

રાજકુંવર ચંદ્રસેન.

અને

વેણિપદમણીની વાર્તા.

બનાવનાર.

શાહ ગોકલદાશ બાપુજી.

પ્રસિદ્ધ કરનાર.

શાહ વલ્લભદાશ શુદ્ધરજી.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ માં આકટ પ્રમાંએ

રેજીસ્ટર કરવામાં આવે.

પારસી પ્રિન્ટિંગ પેસ.

મુંબઈ.

સને ૧૮૮૮.

કીંમત ૮ આના.

રાજકુંવર ચંદ્રસેન

અને

વેણિપદમણીની વાર્તા.

દ્વારે.

પ્રથમ સ્મરં સારદા, ગણપતી પુણ્ય પાથ;
આરાધ્યું દેવી અંબીકા, સકળ મનોરથ થાય.
વેણિયું વેણીપદમણી, રૂપ અપરંપાર;
રતી રાયણી રંનાદેઆદે, ગર્વ તજે તે ડાર.
રૂપ જોષ્ટરખડી મુંવા, રંક ને રાજ કુંમાર;
તપસ્વી પણ લપસી પડ્યા, દેખી પદમણી નાર.
પરનારીની પ્રીતડી, પાંચ પ્રકારે ખાય;
ધન હરે જોખન ઘટે, પંચમાં પત જાય,
જીવતાં ખાયે કજેજી, મુવે નરક લક્ષ જાય;
એ દુઃખ પાંચ પ્રકારનું, વીચારીલ્યો મનમાંય.

પૂર્વે મહીકાંઠાની એક ખાણુએ ત્રંખાવડી નગરી
નામે મોટું શેહર હતું, ત્યાં રૂપસીંહ નામે રાજ રાજ
કરતો હતા. તેને દેવદત્ત નામે ધણો ડાહ્યા, ચંચલ વજર
હતા. એક સમયે તેણે વિચાર્યું કે રાજાને કંઈ પણ

સંતાન નથી, તેથી તેણે પાતાના પંડીતોને સભામાં બોલાવી, આદરસન્કારથી બેસાડીને પુછ્યું કે, હે બ્રહ્મદેવ રાજ્ય કરતાને શું દોશ લાગ્યો છે, કે તેની વૃધાવસ્થા થવા આવી, પણ સંતાન સુખ પ્રાપ્ત થવું નથી, માટે તે વાતનો ખુલાશો કરો. ત્યારે સર્વ પંડીતો એકમત થઈ, વિચાર કરી બોલ્યા કે, માહારાજ રાજ્ય કરતાં ને કદી પણ જીતું ન બોલવું, અને પક્ષપાત કરી ખોટા ન્યાય આપવાથી ઘણો દોષ લાગે છે, માટે હે જાંઠપનાથ, આજથી તમારે સત્ય પ્રમાણે ચાલવું, અને દર રોજ સૂર્ય ઉગતાં પહેલાં ઉઠી, નીરમળ જલે સ્નાન કરી, સ્વચ્છ થઈ સૂર્યની પ્રાર્થના કરવી, અને સૂર્ય ઉદય થતી વખતે પુષ્પાદીથી પુજા કરીને, અર્ધ આપવો, એવી રીતે કરવાથી તમારી મનકામના પૂર્ણ થશે. તે સાંભળી રાજા રૂપસીંહ તથા વજીર દેવદત્ત ઘણા પ્રસન્ન થઈને બ્રાહ્મણોને વસ્ત્ર, અલંકાર, તથા દક્ષણા આપી વિદાય કર્યાં, ને તે દીવશથી બ્રાહ્મણોના કલ્લા મુજબ કરવા માંડ્યું. ત્યાર પછી થોડા દીવશમાં તેની રાણીને પેટે ગર્ભ રહ્યો ને નવ માસ પુરા થયાં પછી એક મહાતેજસ્વી પુત્રનો જન્મ થયો. તે રૂપમાં ચંદ્રના જેવો અત્યંત તેજસ્વી હોવાથી તેનું નામ ચંદ્રશેન પાડ્યું. આખા શહેરમાં ખુશાલી પેદા થઈ અને જયજયકાર વર્તી રહ્યો. તે પછી થોડે દીવશે પ્રધાનને ઘેર પણ પુત્રનો જન્મ થયો, તેનું નામ બુદ્ધિલાલ પાડ્યું. આ બંને ચાલકો દહાડે દહાડે વૃદ્ધિ પામીને બાર બાર વરસની ઉમરના, વિધાનો અભ્યાસ કરીને ઘણા હુશિયાર થયા. એક દીવસે

રૂપસીંહ રાજા કચેરીમાં બેઠેલા છે તે વખતે ચંદ્ર-
સેન પણ ત્યાં આવી લાગ્યો. પહેલવેહેલો ચંદ્રસેન રાજા
દરબારમાં આવ્યો, તેથી સર્વે સભાએ ઉભા થઇ તેને
આદરસ્તકાર કર્યો, તે જોઇ રૂપસીંહ રાજા પણ ધણ
હર્ષ પામ્યા. થોડીવારે રાજાએ પુછ્યું, જે બેઠા તું સ્કુલ
માં શું બણે છે તે કહે. આ સાંભલી ચંદ્રસેન બોલ્યો
જે પીતાજી આજે હું સ્કુલમાં ગયો હતો, ત્યાં મારા
વાંચવામાં અક્ષર શું કામ કરે છે તે વિશે આવ્યું હતું.
તે ઉપરથી હું બાણી, જે અક્ષરવાન પુરૂષ ધનવાન ક-
રતાં અધિક છે. ત્યારે રૂપસીંહે કહ્યું કે તે વિષે અમને
ત્રાંચી સંભળાવો. આ સાંભળી ચંદ્રસેન ધણું હર્ષ પામ્યો,
અને પોતાની ચોપડીઓમાંથી એક ચોપડી કાઢાડીને
ત્રાંચવા મંડ્યો.

છપો.

અક્ષર કમાવેધન, અક્ષરથી કોરટ ઝીતે;
અક્ષર ખાણુ રવન, અક્ષર હારે નહી રીતે;
અક્ષર મેલવે અન, અક્ષર ગવાએ ગીતે;
અક્ષરથી સોંહાસન, બેસે રૂડી રીતે;
અક્ષર વંતને માન છે, અક્ષર સુખી સવેથી;
જોકલ કહે અક્ષર વિના, અધિક બીજી એકે નથી.

આ સાંભલી દેવદત્ત વજીર બોલ્યો, કે શાખાશહે
ચંદ્રસેન, અક્ષરવંત એજ અધિક છે, એ સાંભલી રૂપસીંહ
રાજા ધણો મુસ્સે થયો, અને બોલ્યો જે ધનવંત કરતાં
અક્ષરવંત કદાપી કોઇ કાલે અધિક થવાનો નથી. જે
પુરૂષ પાસે ધન છે. તેજ અધિક છે. ધનયત્રી સારાં અને

નેરસાં સર્વ કામો થઇ શકેછે. ધન થકી પુનઃ અથવા દાન સર્વ બની શકેછે. તેવું અક્ષતવંતથી બની શકતું નથી, માટે ધન્યવાન પુરુષ એજ અધિકછે. દેવદત્ત વજીર કહે માહારાજ ધનવાન પુરુષ પુનઃ અથવા દાન તથા સારાં કામો કરી શકેછે, પણ અક્ષત ધન પેદા કરેછે ધન અક્ષતને પેદા કરતું નથી. તે સાંભળી રાજા અતીશય ક્રોધાયમાન થયો, અને એકદમ બોલી ઉઠ્યો કે આજે તું મારા સામુ વાદ કરેછે, તો આજથી કરીને આઠ દીવ ની અંદર બુધ્ધીવાન પુરુષ તૈયાર કર, અને જો બુધ્ધીવાન પુરુષ આઠ દીવશમાં કોઈ બોલો નહીં થશે, તો હું તને સિક્કા કરીશ. તારૂં ધન માલ સરવે છુટી લઇશ, અને મારા રાજ્યમાંથી દેશનિકાલ કરીશ. હું પણ મારા તરફથી એક ધનવાન પુરુષને તૈયાર કરજી તે બન્ને જણને આપણે અહીંયાથી ૫૦૦ ગાગી ઉપર બ્યાં રત્નપુર નામે શહેરનો રાજા અભેસીંહ પાસે પરિક્ષા આપવા મોકલવા ત્યાંથી ક્યો પુરુષ ઝીતી આવેછે, તેને સીરપાવ આપવો. એ મંત્રાણે વજીરે પણ કમુલ કીધું.

આવી રીતે વાદવીવાદ કર્યા પછી કચેરી સર્વ બર આસ્ત થઈ, વજીર દેવદત્ત પોતાને ઘેર જઇને વીચાર કરવા લાગ્યો કે મારી કમબક્તી બરાબ આવી. આજે મેં રાજા સાથે વાદવીવાદ કીધોછે, તેવો બુધ્ધીવાન પુરુષ મને મલવો મુશ્કેલછે. ધનવંતનો દુનીયામાં ધણાછે પણ બુધ્ધીવાનનો હજારમાં એક, આવા વીચારમાં ને વીચારમાં તે ભેજાન થઇ ગયોછે, તેને જોઇને બુધ્ધીલાલ ની રાજ્ય થઇને બોલ્યો કે પીતાજી તમારું મુખ આજે આ-

તીશય ઉદાશ થઇ ગયલુછે, તેનું કારણ શું ? તમારે માથે એવી શું વિપત્તી આવી પડીછે; જેથી આમ નિરાશ થઇ બેસાઓ તેનું કારણ શું ? તે મને મેહરબાની કરી ને કહો. દેવકત વજર કહે મારા પ્યારા બેટા તને એ વાત કહેવા જેવી નથી. એ વાતમાં “જકરી કાઢાડતાં જાંટ પેશી ગયુંછે” અને તે હવે થવું ધણું મુશ્કેલછે. ચંદ્રશેખર કહે પીતાજી એવું તમારે માથે શું કષ્ટ આવી પડ્યુંછે. તે મને જલ્દીથી કહો. હું તમારું કષ્ટ દુર કરી શકીશ. વજર કહે બેટા તારે એ વાત મને ધડી ધડી પુછવી નહી, અને તારાથી એ કામ ખની શકવાનું નથી. મેં રાજા રૂપસીંહ સાથે આજે કચેરીમાં એવો વાદ કર્યોછે કે ધનવંત કરતાં અક્કલવંત પુરુષ અધિકછે. તે જાપરથી રાજા ધણું ગુસ્સો થયાછે, અને કહ્યું છે કે આઠ દીવશની અંદર ખુધ્ધીવાન પુરુષ તારાથી કોઇ નહી ઉભો થયે તો તારૂં સર્વસ્વ લુટી લઇશ. એવી રીતે રૂપસીંહ રાજા સર્વ સભા દેખતાં બોલ્યા છે, તે પોતાનું વચન પાળ્યા વગર રહેવાના નથી. મને આ દુનિઆમાં ધનવંતને હરાવે એવો અક્કલવાન પુરુષ મળવો કઠણુછે તેથી આપણી આખર જવા બેસીછે. આ સાંભલી ખુધ્ધી બાલ બોલ્યો, પીતાજી એમાં શું મોટું કામછે, જેથી કરી તમે અતિશય દલગીર થાઓછો. કાલે સવારે કચેરીમાં રાખને જમને કેહેજો, કે મારા તરફથી અક્કલવાન પુરુષ તૈયારછે, અને તમારા તરફથી ધનવાન પુરુષ તૈયાર કરો. પોતાના બાલકના આવા હીમત બરેલા વચન સાંભળી વજર ધણો હશવા લાગ્યો. તેણે વીચાર્યું, કે અક્ક

લ કોષના આપની નથી અને દુકાનેથી વેચાતી મલતી નથી.” અકલવાન પુરુશ જોછે તેજોછે. તમાં કંઈ નાનાં મોટાનું કામ નથી. બાલક હોય પણ બુધ્ધીવાન હોય તેજ મોટોછે. હવે હું રાજા રૂપસીંગથી કદાપી પછાત પડવા નો નથી.

બીજે દીવશે વજીર દેવદત્ત કચેરીમાં જઈ, રાજાને સલામ કરી પોતાના આશન ઉપર બેસીને, બધી નમ્રતાપૂર્વક બોલ્યો જે માહારાજ ! મારા તરફથી મેં અકલવાન પુરુશ બોલો કીધોછે. તમારા તરફથી કોષ ધનવાન પુરુશ હોય તેને તૈયાર કરો. તે સાંભળી રાજા રૂપસીંહ હસવા લાગ્યો, અને વજીર પ્રત્યે બોલ્યો જે તું હજીસુધી તારી હઠ છોડતો નથી, તો આ સમયે હું ધનવાન પુરુશને કચેરીમાં હાજર કરીશ. તારા તરફથી જે બુધ્ધીવાન પુરુશ હોય તેને કચેરીમાં લઈ આવજે. તે જન્મે જણાને પરિક્ષા આપવાને રત્નપુર મોકલશું. પછી કચેરી બરખાસ્ત થઈ, એટલે રાજા ઉઠીને પોતાના મેહલમાં ગયો, પણ તેને કંઈ એવું થયું નહીં તેથી પોતાનાં સીપાઈને મોકલીને તે ગામના લખપતી શઠને તેડાવી મંગાવ્યો. આ લખપતી શઠ અત્યંત ધનવાન હતો. તેને કોષ દીવશ પણ તડકો જોયો ન હતો. તે આજો દીવશ પોતાના એક આરામ માં ગુજરતો હતો. તે રાજાનો સીપાઈ આવ્યો જણીને તેની સાથે રાજા મેહલમાં જઈને, રાજાને સલામ કરીને બોલ્યો જે માહારાજ આપનો યુગ્મ હુકમ છે તે દર્શાવો. રૂપસીંહ રાજા કહે મારે અને દેવદત્ત વજીરને વાદવીવાદ

થયોછે. તેથી તમારું કામ પડ્યુંછે. એના તરફથી કોઈ અક્કલવાન પુરૂષ તૈયાર થયોછે. મારા તરફથી તમને રત્નપુર મોકલવાનો ઇરાદોછે. તે અહિંયાથી પાંચસો ગાઉ દુરછે. ત્યાં જતા સુધીમાં તમે રસ્તામાં હરેક રીતે તે અક્કલવાન પુરૂષને હરાવીને ઠેકાણે લાવવો, અને આપણુ તરફથી જીત થાય એવો ઉપાય કરવો. આ સાંભળી લક્ષ્મણપતી શેઠ પોતાના મનમાં ધણો દલગીર થયો, પણ મોહડેથી હશવા લાગ્યો, અને બોલ્યો કે, તમારા તરફથી હું રત્નપુર જવા તૈયારહું, અને થોડા વખતમાં મારા ધનથી કરીને તેને હું ઠેકાણે લાવીશ. તેની પાસે એટલું બધું કંઈ ધન નથી, જે મારી સામે ટક્કર ઝીલશે. કહે વતછે કે “દામ કરે કામ બીબીકરે શલામ,” આવી રીતે ઠરાવ કરીને લક્ષ્મણપતી શેઠ પોતાને ઘેર ગયા. બીજે દીવશ રાજા કચેરીમાં આવીને વજીરને તરત તેડાવી મંગાવ્યો. વજીર દેવદત્ત પોતાના બાલક બુધ્ધીલાલને લઈને કચેરીમાં આવ્યો. તેને જોઈને રૂપસીંહ રાજાએ તરત લક્ષ્મણપતી શેઠને ઘેર તેડવા સારું સીપાઈઓ મોકલ્યા. ઠરાવ પ્રમાણે લક્ષ્મણપતી શેઠ પણ આવી પહોંચ્યા. રાજાએ તેને ધણો આદરસત્કાર કરીને બેસાડયા. વજીર દેવદત્તના સામું જોઈને કેહવા લાગ્યા જે મારા તરફથી આ લક્ષ્મણપતી શેઠ રત્નપુરમાં પરિક્ષા આપવા જવાને તૈયારછે જે તારી તરફથી હોય તેને જાઓકર. તે સાંભલી બુધ્ધીલાલ હઠીને પ્રથમ પોતાના પીતાને પ્રણામ કરીને, રાજાને સલામ કરી, સામે બેઠું ઉભોને બોલ્યો જે હું વજીર દેવદત્ત તરફથી રત્નપુરમાં પરિક્ષા આપવાને જવા તૈયારહું. તે પછી

બુધીલાલને તથા લખપતી શેઠને રતનપુર મોકલવા સારું,
એક એક અસ્વ આપીને વિદાય કરવા.

બુધીલાલ સર્વ સમાને નમસ્કાર કરીને, પાછો પગે
કચેરીની બાહાર આવીને પોતાના અસ્વ ઉપર સવાર થયો.
લખપતી શેઠ પણ તરત ઉઠીને ધનના મદમાં મદમાં
આવીને ઘોડા ઉપર સવાર થઈ ચાલવા માંડ્યું. તે જ
વાને ધણી ઉતાવળે થઈ રહ્યો છે તેથી બુધીલાલ કરતાં
પોતે ઝડપથી આગલ ચાલવા માંડ્યો. બુધીલાલ “ગણુ
પતીનું” સ્મરણ કરી લાંથી ચાલવા માંડ્યો. લખપતી
શેઠ તથા બુધીલાલે આગલ ચાલતાં સાંજ પડવાથી એક
શેઠેરમાં તે રાત રહેવાનો ઠરાવ કર્યો. બંને જણા બુખ્યા
હોવાથી બુધીલાલ બજારમાં જઈને કેટલીક તરેહનો ફુટ
લઈ આવીને તેનો આહાર કરવા બેઠા. તેમાં એક દાડમ
હતું. તે દાડમ હાથમાં લઈ, બુધીલાલે કહ્યું, લખપતી
સેઠ આ દાડમમાં કેટલા દાણા છે, તેની ગણતરી કરીઆપો.
તો તમને એક હજાર રૂપિયા પ્રતાપ આપું. તે સાંભળી
લખપતી સેઠ કહે, મુરખ, અંદર કેટલા દાણા છે તેની
ગણતરી શી રીતે થઈ શકે. જો તું એ દાણાની ગણતરી
કરેતો હું તને બે હજાર રૂપિયા આપવા કબુલ છું. આ
થી બુધીલાલે તરત તે દાડમ હાથમાં લીધું, અને તેનું
વજન તપાસીને ગણતરી પ્રમાણે હિસાબ કરીને કહેવા
લાગ્યો કે સેઠ એમાં બારસો દાણા છે. લખપતી સેઠે
કહ્યું કે બારસોથી ઓછા નિકલશે તો તારા પાસેથી હું
બે હજાર રૂપિયા લઈશ. એમ કહી તરત તે દાડમને
બાગીને તેના દાણા ધણી જોયા તો બરાબર બારસો થયા.

લખપતી સેઠ આવી ધણો જાંખો પડી ગયો, અને બે હજાર રૂપીઆ ક્યાંથી લાવીને આપવા તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. બુધ્ધીલાલે કહ્યું. સેઠજી બે હજાર રૂપીઆ આ વખતે ગણી આપો, નહીં તો પાછા ત્રંખાવટી નગરી ચાલો. અને રાજાને કેહેજો, અકલવાન પુરુષ એજ અધિક છે. લખપતી સેઠે કહ્યું, એમા તમારે કંઈ વલવાનુ તથી જ્યાં સુધી રત્નપુરમાં પરિક્ષા આપી નથી ત્યાં સુધી તમે જીત્યા એમ કેહવાશે નહીં. તેજ વખતે બે હજાર રૂપીઆની હુંડી બુધ્ધીલાલને લખી આપી, અને ત્યાંથી આગલ ચાલવા માંડ્યું. જતાં જતાં વલી એક મણીપુર નામનું સેહેર આવ્યું. તે સેહેરનો લાલસીંહ રાજા વ્યાધીને લીધે ઘણી માંદગી ભોગવતો હતો, તેને કંઈ પ્રયુ પુત્ર પરિવાર ન હતો તેથી તેને પોતાની રાજગાદીના વારશ તરીકે નેમવાને સાર એવો ઠરાવ કીધો હતો કે, સવારના પાહોરમાં જે કોઈ ગામના પેહેલા દરવાજામાં આવશે તેને ત્રણ રાજપાટ સ્વાધીન કરીશ. એવા વિચારથી લાલસીંહ રાજા, પોતાના મણીપુરના પેહેલા દરવાજા આમલ આવીને સજા કરીને અંદરના બાગમાં બેઠેલોછે, રાજાએ પ્રજાત યવાથી તે દરવાજા ખોલવાને હુકમ કીધો. બુધ્ધીલાલ તથા લખપતી સેઠ રાત્રે દરવાજાની બાહાર આવેલા હતા. તે દરવાજાની ડોકાબારી જેવી ઊઘાડી કે તરત લખપતી સેઠ પોતાનું માથું ધાલી અંદર ગયા, પછવાડે બુધ્ધીલાલ પણ ડોકાબારી પાસે આવીને પેહેલાં પોતાનું મગધાલીને અંદર દાખલ થયો. આ સર્વ બનાવ રાજા લાલસીંહે નજરથી જોયો. જેવા તેઓ દાખલ થયા કે

તરત દરવાનોએ બને જણાને પકડીને રાજ પાસે લઇ
 ગયા. રાજએ પોતાના મનમાં વિચાર્યું, કે આ બંને
 સખશ સવારના પોહોરમાં દાખલ થયાછે. માટે મારે
 એ બેમાંથી કોને રાજ આપવું, તેનો નિશ્ચય કરવો જો
 ઇએ. તેથી તેણે બંને જણાને પુછ્યું, ભાઈઓ, તમે
 સવારના પોહોરમાં આ શહેરમાં ક્યાંથી આવી પહોંચ્યા,
 અને તમારો દેશ કયો. લખપતી શીઠે કહ્યું હું ત્રંબાવટી
 નગરનો લખપતી સેકછું, અને આ મારી સાથે જે
 બુધ્ધીલાલછે, તે અમારા રાજના વજીર દેવદત્તનો છોકરો
 છે. અમે બંને જણા પરીક્ષા આપવા વારતે રત્નપુર
 જવાને નિકળ્યા છઇયે. તે દરતાં દરતાં આ શહેરમાં
 આવી પહોંચ્યાં. આ સાંભલી રાજએ કહ્યું, તમે માયું નીચું
 કરીને ડોકાબારીમાંથી દાખલ થયા, અને બુધ્ધીલાલ પ્રથમ
 પગ મુકીને દાખલ થયો, તેનું શું કારણ તે અમને કહો.
 લખતી સેઠે કહ્યું અમે વાણિયા, દાહીમાના દોકરા છેએ
 તેથી આ ડોકાબારી નાની હોવાથી માયામાં ન લાગે,
 તેથી કરીને પેલું માયું સંભાલીને અંદર દાખલ થયા,
 પણ આ બુધ્ધીલાલને તે વાતનો કંઈ વીચાર નહી. તે પછી
 રાજએ બુધ્ધીલાલને પુછ્યું જે તમે પેહેલાં પગ મુકીને
 અંદર દાખલ થયા, તેનું કારણ શું તે કહો. તે સાંભળી
 બુધ્ધી લાલે કહ્યું, પૃથ્વીમાં ત્રંબાવટી શહેર મોટું રાજ્ય
 છે. ત્યાંના રાજ કોઇ પણ રાજને નમી ચાલતા નથી
 રાજવંશીઓનો એવો ધારોછે કે, કોઇને પણ માયું નમ
 વી ચાલવું નહી, એવો ક્ષત્રીનો ધરમછે. હું તે રાજ
 પાસે રાજવંશી કારભાર ચલાવનારનો પુત્રછું, તેથી મે

મારું માથું ન નમાવતાં પગ મુકીને અંદર દાખલ થાયે
હું. આ ખંને જણાના બોલવા બપરંથી રાજાએ વીચાર
રચું, કે આ કોઇ રાજવંશી અકલ્પત પુરુષ છે, તથા
મારું રાજ સાચવી શકશે. એવી રીતે વિચાર કરીને
ત્યાંથી વાજતે માજતે સભા મંડળ સહીત રાજ કચેરીમાં
આવીને બુધ્ધીલાલને રાજવલિષેક કરવાની અગાઉ એક
રાજ કન્યાની સાથે પરણાવીને શુભ મુહુરત જોઇને રાજ્યા
ભિષેક કર્યો. ત્યાં થોડા દીવશ રહી, પોતાના ધર્મ
પીતા જાલસીહ રાજા પાસે રજા માંગવા લાગ્યો, બોલ્યો
જે મારે અને લખપતી સેઠને રતનપુરમાં પરિક્ષા આપ
વા જવું છે. ત્યાંથી આવતાં શુધ્ધી તમે પેહેલાની માફક
રાજકારનાર ચલાવજો. એમ કહી ત્યાંથી લખપતી શેઠ
તથા બુધ્ધીલાલ રાતો રાત રતનપુર જવા સારું નિકળ્યા.
બીજે દીવશે ધણી લાખી મંજલ કરીને, સાંજ વખતે
એક મોટાં શહેરમાં આવી પહોંચ્યા. લાખી મુસાફરીથી
થાકી ગયા હતા, તથા એક બે દીવશ આ ગામમાં આ
રામ લેવાને ઠરાવ કર્યો. બીજે દીવશે સવારના બુદ્ધીલાલ
તથા લખપતી શેઠ નગરની સોભા જોવાને ગામમાં ફર
તા હતા, એટલામાં ભાગજોગે એક ગોવાલણુ તે શહેરના
રાજા સારું દહીનું મોટું ગોરસ માથે મુકીને હંમેશના
કરતાં વધારે વખત થઇ જવાથી જલંદીથી જતી હતી.
તેને લખપતી સેઠનો ધક્કો લાગવાથી તે દહીનું ગોરસ
માથેથી પડીને પુટી ગયું. એટલે તરત તે ગોવાલણુ
લખપતી સેઠનો છેડો પકડીને સીપાઇને બોલવાની કહ્યું
જે હું રાજા સારું દહીનું ગોરસ લઇને ઘરખરમાં જતી

હતી, તે આ વાણીયાએ પાડી નાંખ્યું. હવે મારી પાસે દહીં ખીલકુલ નથી, તેથી હું રાજાને શું જવાબ આપી શ, વાસ્તે આ વાણીયાને પકડીને રાજા પાસે લઇ ચાલો. તે ઉપરથી લખપતી સેઠના બે હાથ બાંધીને સીપાઇએ રાજા પાસે લઇ ગયા. રાજાએ સરવે હકીકત સાંભળીને કહ્યું કે મને આજે તેં ભુખ્યો રાખ્યોછે, કારણ કે નિત્ય સવારના પોહોરમાં હું દહીં વિગેરે અનાજનું આહાર કરું છું. તે દહીં તેં પોતાના ધનના મદમાં ઢાલી નાંખ્યું. તેથી તને એક વરસના કેદખાનાની સજા કરું છું. આ સાંભળી લખપતી શેઠે રૂદ્ધ કરવા માંડ્યું. ખુશીલાલને દયા આવવાથી તે રાજદરબારમાં આવી, રાજાને સલામ કરીને ઉભા રહ્યા. લખપતી શેઠને બાંધીને સીપાઇો લઇ જતાં હતાં, તેને અટકાવીને રાજા પાસે અરજ કરવા લાગ્યો, અને બોલ્યો કે વગર અપરાધે, વગર ધનસાફે કોઇ એક મુસાફરને સજા કરવી એ સાફ નથી. માહા રાજા આપની ખુશી હોય તો, ગોવાલણ અને લખપતી સેઠની વચ્ચે શું ખીના બની, તે હું આપને કહી સંભલાવું, આપ સાંભલી લેણા ખુશી થશો. રાજાએ કહ્યું કે સુખે થીં કહે. ખુશીલાલે કહ્યું જે ગોવાલણ દહીંનું ગોરસ માથે મુકીને ઉતાવલી ઉતાવલી ચાલતી હતી. એટલમાં આકાશ મારગે એક સમલી પોતાની ચાંચમાં એક સર્પને પકડીને તેનું બહાકરતી કરતી ગુડતી હતી. તે સર્પના મુખમાંથી ઝેર પડતું હતું. તે ઝેર એ ગોરસમાં આવી ને પડ્યું. તે મેં તથા લખપતી સેઠે નજરથી જોયું, અને વિચાર્યું કે એ રાજાની ગોવાલણ છે; તે પોતાના

મદમાં અમારા મરીખનું કહ્યું માનશે નહીં, અને. જો તે
હહીં રાજા ખાશે તો તેજ વખતે ઝેર ચડશે. એવા
વીચારથી લખપતી શેઠે તે ગોવાલજીને ધક્કા મારીને
હહીંનું જોરસ પાડીને ફાડી નાંખ્યું. આ સર્વ ખીના
ખરેખરી છે. તે લખપતી શેઠના ઉપકારને બદલે આપ
સાહેબે એ ગોવાલજીનું કતું માનીને ઉલટી સળ કરે
છો, તે ઠીક નહીં. આ સાંભળી રાજા ઘણો ખુશી થઈ
તે ખંતે જણને સીરપાવ આપીને સ્વાંથી વિદાય કર્યા.
ખુદીલાલ તથા લખપતી શેઠ રત્નપુર જવાને સ્વાંથી
નિકળ્યા. ખીજે દીવસે શવારમાં રત્નપુરની બાહાર આ
વીને એક બાગમાં ઉતારો કર્યો.

તંબાવટી નગરીથી રૂપસીંહ રાજાએ રત્નપુરના
અભેસીંહ રાજા ઉપર એવો પત્ર લખ્યો હતો જે,
“અત્રેથી લખપતી શેઠ તથા ખુદીલાલને તમારી તરફ
મોકલ્યા છે, તે આવે એટલે તરતજ કતલ કરી નાખજો
જરાપણ વિવ્રંબ કરશો નહીં.” તે કાગળ અભેસીંહ રાજા
ને પહોંચવાથી તે રાહ જોતો બેઠોછે, એટલામાં લખપતી
શેઠ તથા ખુદીલાલ બાગમાંથી નિકળીને કચેરીમાં આવ્યા.
તેને જોઈને અભેસીંહ રાજાએ પુછ્યું જે તમે કાણુછો,
અને શું કારણથી આવ્યાછો. લખપતી તથા ખુદીલાલ
કહેવા લાગ્યા જે અમે તંબાવટી નગરીથી રૂપસીંહ રા-
જાએ આપ સાહેબની સલામ મોકલ્યાછે. આ સાંભળી
અભેસીંહ રાજાએ તરત ચડાલોને બોલાવીને હુકમ કર્યો
જે આ બેઉ સખસોને ગામથી બહાર જંગલમાં લઈ
જઈ કતલ કરો. આવો હુકમ સાંભળી ખંતે જણ બચ

મિત થયા, એટલામાં ચંડાળોએ આવીને તેઓને પકડી ને મામથી બાહાર લઇ ગયા. ત્યાં જઇ મારવાનો વિચાર કરેછે, એટલે લખપતી શેઠે ચંડાળોને ઠાલાવાલા કરીને કહ્યું, મને છોડી મુકાતો, તમોને એક લાખ રૂપિયા ધનામ આપું. ચંડાળોએ કહ્યું અમારેથી રાજના હુકમ કરતાં ઉલટું ચલાય નહીં. ત્યારે શેઠે વિચાર્યું જે આપણું તો મોત નક્કી ભરાઇ આવ્યું, હવે છુટવાનો કંઇ પણ ઉપાય નથી. તેથી તેણે પેલા ચંડાળોને કહ્યું જે મારી સર્વસ્વ દોલત તમને આપું, પણ મને જીવતો જવાદયો. ચંડાળોએ કહ્યું અમો કદીથી નિમકહરામ થવાના નથી. તમારા જાનેના પ્રાણ લઇશું. આ સાંભળી લખપતી શેઠ ગભરાવા લાગ્યા, અને મોટેથી બુમ પાડીને રડવા માંડ્યું કે મારી ક્યાં કમબખ્તી ભરાઇ આવી જે, મેં રાજનું કહ્યું માન્યું. બુધ્ધીલાલે વિચાર કરીને હશવા માંડ્યું ને ઉતાવલથી પેલા ચંડાળોને કહ્યું, જે જલદીથી શેઠના પેહેલાં મને મારી નાળો. આ સાંભળી ચંડાળો વિચારમાં પડીને બુધ્ધીલાલને પુછવા લાગ્યા જે બાઇ તું મરવા સાડું ઉતાવળો થાયછે તેનું કારણ શું તે કહે. કોઇ પણ પ્રશ્ન મરવા સાડું ઉતાવળો થાય નહીં. બુધ્ધીલાલે કહ્યું, તમે મને કંઇ પણ કારણ પુછશો નહીં, અને જલદીથી મારા પ્રાણુલયો, મારો આ સમય જાયછે. આવા શબ્દ સાંભળી ચંડાળો ઘણા વિચારમાં પડ્યા, અને હાથ જોડીને બુધ્ધીલાલને કહેવા લાગ્યા જે એક વખત તું અમને તેનું કારણ કહે, પછી તારો પ્રાણ લઇશું. બુધ્ધીલાલે કહ્યું, તમારે તેનું કારણ પુછવું હોય

તો અમને બંને જણને પાછા રાજ પાસે લઇ જાઓ, ત્યાં હું એ વાતનો ખુલાશો કરીશ. ચંડાળો તરત બંને જણને રાજ પાસે લઇ જઇને ઊપર બેસી સર્વ હકીકત કહી સંભલાવી. રાજ ઘણો વિચારમાં પડીને પોતાના મનમાં કેહેવા લાગ્યો કે મરવા સાફ કરીને આટલો બધો જીતાવળો થાયછે, તેનું કારણ શું હશે? તે બુધ્ધીલાલને ખુશવા લાગ્યો. બુધ્ધીલાલે કહ્યું અમારા બંને જણનું જે રાજના રાજમાં મોત થાય, તેના રાજમાં બાર વર્ષ પર્વત વરશાદ ખીલકુલ થાય નહી. એવો જોગ અમારી જન્મ પત્રિકામાંછે, તેથી રૂપસાંહ રાજાએ અમને બંને જણને પોતાના રાજમાંથી દેશ નિકાલ કરી, તમારા રાજમાં મોકલ્યાછે. અને અમારો આજ મોતનો દીવસ છે, વાસ્તે તમે ખીલકુલ વખત લગાડશો નહી, અને હમણાંને હમણાં કતલ કરો. આ વચન સાંભળી અભિશીંહ રાજ ઘણો ધભરાવા લાગ્યો, ને વિચાર કરવા લાગ્યો. જે એ કાંઈ બગીચા લક્ષણ પુરૂંછે, તેને હું વગર વાંકે મારા રાજમાં શાને વાસ્તે મારી નાખું. મારા રાજમાં બાર વર્ષ પર્વત વરશાદ થાય નહી, એવું હું હાથે કરીને શા વાસ્તે માગું. રૂપસાંહ રાજાએ એવો હુકમ લખ્યો કે, “આવતાનેવાર બંને સખસોને એકદમ કતલ કરી નાંખજો” તેનું એજ કાગળ હાવું જોઇએ, હું ખરો કે પાછા તેઓને ત્રાંબાવટી નગરી મોકલી આપું. એમ વિચારી કેટલાક સીપાઇઓને હુકમ કર્યો કે, આ બેઉ સખસોને આપણાં રાજની હદ બાહર મુકીઆવો. આ હુકમ થતાંને વાર તરત, સીપાઇઓ પેલા બંને જણ

સારું જે અસ્ત્ર તૈયાર કરી લાગ્યાં. એક અસ્ત્ર ઉપર ખુધ્ધી લાલને તથા ખીજા ઉપર લખપતી શેઠને બેસાડ્યાં. કેટલાક ઘોડેસ્વાર આગલ તથા કેટલાક પછવાડે, તેઓની વચમાં, લખપતી શેઠ તથા ખુધ્ધીલાલે મોટા રાજવંશીની માફક ચાલવા માંડ્યું. તેઓ એક બે દીવશમાં મણીપુર આવીને, ખુધ્ધીલાલે, પોતાની સ્ત્રી સાથે લઇને ધર્મ પીતા લાલસીંહ પાસેથી રાજ લઇને ત્રંબાવટી નગરી જવા સારું રવાના થયો, તે વખતે લાલસીંહ રાજાએ ખુશી થઇને ઘણું લસ્કર આપ્યું. તેઓ વાજતે ગાજતે થોડા દીવશમાં ત્રંબાવટી નગરી આવી પહોંચ્યા. થોડેક દુરથી લસ્કર આવતું જોઇને ગામના લોક નાહસા, નાહસ કરવા લાગ્યા, અને રાજા પાસે ફરીયાદ કરવા લાગ્યા કે, આપણા રાજ્ય ઉપર કોઇ રાજા પોતાનું લસ્કર લઇ ચઢાઇ કરી આવ્યોછે. આ સાંભળી રૂપસીંહ રાજા ઘણો ધભરાઇને, દેવદત્ત વજીરને તેની સાથે સમાધાની કરવા સારું મોકલ્યો. દેવદત્ત વજીરને પગે ચાલતો આવતા જોઇને, ખુધ્ધીલાલ તરત ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડીને પોતાના પીતા પાસે જઇ પગે લાગ્યો. દેવદત્ત વજીરે ખુધ્ધીલાલને પોતાના રૂઢ્ય સાથે ચાંપ્યો. લખપતી શેઠ આવીને, દેવદત્ત વજીરને પગે લાગ્યા. પછી દેવદત્ત વજીરે તેઓને સમજાવવા લસ્કર સહીત વાજતે ગાજતે રાજ દરબારમાં તેડી ગયો. લખપતી શેઠ તથા ખુધ્ધીલાલને જોઇને રાજા રૂપસીંહ પુછવા લાગ્યો કે, આ સમજાવ કોના પ્રતાપથી થયું, તે કહો. ખુધ્ધીલાલ બોલ્યો કે સર્વ હકીકત લખપતી શેઠને પુછી જુઓ. પછી લખ

પતી શેઠે ઉઠીને, સર્વ સભા દેખતાં કહ્યું કે, અક્કલવંત એજ બધિકછે કાઈ પુરુશ ધનનો મદ કરી એમ કહેશે કે, “મારા સમાન કાઈ નથી, અને ધનથી સર્વ મલી શકેછે. તે ખોટુંછે, અક્કલ ઠેકાણે ઠેકાણે કામ આવેછે, એમ કહી પેહેલેથી તે છેવટ સુધી સર્વ હાકીકત કહી સાંભળાવી. તે સાંભળી રૂપસાંહ રાજા ઘણો ખુશી થઇને બુધ્ધીલાલને પોતાની પાસે બોલાવીને, ઘણો સીરાવાવ આપીને કહ્યું કે, આજથી તાર નામ બુધ્ધીસાગર એટલે (સમુદ્રરૂપી) સાગરના જેવી તારામાં બુધ્ધી બરેલાછે, વાસ્તે હવેથી તાર નામ બુધ્ધીલાલ ફેરવીને બુધ્ધીસાગર પાડુછું.

થોડા દહાડા પછી ચંદ્રશેનના લગ્ન એક રાજ્ય કન્યા સાથે વિધી મંમાણે થયાં પછી બુધ્ધીસાગર તથા ચંદ્રશેનને એકબીજા સાથે એવી મિત્રાઇ થઇ કેમુલુતાર એકબીજાથી જુદા પડે નહી. ને આખો દહાડો એશ આરામમાં સાથે ગુજરતા હતા. એક સમયે વજીરે વિચાર કર્યો, કે મારો પુત્ર, રાજકુવર સાથે આખો દહાડો બાગ બગીચામાં ફરતો ફરેછે તે કીક નહીં કારણકે મારી વૃદ્ધા વસ્થા થઇ, તેથી તેને મારી વજીરાનું કામકાજ શીખવવું. પણ પેહેલાં ચંદ્રશેન સાથે અતી શય મિત્રાઇછે તે છોડાવું, તો આગલ જતાં એ મારી પદવીને લાયકનો ધશે. એવા વિચારથી તે વજીર પોતાને ઘેર જઇ, નિરાશ થઇને વિચારમાં બેઠાછે, એટલામાં એક માણસ આવીને, પુલના તોરા તથા હાર ભેટ કરીને બોલી જે, શેઠજી તમારું મુખ આજે અતિશય ઉદાશી

ક્રમછે લારે વજરે તેની આગલ પોતાનો સબલો ખુલાશી કરીને બોલ્યો કે, જે કાષ્ઠ મારા પુત્રની ચંદ્રશેન સાથેની દોસ્તી છોડાવેતો તેને એક હજાર રૂપીઆ ધનામ આપુ. આ સાંભળી તે માલણે વજરને કબુલાત આપી કે, આજથી કરીને એક અઠવાડીઆમાં, ચંદ્રશેન તથા ખુદી સાગરને એકબીજાની દોસ્તીમાં વિરોધ પડાવું તો મારું નામ પ્રેમબાઈ માલણુ ખરું.

એવો વિચાર કરતી કરતી માલણુ પોતાને ઘેર ગઈ, બીજે દીવશથી તે ભરવાડનો વેશ લઈ ફાટાં ટુટાં કપડાં પેહેરી, માથે છાણુનો ટોપલો ઝાંચકીને, જ્યાં ચંદ્રશેન તથા ખુદીસાગર દરિયા કીનારેથી દરિયા મેહેલમાં હવા લેવાને માટે સાંજના જાય છે, ત્યાં જઈને દરિયા મેહેલ થી થોડે દુર પોતાના માથાં ઉપરથી છાણુનો ટોપલો ઊતારીને છાણું થાપવા લાગી. એવી રીતે તે માલણુ દરરોજ તે ઠેકાણે છાણું થાપવાને જતી હતી. એવી રીતે ચારેક દીવશ થયા. એક દીવસે ચંદ્રશેન તથા ખુદીસાગર, પોતાનો અમુલ્ય પોશાક ઊતારીને, શાદા કપડાં પેહેરીને હવા લેવા માટે દરિયા મેહેલની આશપાશ કરતાં હતાં, તેનેજોઈને પ્રેમબાઈ માલણુ “જે ભરવાડણુને વેશે” હતી, તે છાણું થાપતી એકદમ રૂદન કરવા લાગી. તેનું રૂદન સાંભળી તે બંને જણુને ઘ્યા આવવાથી ચંદ્રશેને ખુદીસાગરને કહ્યું કે તમે તે બાઈની પાસે જઈને પૂછો કે શા વાસ્તે તું રૂદન કરેછે, અને તને શું દુઃખ છે. તે સાંભળી ખુદીસાગર તરત ત્યાં ગયો અને તે ભરવાડણુને (માલણુને) રૂદન કરવાનું કારણુ પૂછ્યું. લારે ભરવાડણુ

બોલીને “ માહારાજ, આ વખતે કોઇ માણસ અહીયાં નથી, ને આ છાણુનો ટોપલો મારે માથે મુકીને ઘેર જવું છે, માટે તમે જરા ટોપલાને મારે માથે ચડાવના કામે તો હું મારે માથે મુકુ, અને પછી તમને એક વાત કહું” તે વખતે બુધ્ધીસાગરે સુકાષ ગયેલાં છાણુનો ટોપલો હાથે વતો ઉપાડીને તે ભરવાડણુના માથાં ઉપર ચડાવ્યો, ત્યારે ભરવાડણુને હસવું આવ્યું, અને બોલી કે માહારાજ “હું વાત કહું છું તમને પણ તમે વાત ન કેહેશો કોઇને” તે સાંભળી બુધ્ધીસાગર બોલ્યો કે ઠીક છે, હું કોઇને તે વાત નહીં કહું, તું મને કહે. ત્યારે ભરવાડણુ કહે માહારાજ એકવાર તમને કહું જે “હું વાત કહું તમને પણ તમે ન કેહેશો કોઇને” તેજ વાત, વલી ખીજી કઇવાત કહું. ત્યારે બુધ્ધીસાગરને હસવું આવ્યું અને વિચાર કર્યો કે આ બાઇ કોઇ મુર્ખ છે, માટે એને શું કેહેવું. એવો વિચાર કરીને જ્યાં ચંદ્રશેન ઉભો છે ત્યાં હસ્તાં હસ્તાં ચાલવા માંડ્યું, એટલે ભરવાડણુ બોલીને “યાદ રાખજો કોઇને કેહેશો નહીં,” એમ કહીને ચાલી ગઇ.

ચંદ્રશેન જે થોડેક દુર ઉભેલો હતો, તેણે આ છેલા શબ્દો સાંભળ્યા, તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે, આ ભરવાડણુ ખુબસુરત હતી, જેથી બુધ્ધીસાગર મોહપામી ગયો છે, તેથી હસ્તો હસ્તો મારી તરફ આવે છે, પણ શીકર નહી, મારી પાસે આવશે એટલે સર્વ હકીકત પુછી લઇશ એટલે સર્વ ખબર પડશે. એટલામાં બુધ્ધીસાગર તે ભરવાડણુના મુર્ખાઇ ભરેલા શબ્દો ઉપર હસ્તો હસ્તો ચંદ્રશેન પાસે આવ્યો. ત્યારે ચંદ્રશેન બોલ્યો મારા પ્યારા

મિત્ર તે ખુબસુરત સ્ત્રી કોણ હતી, અને તેની સાથે ત-
મારે શું વાત થઇ તે મને કહો. ત્યારે બુધ્ધીસાગરે, તે
ભરવાડણના કહ્યા પ્રમાણે કહ્યું, જે “હું વાત કહું તમને
પણ તમે ન કહશો કોઇને” એવી રીતે મને કહી ગઇ.
તે સાંભળી રાજકુવર ઉતાવળથી બોલ્યો કે પ્યારા મિત્ર
જે વાત તમને તે ખુબસુરત સ્ત્રી કહી ગઇને “નહી કદીસ
કોઇને” તે વાત મને કહેવાયી તને કશી પણ અડચણ
થવાની નથી, ને હું સમજી છું જે તમે અને જણા વચ્ચે
પ્રીતી સારી રીતે થઇ છે, ને મારા કરતાં આજે તમને
એ વધારે વહાલી લાગે છે, તેથી તમે મારી પાસે ખરી-
વાત કહેવાને શરમ કરો છો. બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે મારા
મિત્ર ચંદ્રશેન, તમારી પાસે હું કોઇ પણ દાવશ જીતું
બોલ્યો નથી, તે હું ખરેખર કહું છું જે, એ ખુબસુરત
સ્ત્રીએ મને એટલુંજ કહ્યું કે “હું કહું છું તમને પણ
તમે ન કહશો કોઇને” એ શિવાય બીજી કશી વાત થઇ
નથી. આ શાંભળી ચંદ્રશેન એકદમ ગુસ્સામાં બોલ્યો કે,
“જા અહિંયાથી, તારા જેવા કપટી માણસ સાથે મારે
દોસ્તી રાખવી ઘટાર્થ નથી.” એટલું કહી દરિયા મેહ-
લમાં જઇ, પોતાનો બાદશાહી પોશાક પેહેરી, ઘોડે સ્વાર
થઈ, દરબારમાં ગયો, અને બુધ્ધીસાગર નિરાશ થઇ,
પોતાનો પોશાક પેહેરી પોતાને ઘેર ગયો. અને રાજકુવર
સાથે જે વાત થઇ તે પોતાના બાપને કહી. તે વખતે
તે વજીરે એક હજાર રૂપીઆની કાથળી તે બાલણને
ઘેર મોકલી દીધી.

ચંદ્રશેન પોતાના રાજ મેહલમાં જઇને તે રાત્રે

ગુસ્સામાં સુષ રહ્યો. બીજે દીવશે કચેરીમાં જઈ હાથમાં
 “કટાર” લઈ પોતાના પેટમાં મારવા તૈયાર થયો. તે
 વખતે કચેરીમાં હાહાકાર વર્તી રહ્યો, અને રાજાએ
 એકદમ ઉઠીને તેના હાથ પકડી લીધા, અને તેના
 હાથમાંથી કટાર લઈ લીધી, અને તેમ કરવાનું ધારણ
 પુછવા લાગ્યા. ત્યારે ચંદ્રશેન બોલ્યો જે “વજીરના
 પુત્ર બુધીસાગરને આજને આજ કતલ કરો, નહીં તો
 હું મારો પ્રાણ તજીશ. આ સાંભળી આખી સભા
 વિસ્મય થઈ ગઈ, તે જોઈ રાજા કેહેવા લાગ્યો કે વગર
 અપરાધે કોઈ પણ પુરુશના પ્રાણ લેવાએ ઘટાર્થ નથી,
 તોપણ તારો તેણે શું અપરાધ કીધો છે તે કહે તો હું
 તેને પુરતી સજા કરું. ત્યાર પછી બુધીસાગરને કચેરી
 માં બોલાવીને, રાજાએ પુછ્યું જે તારે ચંદ્રશેન સાથે
 શું વાતનો વાંધો પડ્યો છે, તે સરવ વાતનો બુલાસો
 કર. ત્યારે બુધીસાગરે પ્રથમથી તે આખર સુધીમા બને
 લી સઘળી વાત કહી સંભલાવી. તે સાંભળી રાજા વિચાર
 કરવા લાગ્યો કે અસત્યભાષણ કરવું તથા ખોટા ન્યાય
 કરી કોઈને દંડ કરવાનો મારો નિયમ છે, તે હવે શું
 કરવું. એકતરફ બુધીસાગરનું બોલવું સરવ બેઠ બરેલું છે,
 અને બીજી તરફ ચંદ્રશેન મરવાને તૈયાર થયો છે. એવા
 વિચારમાં રાજા બોલ્યો, અરે પરમેશ્વર હવે શું થયે ?
 તેટલામાં દેવદત્ત વજીર સભામાં બોલો થઈ સરવ દેખતાં
 ખોટા સાદે કેહેવા લાગ્યો કે, હે ચંદ્રશેન ! તમારે કશી
 શીકર કરવી નહી. બુધીસાગરે તમારો અપરાધ કયો
 છે તો હું તેને શિક્ષા કરવાને તૈયાર છું. એમ કહી

તરત ચંડાળોને બોલાવીને હુકમ કર્યો કે, આ બુધ્ધીસાગરને અહીંથી મુસ્કા બાંધીને ગામની બાહાર મોડું અરણ્ય છે ત્યાં તેને લઇ જઇને, તરત તેની આંખો ફેાડીને છોડી મુકજે, એટલે રખડી રઝળીને મરણ પામશે. એ વે હુકમ થતાંજ તરત ચાર ચંડાળો બુધ્ધીસાગરના મુસ્કા બાંધીને લઇ ચાલ્યા, એટલે વળી ચંદ્રશેન બોલ્યો જે હે બુધ્ધીસાગર ! હજી પણ તું સાચું બોલ, અને ખરેખરી વાત કહે તો હું તને છોડાવું. બુધ્ધીસાગર બોલ્યો, હું તને ખરેખર કહુ છું જે મને તે ભરવાડજી એટલુજ કહી ગઇ જે “હુ કહું તમને પણ તમે ન કહે શી કાઢને” એ શિવાય મારે ને તને બીજી કશી પણ વાત થઇ નથી. ચંદ્રશેને કહ્યું જે તું સાચું બોલતો નથી ત્યારે એ સજને તું લાયક છે.

ચંડાળો બુધ્ધીસાગરને મુસ્કા બાંધીને લઇ ગયા પછી તરતજ સભા વિસર્જન થઇ, ત્યારે દેવદત એકદમ ઊડી, તરત પોતાના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઇ, ચાર હજાર રૂપીઆની ચાર કાથલીઓ લઇને, ઘોડાને દોડાવતો દોડાવતો તે અરણ્યમાં ગયો ને દુરથી પેલા ચંડાળોને જોઇને પોતાની પાગડીનો પેચ ઉખેડી વાવટો કરી, ઘોડાને એ કદમ દોડાવી ચાલ્યો. ચંડાળો બુધ્ધીસાગરની આંખો કઢાડવી. એવા વિચારમાં હતા, તેટલામાં-તે વલ્હર આવીને, ચંડાળોને કહેવા લાગ્યો કે “બુધ્ધીસાગરનું કાઢ નામ લેશો નહીં ને તમને દરેકને હજાર હજાર રૂપીયા આપુ છું, તે તમારે ઘેર લેઇ જાઓ.” પછી ચંડાળો પેસાની લાલચથી બુધ્ધીસાગરને છોડી દીધો, અને પાસેના વનમાં જઇને, એક

હરણુ મુવેલું પડ્યું હતું, તેની આંખો કાઢાડી લાવ્યા, અને હજાર હજાર રૂપિયાની કાચળી લઈને પોતાને ઘેર ગયા. દેવદાસ જીવર થોડી રાત ગયા પછી બુધ્ધીસાગરને પોતાને ઘેર લાવીને, ધરમાં એક બોંયર હતું, ત્યાં છુપી રીતે રાખ્યા. તેને આખો દીવસ બોંયરામાં રાખતો હતો અને તે રાત્રે બહાર ધરમાં આવતો હતો.

ચંડાળો ગામમાં આવી, પોતાને ઘેર જઈ, મલ્લેશનાં નાણાં ઠેકાણે પાડી, તરત રાજ મેહુલમાં જઈને આંખો ચંદ્રશેનની આગલ મુકી. તે જોઈ ચંદ્રશેન ધણું હર્ષ પામ્યો.

બીજે દીવસે ચંદ્રશેન હવા લેવા સારું દરિયા મેહુલમાં ગયો, ત્યાં તેને બુધ્ધીસાગર વગર એન પડ્યું નહીં, સૌથી દીવાનખાનામાં આમથી તેમ ફરતો હતો, એટલામાં દરિયા તરફ એક મોટું સફરી વાહાણુ જવું હતું, તે તેની નજરે પડ્યું. તેમાં નાના પ્રકારના પુખ્તના ઝાડના કુંડા વહાણુના તુટક ઉપર ફરતાં સોભી રહ્યાં છે, મધ્ય ભાગે રંગીન બેરંગીન ગલીયો બીછાવેલો છે, તેની ઉપર એક ઘણી સ્વરૂપવંતી, જીવાન સ્ત્રી બેઠેલી છે. તેને જોઈને ચંદ્રશેન ઘણો મોહીત થયો, અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે શું ઇશ્વરે એને રૂપ આપ્યું છે. જગત કર્ત્તા કોઈ વખતે નવરાશમાં બેઠા હશે, ત્યારે આ સ્ત્રી નમુના દાખલ બનાવી હશે, એવો મનમાં વિચાર કરતો એકી નજરે તેની તરફ જોઈને બિભો છે, એટલામાં તે સ્ત્રીની નજર પણ ચંદ્રશેન ઉપર પડી. ચંદ્રશેન બારીમાં બેઠો છે, તેને જોઈને તે સ્ત્રી મોહીત થઈને વિચાર કર

વાલાગી કે “પૃથ્વીઉપર આવા સ્વરૂપવાન પુરુષો પશુછે,
 કે જેની આમલ ઇંદ્ર પશુ લગ્ન પામે. ઇશ્વરે અને
 રૂપ આપ્યું, પશુ કળેહું આપ્યું, પશુ કંઈ શીકર નહીં
 હાલતો શમસ્યા કરે, જે ચતુર હશે તો મારી ખબર લે
 શે એમ વિચાર કરી, કેળીન માંથી એક દાસીને બોલા
 વી, સોનાનો થાલ મંગાવ્યો. તેથાલને ઉત્તર દીશા તરફ
 મુક્યો, તેમાં થોડાંક ફેફળ, અને એક મુઠી ચોખા
 મુક્યા, અને પોતાના માંથામાંથી વેણી ટાહાડીને તેમાં મુકી
 તથા તે થાળની બંને બાજુએ એક એક શ્રીફળ મુક્યું,
 પછી તે થાળને ઊભાડી, પોતાની છાતીએ અડકાડીને
 ઉત્તર દીશા તરફ ખસેડી મુક્યો, ને તેની નજર ચંદ્રસેન
 સામી રહી ગઈ. જ્યાં સુધી નજર પડી ત્યાં સુધી એક
 બીજા જોયાં કરતાં હતાં, પણ વહાણુ ધણું દુર નીકલી
 ગયું, સારે ચંદ્રસેન પોતાના દીક્ષમાં અકરોશ કરવા
 લાગ્યો. પેલી સ્ત્રી શું “શમસ્યા” કરી ગઈ, તેની એને
 સમજણ પડી નહીં, તેથી પોતાના મનમાં ધણું પસ્તાવા
 લાગ્યો, જે આ વખતે બુધ્ધીસાગર મારી પાસે હોત તો
 “શમસ્યા”નો ખુલાસો કરત પણ અફસોશ ! જે મારા
 પ્રિયમિત્રના મેં મારી દુષ્ટબુધ્ધીથી તેનાં નેત્ર કડાવ્યાં છે,
 તથી તે બીચારો, રખડી રઝળી કાણુજાણે શી ગતીને
 પ્રાપ્ત થયો હશે. પણ હજી ઝાઝા દીવશ થયા નથી,
 તેથી વખતે જીવતા હોય, તો આંધળો હશે તો મારે
 તેને નજરથી કષ્ટ દેખાડવું નથી, પણ આ “શમસ્યા”નો ઉ
 ત્તર લેવોછે, વાસ્તે તેની સોધ કરાવું. એવો વિચાર કરી ત્યાં
 થી દરબારમાં જવા નિકળ્યો, પણ બુધ્ધીસાગર વળી યાદ
 આવવાથી તેનું રૂદ્ધ બરાબ આવ્યાથી વિલાપકરવા લાગ્યો.

(કુંવર કુંવરી મારાં લાડકાં એ શહ.)

મિત્ર મારાં તું ક્યાં હશે, બુધ્ધીસાગર બાઈ;
હુઃખી થયોરે હું તુંજવિના, મારી સુધ્ધ બુધ્ધ ગઈ.

મિત્ર મારાં ૧.

નેત્ર કઢાવ્યાં મેં તાહરાં, પ્રથમ વિચાર્યું નહીં;
શાહસ કર્મ કર્યા થકી, થાય પસ્તાવો શહી.

મિત્ર મારાં ૨.

“શમસ્યા” કરી ગઈ મુંઢરી, અર્થ જાણું હું નહીં;
રત્ન જાયછે હાથથી, તુંજ વિચોરે શહી.

મિત્ર મારાં ૩.

અફસોશ થાયે અતિધણો, શરિર જાયે સુકાઈ;
મિત્ર માહરો જો નહીં મલે, પ્રાણ તણું હું શહ.

મિત્ર મારાં ૪.

સીપાઈ મારા સાંભળો, જાઓ જંગલ માંહી;
ચોધી લાવો મુજ મિત્રને, આપું તમને વધાઈ.

મિત્ર મારાં ૫.

એવી રીતે વિલાપ કરતો કરતો ચંદ્રસેન જમીન ઉપર ખેંચાઈ પડ્યો. સારે શીપાઈઓએ એકદમ આવીને શીતળ જળ છાંટ્યું અને તેઓ પાંખથી મવન નાખતા આવ્યા. થોડીવારે ચંદ્રસેન સુધ્ધીમાં આવ્યો પણ તેને શું થયુંછે, તે કાંઈ જાણતું ન હતું. તાપણ તેને રથમાં નાખી દરબારમાં લઈ ગયા. ચંદ્રસેનને પેલી ખુબ સુરત સ્ત્રીનું કામરૂપી બાણ લાગ્યું હતું, તેથી તેની

બુધ્ધી રહી નહોતી, પણ દર વખતે બુધ્ધીસાગરને યાદ કરતો હતો. ચંદ્રસેનને એવી હાલતમાં જોઈને રૂપસીદે રાજા તેની પાસે આવીને ઘણી ચોંટા કરવા લાગ્યો, પણ હીંમત રાખીને બોલ્યો જે મારા પ્યારા પૂત્ર ચંદ્રસેન વળી તને આ શું થયું? તે મને ખરેખરી વાત કહે. ત્યારે ચંદ્રસેને કહ્યું, “પીતાળ માફ મોત બરાબ આબુ” છે, કારણ કે મારા પ્રાણ મિત્ર બુધ્ધીસાગર વગર મને એન પડવું નથી, અને મને તે દર વખતે યાદ આવે છે. માટે તેની જંગલમાં સોધ કરાવો.” રૂપસીદે કહ્યું બેટા ચંદ્રસેન બુધ્ધીસાગરની તેં આંખો ફોડાવી નખાવી છે તેથી તે રૂઝળી રખડીને મરણ મામ્યો હશે. જેવું કહેતો હોય તો બુધ્ધીસાગર કરતાં અધિક બુધ્ધીવાલા પુરોષોને તેડાવું.” ચંદ્રસેને કહ્યું પીતાળ મારે બુધ્ધિસાગર શિવાય બીજાં કોઈનું કામ નથી. બુધ્ધિ સાગર ના વિયોગથી એક બે દીવશમાં હું મારો પ્રાણ તજીશ. આ સાંભળી રાજા ઘણો દલગીર થયો, અને તરત દેવદત વજીરને બોલાવીને કહેવા લાગ્યો કે, “ચંદ્રસેન બુધ્ધીસાગરને ઘણું યાદ કરે છે, તેના વિયોગથી પોતાનો પ્રાણ તજવા તૈયાર થયો છે, વાસ્તે તું જલ્દીથી જંગલમાં જઈને તેની સોધકર, કદાચ તે આંધળો હોય તો શીકર નહીં. પણ તેને જલ્દીથી સોધી લાવ, નહીં તો તે જરણ પામશે તો માફ નામ જશે. ચંદ્રસેન બે દીવશથી અપવાશ કરે છે અને કહે છે જે બુધ્ધીસાગર એક બે દીવશમાં મલશે તો ઠીક છે, નહીં તો હું મારો પ્રાણ તજીશ.” આ સાંભળી વજીર, રાજાને ધીરજ આપીને બોલ્યો કે, માફ

રાજ કંઈ શીકર કરસો નહીં. તમારા સત્યને પ્રતાપે તે
જ્યાં હસે ત્યાંથી હું તેને સોધી લાવીશ. એમ કહી તરત
ઘોડે સ્વાર થઈ પોતાને ઘેર ગયો, ને બુધ્ધીગારને ભોંય
રામાંથી બહાર કહાડીને સર્વ વૃતાંત કહી સંભળાવ્યું.
ત્યારે બુધ્ધીસાગરે કહ્યું, પિતાજી કંઈ શીકર નહીં, હું
સભામાં આવવાને તૈયાર છું, પણ એક ઉપાય કરો, જે
મારી આંખે પાટા બાંધીને, ચંદ્રસેન પાસે લઈ જાયો.

બુધ્ધીસાગરને, કહ્યા મુજબ આંખે પાટા બાંધીને
પાલખીમાં બેસાડીને સભામાં લઈ ગયા. સભામાં પાલ
ખી આવતાંજ, ચંદ્રસેને તરત આગલ આવીને, તેનો
હાથ પકડીને બહાર ઊતાર્યો અને બેઠી પડ્યો, અને
પોતાની મધુર વાણીથી બોલ્યો, જે મારા પ્રાણુ પ્રિય
મિત્ર બુધ્ધીસાગર તને જીવતો જોઈને હું ઘણો ખુશી
જાગી છું, બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે પ્રીય મીત્ર જ્યારથી તમે
મારી આંખો કહડાવીછે, ત્યારથી હું ઘણાજ દુઃખી થાઉ
છું, ને નેત્રની બાંધીને લીધે હું જગલમાં એકજ ઠેકાણે
પડી રહ્યો હતો તેથી મને અત્ર પણ મળ્યું નથી.
આજે તમારા આવા મીઠાં વચન સાંભળીને મને ઘણો
હર્ષ થયોછે. પણ બાપ જો તું મને સાચા દીલથી ચ
હાતો હોય તો ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરાને મારી આંખો
ઉપર તારો હાથ મુક, કે જેથી મને પરમેશ્વર દેખતો
કરે. આ સાંભળી ચંદ્રસેન પોતાના ખરા દીલથી ઇશ્વર
ની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો, ને પોતાનો હાથ જાયો કરી,
સર્વ સભા દેખતાં કહેવા લાગ્યો, કે “હે! જગતકર્તા,
કૃપાસીંધુ, દીનબંધુ, મુજ પ્રિય મિત્ર બુધ્ધીસાગરને સહાય

થઈને તેના નેત્રનું કષ્ટ દુર કર.” હું ખરા દીલથી મારા મિત્રને ચઢાતો હોઉં તો તે આ વખતે દેખતો યાય એમ કહીને, ચંદ્રશેન પોતાનો હાથ બુધ્ધીસાગરની આંખો ઉપર મુક્યો, કે તરત બુધ્ધીસાગરે પેલા પાટા છોડી નાંખ્યા, ને બંને મિત્ર એક બીજાને ભેટી પડ્યા આ વખતે જાણે દીવાળીનો દીન ઉદય થયો હોય, તેમ સર્વ સખા હર્ષ પામી.

પછી તે બંને મિત્ર પોતાના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ દરિયા મહેલમાં ગયા, અને પેલી બુબ્બસુરત સ્ત્રી વિષે સર્વ વૃતાંત ચંદ્રશેને બુધ્ધીસાગરને કહી સંભળાવ્યું, અને તે “ શમસ્યા ” નો અર્થ શું થાયછે તે પુછવા લાગ્યો. ત્યારે બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે ભાઈ એ વાતમાં કંઈ સાર નથી, માટે એ વાત જવાદો. પર સ્ત્રીનાં કંડમાં ધણા માણસો હેરાન થયાછે ને થાયછે, માટે આપણે તેમ કરવું નહીં. તમે ગુપ્તગુપ્ત બેસી રહેા, અને એનો અર્થ ધણો દુઃખ દાયકછે, તે તમે સાંભલશે તો વધી માહા કષ્ટના દિવસ જોશે, માટે એ વાત જવાદો. ત્યારે ચંદ્રશેન, એ હાથ બેટી આજીજી કરી કહેવા લાગ્યો, કે મારા પ્રિય મિત્ર બંને એ વાતનો અર્થ કહો, ને મેં તે બુબ્બસુરત સ્ત્રીને જવારથી જોઈછે, ત્યારથી મારા રક્તમાં કામરૂપી બાણ બટક્યા કરેછે, અને એની બુબ્બસુરતી મારા દીલમાં રચ્યા કરેછે. એની ચાલનો સટકો તથા છટા જવારથી મારી નજરે પડીછે, ત્યારથી હું મોહીત થયોહું. હે પ્રાણપ્રીય મિત્ર તું ધણો ચતુરછે તેથી તારા નામ બુધ્ધી-સાગર પાડ્યુંછે. હું અરેખરૂછે. તારી બુધ્ધિને પાર નથી,

(૨૯)

માટે એનો અર્થ કરીને મને ખતાવો, તો હું જરા શાંત થાઉં. ત્યારે બુદ્ધિસાગરે કહ્યું કે ભાઈ તને જોઈને પેલી ખુબસુરત સ્ત્રીએ જે સોનાની થાળ ઉતર દિશા તરફ મુકી તેનો અર્થ એ કે ઉત્તર દિશામાં કંનકાવતી નગરી છે, ત્યાં હું રહ્યું, અને માંહે બે બાળુએ બે શ્રીફળ મુક્યાં, તેનો અર્થ એવો ખતાવી ગયો કે મારા ઘરની બે બાળુએ બે નાળીએરીના ઝાડછે, અને ફાફળ તથા એખાનો અર્થ એ કે હું ફાફળ તથા એખાસાની સ્ત્રીધુ, પછી જે વેણી પોતાના માથામાંથી કઢાડીને મેલી તેનો અર્થ એ કે મારું નામ વેણીપદમણી છે, અને થાળને ઉપાડીને છાતી સાથે ઝડકાડ્યો, એનો અર્થ એ કે આ જયી કરીને, હું તને મારા રૂઢ્યમાં રાખી ખેડીશું, અને પછી થાળને એક બાળુપર ખસેડી નાંખી, એનો અર્થ એ જે હવે પછી તમે મારી ખબરલ્યો. આ અર્થ સાંભળી ચંદ્રશેન તરત બે હાથ જોડીને બુદ્ધિસાગરને કહેવા લાગ્યો, કે મારા પ્રિયબંધુ, બુદ્ધીસાગર તારી બુદ્ધિને તો પારજ નથી, માટે આપણે તરતજ કંનકાવતી નગરીમાં જવું, અને તે ખુબસુરત પદમણીને તેડી લાવવી. તારા શિવાય ખીજા કોઈથી એ કામ થાય એવું નથી, માટે આપણે જલદીથી માતા પીતાની આજ્ઞા લઈ કંનકાવતી નગરીમાં જવું. બુદ્ધીસાગરે કહ્યું, ભાઈ તમેને પદમણીને મોહ લગ્યોછે, તેથી તમે પોતે જમને સ્વાદ લઈ આવો, હું તો નહીં આવું, કારણ કે મારે ઘેર મારી સ્ત્રી ગર્ભવંતીછે તેથી તેણીને મુકીને હું આવનાર નથી. આ સાંભળી ચંદ્રશેન બહુ નિરાશ થઈ ગયો, તે બુદ્ધિ-

સાગરને કાશાવાશા કરી નમ્રતાધથી કેહેવા લાગ્યો કે, મારા પ્રિયમિત્ર તમારા શિવાય, બીજા કોઈથી એ કામ પાર પડવાતું નથી, અને મને શવપનામાં પણ તેનું દર્શન દુર્લભ છે, વાસ્તે તમારે જરૂર આવતું પડશે. આવી રીતે વાદવિવાદ કરીને, બંને મિત્ર પોતપોતાને ઘેર ગયા.

બીજે દીવશે ચંદ્રશેન રાજ સભામાં આવીને રાજ રૂપસીંહ પાસે રાજ માંગવા સારું ઘણીજ નમ્રતાધથી બોલ્યો કે, પીતાજી હું જે દીવશે આજ્ઞરી હતો, તે દીવશે મેં મારા મનથી એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી છે જે, મારે હવે પછી તિર્થ યાત્રા કરવી. “જે માણસ આવો મનુષ્યરૂપી દેહપાત્રી, તિર્થ યાત્રા કરતાં નથી, તેના જીવવાને બિહાર છે.” માટે મારે તિર્થ યાત્રા કરવી, તેથી મેહેરબાની કરીને મને, તથા મારા મિત્રા બુધ્ધીસાગરને આજ્ઞા આપો. આ સાંભળી રાજ રૂપસીંહ બોલ્યો કે, “મારા ખારા પુત્ર, મને ખબર મલી છે કે તારી સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યાને ચાર માસ થયા છે તેથી હું ધારું કે પરમેશ્વર ની કૃપાથી પુત્ર જન્મ થશે. તેથી ખુસાલીના દીવશ માપ્ત થશે, વાસ્તે તારે હમણા યાત્રા કરવા જવું યોગ્ય નથી. ચંદ્રશેને કહ્યું કે પીતાજી તમારું કેહેવું એ સર્વ ખરું છે, પણ તે દીવશથી મેં “ભાત ખાવાની બાધા લીધી છે, તેથી જ્યાં સુધી હું તિર્થ યાત્રા કર નહીં, ત્યાં સુધી મારાથી ભાતનો એક પણ દાણો ખવાય નહીં, માટે મેહેરબાની કરીને રાજ આપો. રાજએ વિચાર્યું જે રાજ કુંવર ઘણો હઠીલો છે, તેથી તે પોતાની હઠ ઉપર સુધી છોડનાર નથી, વાસ્તે તેને રાજ આપવી પડશે. તે

જખતે રાંજએ બુધ્ધીસાગરને તેડાવીને કહ્યું ને, હે
પુત્ર ! તમે તથા ચંદ્રશેન તિર્થ યાત્રા કરવાને જાઓ,
પણ એ માસમાં પાછા આવજો. તમારે જોઈએ તેટલાં
માણસો, ચાકરો, તથા પૈસો સર્વ લઈ જાઓ તમને સ
ધત્રી વાતની છુટછે, પણ જલદીયાં પાછા ઘેર આવજો.
બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે વાશ સાહેબ તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે
વર્તસું, એમ કહીને ત્યાંથી જાને મિત્ર દરિયા મેહુલમાં
જઈને પોતાને ઉપયોગી વસ્તુઓ તૈયાર કરાવી. જાને રાજ
પુત્રો પોતાના કીમતી પોશાક પેહરી કનકાવતી તરફ
જવા સાશં સુકન જોવા ઉભાછે, એટલામાં વર કન્યા
પરણીને આવતા માર્ગમાં મળ્યા. તેના સુકન વંદીને ચા
લવા માંડ્યું, કે તરત છીંક થઈ એટલે બુધ્ધીસાગરે કહ્યું
ને બાપ તમને પદમણી મલશે. પણ મોટું વિગ્ન થશે,
એવો આ સુકનનો ભાવ થવો જોઈએ. પણ ચંદ્રશેનને
પોતાના મનમાં વેણીપદમણી રમી રહીછે, તેથી તેણે
કંઈ પણ સાંભળ્યું નહીં.

જાને મિત્ર ઘોડે સ્વાર થઈને ચાર ઘોડે સ્વાર સી
પાપ સાથે યાત્રા મસે કનકાવતી નગરી તરફ રવાને થયા.
તેઓ ધણા ગામ, તથા શહેરો જોતાં જોતાં થોડા દીવસ
માં કનકાવતી નગરીમાં આવ્યા તે ગામથી બાહર થોડેક
છોટું પોતાનો ઉતારો કર્યો. શાંહજના ચાર વાગે ચંદ્રશેન
તથા બુધ્ધિસાગર બેઠા જણ્યું પોતાનો બાદશાહી દ્રેશ પેહ
રી, ઘોડા બપર સ્વાર થઈ, શહેરની શોભા જોતાં જોતાં
ઘોડે, ચકળે, અને બજારમાં ફરવા લાગ્યા, પણ વેણી-
પદમણીના મેહુલનો પતો મળ્યો નહીં. સાંજ પડી

(૩૨)

એટલે બંને કુંવરો ફરી ફરીને પાછા પોતાને ઉતારે
આવ્યા. ચંદ્રશેન વેણીપદમણીના મોહથી આકુલ-વ્યાકુલ
થયો હતો, તેણીનો કંઈ પણ પત્તો ન મળવાથી ધણો
નિરાશ થયો, પણ શેહેરની સોભા જોઈ, તેના વખાણ
કરવા શાગ્યો.

(૨૬. ઓખા હરણ.)

ચંદ્રશેન કહે મારા મિત્ર, હવે ખેલો તમારા ચરિત્ર,
બુધ્ધીસાગર છે તમ નામ, નહી કાયર થવાનું કામ.
આજે રખડી રઝટી થાક્યા, ગલી કુચી, શેરી, પોળ, નાકાં
ધણા ચાટાને ચોક બગ્ગર, શેહેરનો નવ પાખ્યા પાર.
સોભા ઇંદ્રાશનથી અધીક, મન-ધરતા નહી કોઈ બીક.
વરતી વમેછે વરણ અઢાર, ઘેરે ઘેર પદમણી નાર,
પણ વેણી શમી નહી કોઈ, દેખી મુનીવર પામે મોહ.
દાંત સોભે દાડમ-જેવી કલીઓ, હીરા નખ જડીત-આંગળીયો.
પેટ જાણે પોયણીનું પાન, કમળકુળ સરખાછે કાન.
નમણું દોશે નાશીકા કણું, ઠમકે ઠમકે ભરતી ચણું.
બ્રમુદી બ્રમરની પેઠે ભમતી, જેમ વાદલ વીજળી ચમકતી.
ખાલેખાલ પડેવ્યાં મોતી, હસ્તે મુખડે શામુરે જોતી.
ગજ હસ્તીની ચાલે ચાલ. રડા શોભે ગુલાબી ગાલ,
શું વખાણું હાથમેઠા લટકે, જોઈ અંતર લાગ્યો ચટકે.
મોહ્યાણુ માર્દુ મૃગનેણી; જાવી કઠણુ આજની રેણી.
વેણી પદમણી તો ક્યાં હસે, ક્યાં મેહુલમાં વાસે વસે.
તેની સોઈ કરો ઝૂબીર, મારા મનમાં રહે નહી ધીર.
મલ્લે ન મતે પદમણીનાર, તો માસે માણુ તણું આ ઠાર.

એવી રીતે ચંદ્રસેન બુધ્ધિસાગર પાસે વિલાપ કરી નીરાશ થઈ ખેડે, તેને ધીરજ આપવા સાર બુધ્ધીસાગર સમજાવે છે.

રાત્ર ઉપરનો.

મારા મિત્ર રાખો મનધીર, સૌચ કરવાથી સુકે શરીર. વિક્તી જાયજો આજની રેણી, કાલે દેખાડુ પદમણી વેણી ખગલો આવ્યો સરોવર તીર, ચંચલ હોયતો પીએ નીર. સુખ કાયર થઈ પાછો ફરે, ગયા પછી પરતાવો કરે.

નામ ધરાવ્યું બુધ્ધીસાગર, તને પરણાવું પદમણી નાર. કરતા હરતા સમરથ બણી, હિમત રાખુ હું બુધ્ધીતણી

એવી રીતે બુધ્ધીસાગરના પ્રિય વેચન સાંભળી ચંદ્રસેનને ધીરજ આવી, તે રાત્રીને વિશે નિઃશ્વસ થયા પછી ખીજે દીવશે વેણીપદમણીની શોધ કરવા સાર ગામમાં ગયા. એક મિત્ર તે શહેરની રચના જોઈ પોતાના દીલમાં ખુશી થતા થતા આખા શહેરમાં ફરવા લાગ્યા. કોટલામાં એક માલખુ પોતાના ઘરના ઓટલા ઉપર ખેડી ખેડી તે શહેરના રાજા સાર કુલના હાર તથા ગજરા બનાવતી હતી, તે બુધ્ધીસાગરની નજરે પડી. તેને જોઈને એક મિત્રો તેના ઘર તરફ પોતાના કોડા ચક્રાવવા લાગ્યા. એક કુંવરને પોતાના ઘર તરફ આવતા જોઈને, તરત ઉઠીને, જે ગજરા તથા હાર રાજા સાર લઈ જવા તૈયાર કર્યા હતાં, તેમાંથી કેટલાક જોઈને ચંદ્રસેનના હાથમાં આપ્યા. આ ઉપરથી બુધ્ધીસાગરે પોતાના દીલમાં વિચાર્યું, કે આમણું કામ આ માલખુથી થશે, એમ જાણી તેને એક સુઠી ભારી સોના

મોહાર આપી. આથી માલણુ ધણીજ ખુશી થઇને બેઠા કુંવરને કેહેવા લાગી, જે બાઇયો તમે કયા રાજના રાજ કુંવરછો ને શું કામને વાસ્તે આ શેહેરમાં આવ્યા છો, ત્યારે ખુધીસાગરે કહ્યું, માસી અમે પરદેશી છીએ, આ શેહેરના વખાણુ સાંભલી તેની રચના જોવા આવ્યા છીએ. પાનખાઇ માલણુે કહ્યું ભલે પધાર્યા આ ઘર તમારું છે, આ પરોશન, બંગલામાં ઊતારો કરો હું તમારે વાસ્તે રશોઇ તૈયાર કરાવું છું. કેહેવત છે કે “કામ કરે કામ, બીબી કરે સલામ.” માલણુને જે સૌના મોહાર મલી હતી તેમાંથી વઢાવીને રશોઇનો સામાન તૈયાર કર્યો, પછી એક બ્રાહ્મણુને તેડી લાવી તેની પાસે બત્રીશ બોજન તૈયાર કરાવ્યાં. આટલી બધી તેની મેહેનત બેઠા, ખુધીસાગરે વળી એક મુઠીભરી સૌના મોહાર પાનખાઇ માલણુને આપી. આથી માલણુ ધણી ખુશી થઇને પોતાના મનમાં વિચાર કીધો, કે હવે તે મારું દરિદ્ર શીટી જશે, એમ વિચારી પોતાના ધણી પાસે જઇને બાકીની સૌના મોહાર તેને સ્વાધિન કરી, તેથી તે માળી પણ ધણો ખુશી થયો અને આ બેઠા જણુની ચાકરીમાં હાજર રહ્યા. પછી રશોઇ તૈયાર થઈ એટલે બંને કુંવર બોજન કરવાં બેઠા, પણ વેણીપદમણી ચંદ્રશેનને યાદ આવવાથી અંન પણ ભાવ્યું નહીં, તેથી ત્યાંથી ઉઠીને ખુધીસાગરને કેહેવા લાગ્યો, જે બાઇ આવ્યો નો દીવશ પણ ફાકટ જતો રહેશે. હજી મુધી આપણે વેણીપદમણુનો પત્તો લાગ્યો નહીં તેથી આપણે આજશું બેસી રહેવું એ કીક નહીં. ખુધીસાગર બોલ્યો હે પ્રિય

બંધુ; મેં તને ગઈ કાલે કહ્યું છે જે કાલે તને પદમણી મેલવી આપીશ, તે તારે ખોટું જાણવું નહીં. આજ ને આજ તને પદમણી મેલવી આપું તો મારું નામ બુધ્ધી સાગર સત્ય માન જે, નહીં તો આ મનુષ્યરૂપી દેહ વૃથા સમજવું, એમ કહીને તરત પાનખાઈ માલણને ખોલાવીને કેહેવા લાગ્યો જે, માસી, જે કામને વિષે અમે આ સેહેરમાં બે દીવશ થયા આવ્યા છઈએ, પણ અમારું કામ સીદ્ધ થયું નથી. તે કામ તમારાથી બની શકે એવું છે, કારણ કે તમે ઘર ઘરના બોમીઆછો, તમારા થી આ સેહેરમાં કંઈ પણ અજ્ઞપ્યું નહીં હસે. માટે આ મારા પ્રિયબંધુ ચંદ્રસેનનું એક કામ છે, તે તમે પાર પાડસો તો તમારો ઉપકાર માનીશું. આ સાંભળી પાનખાઈ માલણ કેહેવા લાગી કે પુત્ર, તમારું જે કામ હોય તે મને ફરમાવો, હું તમને જલ્દીથી કરી આપીશ. તમે મારા પુત્ર સમાનછો, મારાથી તમારે કંઈ પણ જુદાઈ જાણવી નહીં. તમારું જે કામ હશે તે કરી આ પીશ, તમારે કસી વાતની શીકર ચીંતા કરવી નહીં.

બુધ્ધીસાગર—કોશીમાં આ સેહેરમાં વેણીપદમણી કોઈ છે?

પાનખાઈ માલણ—વેણી નામની દશ હજાર પદમણીઓ છે.

બુધ્ધીસાગર—જેના ઘર આમલ નાળીએરીના બે વૃક્ષ છે, એવી કોઈ છે?

પાનખાઈ માલણ—એવીતો સો, બસોછે.

બુધ્ધીસાગર—તેના સસરાનું નામ, ચોખાસા, અને ધણીનું નામ ફોફળશા શેઠ, એવી કોઈ છે?

પાનખાઈ માલણુ—ઝોવીતો દશ, વીસજો. તમે નજરેથી
 ઝોલખતા હો તો, મારી સાથે ચાલો,
 સર્વ પદમણીઓને ઠેખાડું.

ચંદ્રસેન—મારી નજરે જોઈ તો તરતજ ઝોલખુ.

બુધ્ધીસાગર—પ્રાણ મિત્ર ચંદ્રસેન હું તમને કહું, તે
 રીતે તમે કરસો તો, આજને આજ ત
 મારી ધારણા પાર પડશે.

ચંદ્રસેન—ભાઈ તું જોગ કહેસે તેમ કરીશ, હવે
 મારાથી વેણીના વિયોગનું દુઃખ સહન
 થતું નથી, માટે જલદીથી કંઈ પણ
 ઉપાય કરો.

પછી બુધ્ધીસાગર તરત ખજારમાં જઈ, સ્ત્રીનો
 ઊંચો પોશાક લાવીને, રાજકુવ ચંદ્રસેનને, કહેરાવીને
 હાથમાં ધુલની છાંય આપીને પાનખાઈ માલણુ સાંથે
 ઘેરે ઘેર ધુલની પડીઓ આપવા સાફ મોકલ્યો. ચંદ્રસે
 નને, પોતાનો સ્ત્રીનો વેષ હોવાથી મનમાં ધણી શરમ
 લાગતી હતી, પણ ઇશકને લીધે, એમ ઈરવું કયુલ કરી
 હિમત રાખીને તે માલણુ સાથે ચાલ્યો. તેઓ પદમ
 ણીઓના ધર જોતાં જોતાં, થોડીવારે વેણીપદમણીના
 મેહેલમાં ગયા. પેહુલે માલે તેના સાસુ સસરા રહેતા
 હતા, બીજે માલે, જેઠ જેઠાણીનો આરામવાસ હતો,
 અને ત્રીજે માળે ખંમલામાં વણી પદમણી પોતે સોનેરી
 કાચ ઉપર બેઠેલી હતી, ત્યાં આગલ પાનખાઈ માલણુ
 તથા “ચંદ્રસેન” (સ્ત્રીના પોશાકમાં) આવી પહોંચ્યાં.
 હમેશ મુજબ થોડાક ધુલ તથા ગજરા તેના કાચની

સામેની ટેબલ ઉપર મુકીને, પાસેની ખુરશી ઉપર બેઠાં, તેને જોઇને વેણી પદમણી બોલી.

વેણીપદમણી—પાનખાધ, તમારી સાથે વળી આ પીણુ કાણુ આવ્યું છે ?

પા. માલજી—મારા છોકરાની વહુ પેહેલે આણે આવી છે, તેથી હું તેને મારા ગ્રાહકોના ઘર ખતાવવાને સારું સાથે લઇને ફરું છું. એ ઘણી શરમાળને ગરીબ છે તેથી ધુમટો તાણીને મારી સાથે આવી છે. હમણા અમારા ફાઇનલ શા રોઠ કેમ જણાતા નથી ?

વેણીપદમણી—પાનખાધ સ્ત્રી જાતને કંઈ દુઃખની વાત કરવી નહી. જે દીવશથી હમારાં લક્ષ્ય થયાં છે તે દીવશથી એમને તો દેશાવર ભાગ વેળા પડે છે તેથી ચાર આંખો કરી અમે એક પણ રાત્રી સાથે ગુજરી નથી.

આવી રીતે વાતો કરતાં જોઇ ચંદ્રશેન પોતાનો ધુમટો જરા ડાંચો કરીને પદમણીના મોહ સામુ જોતાંને વારજ કામવસ થઇ બેભાન થઇ ગયો. તે થોડીવારે સુદ્ધિમાં આવીને પદમણીના રૂપ આગલ પોતાનું રૂપ ધિક્કારતો હતો. તે મનમાં બોલ્યો કે અરે પરમેશ્વર મને આ ખુમસુરત પદમણી ક્યારે મલશે અને એના હાથનું પાણી હું ક્યારે ગ્રહણ કરીશ. આ વખતે તેવો સમય છે પણ હું શું કરું; મારા મિત્ર બુધ્ધીસાગરે મને કહ્યું છે જે, જ્યાં પાનમાસી જાય, ત્યાં તારે જવું પણ શબ્દ બોલ્યા વગર પાછું આવવું, તેથી મારાથી કંઈ બોલી

સકાતું નથી. વળી પાનડોશી સાથે છે તેથી જે વિચાર હાલ હું કરું તે સર્વ ખોટા છે. એમાંથી કંઈ સાર નીકળે તેમ નથી, માટે ચાલ જીવ જે યશ તે માહરા મિત્ર બુધ્ધીસાગરને મળ્યા પછી વાત. એવી રીત પોતાના મનમાં વિચારીને, તે પદમણીનું સ્વરૂપ જોયા કરતો હતો. વેણી પોતે પણ કામને વશ થયલી હોવાથી એના ન જેવી પોતાના હાથ ઉપર મસ્તક મુકીયે, નિચી નજર કરી વિચાર કરતી હતી, તેને જોઈ પાનડોશી નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગી.

પાનખાઇ માલણ—તમે આમ નિરાશ કેમ થઇ ગયાં, હમારા ફેફળશા શેઠતો નથી સાંભરા આવ્યા.

વેણીપદમણી—પાનખાઇ તમે પણ ધરડે વડપણે મસ્ક રી કરો છો. હું આજે અમારા મોતી બાગમાં મઇ હતી, ત્યાં સરોવર ઉપર એક હંશ આવી બેઠો હતો, તે મને જોઈને એના મનમાં ડર આવવાથી હડી ગયો. તે સરોવર કાંઠે આવેલો પાણી પીધા વગર પાછો ગયો, તે વાત મને યાદ આવેવાથી જરા દલગીરી ઉપજે છે.

પાનખાઇ માલણ—સારે તમે તો ધણું દયાલુ છો.

એમ કહી માળણ જીડીને ચાલતી થઇ, તેની પછી વાડે ચંદ્રશેને પણ ઉભા થઇને ચાલવા માંડ્યું. તે જોઈ પદમણી બોલી.

દોહોરો.

નરપુઠે નારી વળી, જન્મ પામે જેહ;

કાજળથી કાળી ધણી, તે નારીનો નહી દેહ.

આ દુહો સાંભળી ચંદ્રશેન પોતાના મનમાં વિચાર કરતો કરતો પાનખાધ માલણ સાથે પોતાને ઉતારે આવ્યો, અને બુદ્ધીસાગરને મળીને સર્વ વાત કહી. બુદ્ધીસાગર ધણો ચતુર હોવાથી તેણે પુછ્યું કે મારા પ્યારા મિત્ર તારે વેણી પદમણી સાથે શું વાત ચીત થઈ, અને તેનું સ્વરૂપ કેવું છે તે મને કહે. ચંદ્રશેને કહ્યું મારી સાથે તેણી કંઈ પણ બોલી નથી, પણ આ પાનખાધ માલણ સાથે વાત કરતી હતી. થોડીવાર પછી તે નિરાશ થઈ ગઈ, તેનું કારણ માલણે પુછ્યું ત્યારે તે કહેવા લાગી કે “મોતી બાગમાં જતી વખતે સરોવરપર એક હંસ આવી બેઠો હતો, તે મારી ગાડીનો ધમધમાટ સાંભળી પાણી પીધા વગર ઉડી ગયો,” તેથી હું નિરાશ થઈ છું. પછી હું તથા માલણ ઉડીને આવતાં હતાં, ત્યારે જીણેસ્વરે એક દોહોરો કહ્યો જે, “નર પુઠે નારી વળી જન્મ પામે જેહ; કાજળથી કાળી ધણી, તે નારીનો નહી દેહ.” એ રીતે મારા સાંભળવામાં આવ્યો, પણ તેનો અર્થ હું સમજ્યો નહી, માટે હે! પ્રિય બંધુ તું બુદ્ધીવાન પ્રરશછે, તેથી તેનો અર્થ તું કરી સકશે, કે તેણે મને શું કહ્યું તે કહો. બુદ્ધીસાગરે કહ્યું મિત્ર તું એને ઘેર ચીને વેશે ગયો, પણ તમોને તેણે આલખી લીધા. પાનખાધ માલણ હતી, તેવી તારી સાથે વાત કરીશકીનહી.

એવી રીતે વાત ચીત કરી ખંને મિત્ર સાંજની વખત વાળું પાણી કરી, પોતાનો ખાદશાહી દ્રેશ પેહેરી, ઘેડે સ્વાર થઇને, નગર ચરચા જેવા નિકળ્યા. તેઓ ફરતાં ફરતાં રાતના નવ વાગ્યાને સુમારે વેણિપદમણીના મોઢોલ પાસે આવી પહોંચ્યાં. પહેર રાત જવાથી નગરના સર્વ માણુશ નિંદ્રાવશ થયલા જેઠ, ખંને મિત્ર નિર્ભય થઇ પદમણીના મેઢેલ પાસે થોડેક દુર ઉભા રહીને વિચાર કરવા લાગ્યા.

આણી તરફ વેણીપદમણીએ પેહેલે માળે પોતાના સાસુ સસરાને નિંદ્રાવશ થયના જેઠ, પોતે એકલી જે મેઢેલને ત્રીજે માલે, રહેતી હતી તેણે એ ખંગલાની મધ્ય ભાગે અગાસીમાંથી, ગરેડી ખાંધીને, મજબુત દોરડાથી પારણું લટકાવી રાખ્યું હતું, અને ખંગલામાં કીમતી હાંડી, ઝુંબરમાં રોશની કરી, એક સુશોભીત પદંગ ઉપર ધુળની સેજ ખીજાવી તૈયાર કરીને, ચંદ્રશેનની રાહ, ખંગલામાંની અગાસીમાં આમથી તેમ ફરતી ફરતી જોતી હતી. એટલામાં પેલા ખંને રાજકુવર તેની નજરે પડ્યા એટલે વિચારવા લાગી જે વળા આ કોણ ખીજે પુરૂશ તેની સાથેછે, તે છુટો પડે કે ગરેડી ઉપરથી આ પારણું નિચે ઉતારે. આવા વિચારથી વેણીપદમણી અગાસીમાં લાગ તપાસીને ગરેડી આગલ જામીછે, તે ખંને રાજકુવરની નજરે પડી, રાહ જોતી તૈયાર થઇ જામી રહેલી વેણિપદમણીને જેઠ ખુધી સાગરે મનમાં વિચાર્યું કે માહારાથી એ લજ્જા પામેછે, વાસ્તે આ વખતે અહીંમાંથી ખસી જાઉ. એમ વિચારી પોતાના મિત્ર ચંદ્રશેનને કહ્યું કે, ભાઈ તું થોડા ઉપરથી

ઉતરીને મેહેલની નિચે જમ અગાસી તરફ ઉભો રહે, હું તારો ઘોડો આપણે ઉતારે મુકી આવું છું. તને તેડવા વાસ્તે કોઇ માણુશ નહીં આવે, પણ ગરેડીમાં જે પારણું લટકે છે તે નિચે ઉતરે એટલે તેમા બેસી જજે. એમ કહી ચંદ્રશેનનો ઘોડો લખને બુધ્ધીસાગર પોતાને ઉતારે મુકવા ગયો, એટલે ચંદ્રશેન બુધ્ધીસાગરના કબ્બા મુજબ મેહેલની નીચે આવી ઉભો રહ્યો એટલે વેણીએ જે પારણું ગરેડીમાં લટકાવેલું હતું તે નિચે ઉતાર્યું. તેમાં ચંદ્રશેન બેઠો કે તરત ઉપરથી પોતે પારણું ઝપાટાબંધ બેચી લીધું. ચંદ્રશેન અગાશીની લગભગ આવી પહોંચ્યો, એટલે તરત દોરડું એક ખીટી સાથે બાંધી દબને પોતે બંગલામાં જમ પલંગ ઉપર ચઢી બેઠો. ચંદ્રશેન તરત વેણીમેર દોડી જમને, તેનો પાત્રવ પકડીને પલંગ ઉપર બેસવા જતો હતો, તેટલામાં તે કહેવા લાગી જે બખર દાર “મારું નવલખું ચીર ફાટશે.” આ શાંભળી ચંદ્રશેનને ઘણી રીજ ચઢી, ને ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં તરત અગાશીમાં આવી, પારણામાં બેસીને, તરત નીચે ઊતરીને ધરંતરફ ચાલવા માંડ્યું. બુધ્ધીસાગર ઘોડાને ધર આગલ બાંધીને પાછો આવતો હતો, તે રસ્તામાં સામે મળ્યો, એટલે ચંદ્રશેને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. આ શાંભળી બુધ્ધીસાગરે કહ્યું મુરખ! તને કંઈ બખર નથી. તને એને જે ચીર ફાટશે એમ કહ્યું, તે તને “શામર્યા” સમજાવ્યું કે તમે મારે ઘેર આવ્યા છો, પણ આ વાત ફાટસે (ખાહેર પડશે), તે વખતે તે એને

શું ઊતર આવ્યો તે કહે. ચંદ્રશેને કહ્યું, મને ગુસ્સો લાગવાથી હું તરત પાછો ઊતરી આવ્યો. બુધ્ધીસાગરે કહ્યું, બાઈ એ પદમણી ધણી હુશિયારને ચંચલ છે, માટે તેના બોલવાથી તારે મલરાવું નહીં, અને તેના સવાલનો જવાબ ખરોખર આપવો. વળી તને ફરીથી એમ કહે, જે “મારું નવલખું ચીર ફાટશે,” તો તારે કહેવું જે “ફાટશે તો સાંધનાર છે.”

એવી રીતે સીખામણુ દબને પેહેલાની માફક ચંદ્રશેનને પારણામાં બેસાડી બુધ્ધીસાગર પોતાના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ, તે મેહેલની આસપોસ થોડેક છેટે ફરવા કરતો હતો. ચંદ્રશેન પારણામાં બેઠો કે તરત પદમણીએ ઉપરથી તેને બેંચી લઈને, આગલની માફક તે પોતાના પલંગ ઉપર જઈ બેઠી. ચંદ્રશેન તેના છેડા પકડી પલંગ ઉપર બેસવા ગયો, ત્યારે પદમણીએ વળી પણ તેને પેહેલાની માફક કહ્યું કે “મારું નવલખું ચીર ફાટશે.” ચંદ્રશેને કહ્યું, “ફાટશે તો સાંધનાર છે” તેની શીકર નહી.

આ સાંભળી વેણીપદમણીએ વિચાર્યું જે એની સાથે જે બીજો પુરુશ આવેલો છે, તે ધણો હુશિયાર અને ચતુર છે, તેથી આપણને કંઈ શીકર નથી.

પછી મસાલાદાર ભાંગ પીને ચંદ્રશેન અને વેણીપદમણીનું બેડું તે રાત એશ આરામમાં ગુળરતું હતું. થોડીવારે બંને જણને ભાંગનો નેસો ચડવાથી બે-ભાન થઈ તે પલંગ ઉપર પડ્યાં છે. એમ કરતાં મધરાતનો સુમાર થવાથી તે શેઠરના ચોકીદાર શીખાઈએ

રૈન ફરવા નિકળ્યા હતા, તે ફરતાં ફરતાં વેણીપદમણીનાં
 મેહેલમાં હાંડી ઝુમરોનો ઝગઝગાટ જોઇને, ધણા આશ્ચર્ય
 પામીને વિચાર કરવા લાગ્યા કે, આ ધર ફોફળ ચો-
 ખાશા શેઠનું છે. વળી ફોફળસા સેઠ ઘેર પણ નથી, ને
 આજે ઉપરના ખંગલામાં ઝગઝગાટ રોશની સોબી રહી
 છે. તેનું કારણ શું હશે. માટે આપણે તેની તપાસ કર
 વી. એવા વિચારથી સીપાઇઓ ત મેહેલની આગુબાગુ
 ફરવા લાગ્યા, એટલે પેલી ગરેડીને બાંધેલું પારણું નિચે
 લટકતું હતું તે તેની નજરે પડ્યું. ભાગજોગે તેનું દોરકુ
 પણ બીજી તરફથી નીચે ખેંચાઇ આવ્યું હતું. તે જોઇ
 સીપાઇઓ તેની નજદીક આવીને, તેઓમાં ખીચડીખાં
 કરીને એક જમાદાર હતા. તે પારણામાં બેઠો, એટલે
 બાકીના જે સીપાઇઓ, લાલખાં, નુરખાં, કતેખાં, તથા
 જાફરખાં એ નામ શિવાય બીજા ધણા સીપાઇઓ, ભાગ
 થઇને એક તરફથી નિચે જાબા ઉભા ખેંચવા લાગ્યા,
 એટલે ખીચડીખાં જમાદાર ઉપર અગાશીમાં થઇને
 જે ખંગલામાં ચંદ્રશેન અને વેણીપદમણી નિંદ્રાવશ થયે
 હતાં, ત્યાં જઇને જુવેછે તો તે બંને જણ અઘોર
 નિંદ્રામાં પડેલાં છે. તે જોઇ તરત લાલખાં, જમાલખાં
 જાફરખાંને ઉપર બોલાવીને, ચાર જણા એકઠાં થઇ
 પલંગને હલવેયો ઉપાડીને અગાસીમાં લાવ્યા. ગરેડીને
 બાંધેલાં દોરડાના બીજા છેડા તરફથી, પલંગને મજબુત
 બાંધીને હળવે હળવે નીચે ઊતાર્યો. ત્યાર પછી લાલખાં
 જમાલખાં, ખીચડીખાં, જાફરખાં વીગેરે સીપાઇઓ પાર-
 ણામાં બેસીને, એક પછી એક નિચે ઉતરીને તે પલંગ

મેં સર્વ સીપાઇઓ માથે જાયકીને મામની બાહાર હનુમાં મના એક દેવલમાં આવીને ત્યાં એક ખુણા તરફ મુક્યો. એટલો બંનાવ બન્યો, તે છતાં પણ ચંદ્રશેન અને વેણી પદમણીમાંથી કાઢને પણ ખબર પડી નહી, તે જોઇ ખીચડીમાં જમાદર થણા ખુશી થઇ, વિચાર કરી સીપાઇઓને કહેવા લાગ્યો કે “અપનેકુ કલ ફજર મેં રાજાં કે પાસસે ઇનામ મીલેંગા.” જાદરખાંએ કહ્યું, હા સાહેબ “અપને ચોરીતો બડી પકડી હયે, અગર એક કામ કરના ચાહીએ. આજકી સારી રાત ઇધર બેઠના પડેગા કીયું કે એ ચોર લોક ભાગ ન જવે.”

લાલખાં—સચખાત જા ઇસ દેવલકે કમાડ બંધ કરકે એક બડા કુલુફ લગાના ચહીએ.

જમાદખાં—મેરે ઘરમે એક બડા કુલુફ હે, સો લાતાહુ તુમ ઇદર નજર રખીઓ ચોર લોક ઉઠકે ભાગ ન જવે. આપની ચોરી પેહેરમે કખી એ કનકાવતી નગરીમે એસા કામ કરને વાલા પેદા નહી હુવા હયે. એ લોકકુ ખબર નહી હય, કે ઇશ મુલુકકે ચોરીદાર કેસે હય, કે પતાલમેસેખી ખબર લે આવે, તો ઇસ ખુબસુરત ઓરત કે દેખકે શીદા હો ગયા હય. ઓર કુચ દર પણ નહી રખતાહે અપન ક્યાં સે ક્યાં લાએ તોખી ઉસીકું કુચ માલુમ નહીંહય.

ખીચડીખાં—અરે ઇશકી સુરતતો દેખો, ક્યા ખુદાને રૂપ દીઆહય, ઓર કેસા જોડા મીલાયાહય.

જાદુરખાં—આહાહા!!! અલામીયાંને કયા જોડા બના
યા હેય ખુદાને જીસવખત કુચખી કામ નહી
હોયગા, જીસ વખત એ નમુનેકા પુતલાં
બનાયા હય.

લાલખાં—એ કોઈ દેવતાઈ નમુના હય, કે અપને
સખ લોક સપના દેખતા હય.

ખીચડીખાં—કયા ગદ્દા હો ગયા હય. અપને સખ મીલ
કે મેહેલ કે ત્રીસરે માલપરસે બડી મેહેનતસે
જીતારકે, સીરપર રખકે ઉઠા લાયાહય,
તો કયા સપના હોયગા. મેરાતો સીર
દુખતા હય લેકીન કુચ શીકર નહીં હય,
કલ ફજરમે મેરેકુ તો બડા ઇનામ મીલેગા.

લાલખાં—મેં તો ગદ્દા હું તો એક પાણુપર બેઠતા
હું તુમ સખ અચ્છે આદમી હો, તો ઇના
મ લીજીઓ.

જમાલખાં—ચુપ, ચુપ; ચુપ બેઠો તુમ લોક બઠવાહ
છોડદો. નહીં તો અખી એ ચોર લોક
ઉઠ પડેજે. અખી મેં કુલુફ લાતાહુ વાહાં
તલક ચોકી બરાબર કરના, નહી તો એ
સા સમજના કે તુમારે નસીબમે ઇનામ
નહી હય. (જાયછે.)

જાદુરખાં—અપન સખ ઇધર ખડેખડે થક જાયજે, ઇશ
દેવલ કે કમાડ બંધ કરકે ચલો, કુચ ચીરટ
ઓર ગાંજા ઉડાવે. (સર્વ સીપાઈઓ કમાડ
બંધ કરીને થોડેક છેટે એકપાણુપર ખા-

ટલો નાંખીને બેઠાં. સાં ગુઝા પાણી કર-
વા મંડયા એટલામાં જમાલખાં આવીને
કમાડને તાલું મારીને તે પણુ ગુઝા પાણી
સારું બેટા.)

આ સત્તલો બનાવ ખુદીસાગર દુરથી જોયાં કરતો
હતો તે થોડીવારે વિચાર કરીને તે દેવલ પાછલ જાલી-
માંથી નજર કરીને જોયું તો પલંગ ઉપર બંને જણ
અધાર નિદ્રામાં પડેલાં છે, તેથી નસ્કારા થણા જોરથી
બોલેછે, તે સાંભળી નિરાશ થઇ ગયો, અને પરમેશ્વરનું
સ્મરણ કરીને બોલ્યો જે, “નવ લખું ચીર તો બરોબર
કાટયું” હવે તેને સાંધવાનો વખત આવ્યોછે. પણ
શીકર નહીં હવે હીમત રાખવી, જે ઇશ્વરે ધાર્યું હશે
તે થશે. એમ કહી તરત પોતાને ઊતારે (માલણુને ઘેર)
આવીને. માલણુને ગઠાડીને તેની પાસે રડીને કહેવા
લાગ્યો કે હું માર્સી હવે તમારું કામ પડ્યું છે, માટે
જલદીથી ગઠો. મારે આજે હનુમાનની પુજા કરવાની
બાધાછે તે મને સાંભર્યું નહીં પણ હમણા યાદ આવ્યું,
તે વાસ્તે તમે જઇને કાંઈ આડોસી પાડોસાંની વીસથી
પચીસ સ્ત્રીઓને જરૂર તેડીલાવો. મધ્ય રાતનો સમય
હોવાથી કાંઈ પુછે તો કહેજો કે. મારી વહુ હમણા
પેહેલે આણે આવીછે, તેને હનુમાન પુજવાની બાધાછે,
તેથી આ વખતે હનુમાનની પુજા કરવા જવુંછે. સાં
ગરબા ગાઇને મોટાં મોટાં થાળનું લાણુ કરવા આવ્યું
છે, એ પ્રમાણે કહેજો. આ સાંભળી પાનખાઇ માલણુ
તો તરત પોતાના સગાં વહાલાં તથા આડોસા પાડો-

સીની વહુઓ તથા છોકરીઓને એકઠી કરી તે ઘોડીવ.ર
માં જીવાન સ્ત્રીઓ ગરબા ગાવાને જાણે ઉભરાઇ રહી
હોય તેવી પચીસ સ્ત્રીઓ એકઠી થઈ. આણી તરફ
બુદ્ધીસાગર બજારમાંથી, યાજો તથા વિવિધ પ્રકારની એક
મણ મીઠાઇનું માટલું બરાવી લાવ્યો. પછી વેણીપદમણી
નાં જોવો દ્રેશ પેહેરી, ધુમટો તાણી પચીસ થાળ શિ
વાય એક મોટો પુળતી સામગ્રીનો થાળ કરમાં લઇ,
રમજીમ કરતો, દેવ કન્યા જોવું રૂપ લઇ સોલે સણગાર
સજી તૈયાર થયો.

લાવણી.

બુદ્ધી બન્યોછે નાજીક નાર, સજી સણગાર, ઠમકતી ચાલે;
કરી કુમકુમ કેસર આડ, તીલડીં બાલે. ટેક.

છે કડી ચોકડા કાન, ચાવતી પાન, મુખ મરોડે;

અણીયાલી આંજ આંખ, વાંકે અંખોડે. ૧

કંઠે મોતીનો છડો, હેડે સતલડો, પાંચીઆ ઝલકે;

પેહેર્યો નવસેરો હાર, હીરાનો ચલકે ૨

અંખોડે વેણી ચાક, બાહ્યપર વાંક ડામણી માથે;

સેંથેછે મોતી રોર, ચુડલો હાથે. ૩

તે મધ્ય કાંકણી એક, રાખીને ટેક, સોભતી રડોં;

હેમના કડાં સાંકલા, ને ચંદન ચુડો.

બાંહે બાંધ્યો બાજુબંધ, રચીને ફંદ, ધુધરી સાથે;

પોંચીછે રત્ન જડાવ, જમણે હાથે. ૪

સેંથાથી કાને કાંપ. મોતી સાફ, નાકમાં વાલી;

ફરે સરખી સાહેલી સાથ, હાથ લેતાળી. ૬

કાંધ કાળી, ને કાંધ ગોરી, બાજડીસોરી, મઝી સાહેલી;

પૂજન કરવાની આશ, ચલી અલબેલી. ૭

ચોલી પેહેરી છે તંગ, સાહેલી સંગ, નીચુવલી જીવે;
પેહેર્યો કસળી કોરનો સાળુ, કસુંબો ચુવે. ૮

પાયે પેહેરી નેપુર, ધરીને ઉર, ધુધરી ધમકે;
કંઈ રમજીમ, રમજીમ, ચાલ, ચાલતી ઠમકે. ૯

પથીસ સ્ત્રીઓ સાથે છવીશમે ખુધીસાગર સ્ત્રી
ના વેશમાં હનુમાનના મંદીર આગલ આવીને જીવે છે
તો કમાડને તાળું મારેલું દીકું. તે જોઈને, પેલા સોપાઈ
ઓ ખીચડીખાં, જાફરખાં, લાલખાં, જમાલખાં વિગેરે
જ્યાં બેઠેલા છે ત્યાં આવીને ખુધીસાગર ઝીણે સ્વરે
બોલ્યો કે આ મંદીરને તાળું કોણે દીધું છે. તે સાંભળી
ખીચડીખાં જમાદાર બોલ્યો કે, તુમ સખ આરત લોક
કોણ હય, ઓર રાતકુ બારપર એક બજે ધધર કાયકુ
આયેહો, ચલે જવ તુમારે રસ્તે.

ખુધીસાગરે—અમે સાવકારના ધરનાં તૈરાં હૈયે. અમારે
આ વખતે હનુમાનની પુજા કરવાનું મુકુર્ત
છે. તેથી પુજા કરીને આ મીઠાઇનું મા
ટલું જે ભરેલું છે તે નૈવેદ્ય ધરાવીને પરસાદ
વેહેચીશું. પછીગરખા ગાઇને અમારે ઘેર
જઈશું. અમને બાધા છે તેથી આવ્યા છીએ.
એ મંદીર હનુમાનનું છે, તેમાં તમે મુસલ
માન લોકોએ શા વાસ્તે તાળું માર્યું છે.

જાફરખાં—હમકું ઇશમે કયા કાયદા હય. જે તુમકુ
દેવળ ખોલકે પુજા કરને દેવે તો કયા હમકુ
પરસાદ મીલેગા ?

બુધ્ધીસાગર—(સ્ત્રીને વેશે) બાપુ તમને પણ પરજ્ઞાદ આપસું. હમારે તો થોડો પારજ્ઞાદ લઈ ને મોહોડું મીઠું કરવુંછે. બાકીનું આ મીઠાઈનું માટલું તમને આપીશું, પણ અમને પુજા કરવાદયો તો તમારો ઊપકાર માનશું.

લાલખાં—હમને ઇશ દેવલમે ચોરકું કેદ કીયા હય, સો કલ ફજરમેં, રાજા કે પાસ એ ચોરકું હાજર કરકે ઇનામ લેવેંગે.

બુધ્ધીસાગર—(સ્ત્રી વેથે) બાપરે! એમાતો ચોરછે ત્યારે તો અમને લુંટીલે અરે પરમેશ્વર હવે અમારું શું થશે? હે માહાવીર સ્વામી અમે તમારી પુજા કરવા આવ્યા છીએ. અને અમારે બાધા મુકવીછે, ને આહીં યાતો દરવાજો તાળું મારેલુછે ને વળી માહે ચોરછે.

ખીચડીખાં---બાપ સાહેબ દેવલમે ચોર નહીં હય, એતો અચ્છે સાહુકાર હય. તુમ સાહુકાર કે ધરકે ચોરત લોક હય, તુમ ચઢે અમારી સંજ તુમકુ કુલુફ ખોલ દેતાહુ, તુમ સખ પુજા કરકે બાહાર નિકળો જખ હમકુ ખોલકે ઇધરસે જના.

બુધ્ધીસાગર—(સ્ત્રી વેશે) વારું સાહેબ તમે અમારી સાથે ચાલો તમે દેવલનો બારણા આગલ બાજા રહેજો. કેમકે અમે ઝીરાં છીએ તેથી તમારા ચોરની ખીક લાગેછે.

પછી મજુરના માથાં ઉપરથી પેલું મીઠાઈનું માટ
લું ઉતારીને માહેથી થોડીક મીઠાઈ પરસાદ સાઈ કઢા-
ડીને થાળમાં મુકી. ‘ખાકીનું મીઠાઈનું માટલું’ સર્વ સી-
પાઈઓને સ્વાધીન કરીને કહ્યું કે, આએ પરસાદ તમે સર્વ
વેહેંચીને ખાજો. અમે અમારે સાઈ થોડો પરસાદ
માહેથી કાઢાડી લીધોછે. પછી મંદીરના બારણા આગ
ળ જઈને સર્વે જામા, એટલે ખીચડીખાં જમાદારે આવી
ને, તાળું જઘાડીને એક પછી એક એમ સર્વ છવીસ
સ્ત્રીઓને ગણીને દેવલમાં દાખલ કીધી. આણી તરફ
સર્વ સીપાઈઓ તો મીઠાઈનું માટલું ઠાલવીને લાલખાં,
જાફરખાં વગેરે સીપાઈઓ મીઠાઈ “ સવાસેરની કોડી ”
માં હોમવા લાગ્યા, અને પેલી સ્ત્રીઓના વખાણુ કરતાં
કરતાં.

જમાલખાં—મીઠાઈ તો બોહોત અચ્છી લગતી હયે.

જાફરખાં—હા દોસ્ત, “મફત કે મરી કીસીકુ તીખે
લગતે હયે.”

નુરખાં—એ મોહનચાર બોત ઠંડા હય, મુઠમે રખતેત
હયે તો ખુરખુર હોળતા હયે.

જાફરખાં—એ દેખો માલપુડે બોહોત મીઠા હુવાહયે.

લાલખાં—એ સફેદ બાલકે ગુચ્છલે સરીખા કયાહયે ?

જાફરખાં—એતો સુતરફેન હયે.

લાલખાં—સુતરફેન સો કયા; સુતકું પાણીમે ડાલકે
ખુખતરેસે કુટતે હોવેંગે.

જાફરખાં—અખે ગધે, એતો ખાનેકી ચીજ હયે.

ઈસકા નામ સુતરફેન કેહેતે હયે, લે જર

મુંમે રખકે ઉસકી લેહેજતતે દેખ. (આપેછે)

લાલખાં—વાહ વાહ એતો ખાનેકી બડી અચ્છી ચીજ
હયે. સેક સાઉકાર સખ દરરોજ એમ ખાતે
હોએગે. મેને મેરી ઉમરમે આજ દેખી
હયે, ઓર મેરા બાવા એસેને એસે મર
ગયે. પણ મુજે સુતરફેન ન ખીલવાઈ.

જમાલખાં—એ ગાડી કે આકકે માફક ગોલ કુંડાલે
કયાહયે.

જફરખાં—એતો જલેખી હયે.

ખીચડીખાં—સાલે સખ મીઠાઈ ખાજતા હયે, તુમકું
કુચ શરમ નહી હયે. શયુર કરો મેંખી
આતા હું.

જફરખાં—સાખ, તુમ દેવલકું કુલુફ દેકે જલદીસે
આવ, નહીતો ઇધર મીઠાઈ હમકું બોહોત
અછી લગતી હયે, સો હમ ના કહેતે હયે,
લેકીન હમારા હાથ ઓર મુહ કયા નહીં
માનતા હયે. હાથ જલદીસે ઉઠાકે મુહમે
ધરદેતા હયે, સો મુહ ઇસી વખત મીઠાઈ
કું પકડકે અંદર ગુરસા દેતા હયે. તુમકું
સ્વાદ લેના હોયસો જલદીસે આના.

ખીચડીખાં—આતાહું, આતાહું, (એમ કહી બારણાંને
તાળું દધ ત્યાં દોડી આવીને) એ પાંબકે
માફક હયે, ઓર બસકે ઉપર સકર હયે,
સો કયા હયે.

(૫૨)

જાદુરખાં—એતો ઘેબર હયે, તુમ તો બડે જમાદાર
હયે, એર ઠસ્કા નામંખી નહીં આતાહયે.
જમાદારખાં—એતો બડા જમાદાર હયે, ઈસ્કા બાવાનેખી
કમી દેખા હોતા. ઈસ્કા નામ ખીચડીખાં
હયે સો ખીચડી ખાનેકો ખબર હયે, એ
કયા મીઠાઈકી લેજત સમજતા હયે, અખી
બડા “જનાવર” હુવા હયે.

આવી રીતે સર્વ સીપાઇઓ એકખીજમાં મીઠાઈ
દેખી ઘણા ખુશી થવા લાગ્યા, ને કોઇ દીવશ જાણે ન
દીડી હોય તેમ, લુટાલુટ કરી ખાવા મડયા.

આણી તરફ ખુદીસાગર વીગેરે છવીસ સ્ત્રીઓ દેવ
લમાં એક બાળુએ જ્યાં હનુમાનની મુર્તિ હતી, ત્યાં
આવીને ભારતીની પુજા કરવા લાગી. તે વખતે ખુદી
સાગરે પેલા પલંગ પાસે જઈ વેણીને એક ચીમટી દબાવે
જાદી ઊઠાડીને કહ્યું કે, જાદીથી પુજા કરી ઘેર જાઓ
વધું વીગત થાળમાંછે. આ સાંભળી પદમણી ઘણી ગભ
રાવા લાગી, અને આ સર્વ બનાવ જોઈને બયભીત
થઈ ગઈ, પણ પોતે ચંચલ હોવાથી, તરત પેલી ખાચડી
ઓના ટાળાંમાં મળી ગઈ, ને ખુદીસાગરના કહ્યા
મુજબ થાળને તપાસવા લાગી તો અંદરથી એક કાગળ
તનાં હાથમાં આવ્યો. તેમાં લખેલું હતું તે વાંચવાને
વાસ્તે દીવા પાસે ગઈ. પેલી તરફ ખુદીસાગર ચંદ્ર-
શેન સાથે પલંગમાં પદમણીની માફક સુતો. વેણી પદ
મણી કાગળ પોતાના મનમાં વાંચેછે.

દાહોરો.

નર પુકે નારી વળી, જન્મ પામે જેહ;
 એ અવસર આઝ્યા અમો, ચતુરછે નરદેહ.
 “ નવલખું ચીર ફાટયું ” સહી સાંધું કરી વિવેક,
 પુણ કરાને પરવરો, ગરબોગાઈ એક.
 વિદાય કરો સહ સાયને, રાત્ર થાયે જેમ;
 થાળથી અર્થ સરે સહી, વીચાર કરજો તેમ.

આવી રીતે વાંચી લીધા પછી વેણીપદમણી પો
 તાના મનમાં વિચારવા લાગી જે, ધન્યછે એની માત
 પીતાને કે જેની કુલે એવા રત્ન પેદા થયાછે, હવે મારે
 હીમત રાખવી. એમ જાણી થાળમાં જે પરશાદ સાફ
 મીઠાઈ મુકી હતી તે સર્વને વેહેંચી આપીને નિકળવાનો
 લાગ તપાસેછે એટલે પેલી તરફથી ખીચડીખાં જમાદાર
 મીઠાઈ ખાઈ રહ્યા પછી તરત તાળું ઉઘાડીને અંદર
 જીવેછે તો, પેલા પલંગ ઉપર બે જણાં સુતેલાંછે. તે
 જોઈને પોતાનાં મનમાં ખુશી થતો થતો કહેછે જે ખુદાને
 કથા રૂપ દીયા હયે, લેકીન અક્કલ તો કુછ દીયા નહી
 હયે. અક્કલકે બદલેમે નીંદ ખોત દીયા હયે, સચ ખાત
 હયે કે, ખુદા નસીખ વાનકુસખ દેતે હયે, લેકીન એક
 ખાતકી ખામી રખ દેતા હયે.

એટલામાં પેલી તરફથી સ્ત્રીઓનું ટોળું આવેછે.
 તેને એક પછી એક ગણીને બહાર કઢાડેછે તો બરોબર
 જીવીશ સ્ત્રીઓ થઈ. પછી અંદર ચારે ખુણા તપાસીને

પેલા બને જણા પલંગપર સુતેલાછે, તે શિવાજી
બીજી કઈ પણ જોયું નહોં, એટલે બાહાર આવીને
દરવાજો બંધ કરી તાળું મારીને તે સ્ત્રીઓને જવાની
રજા આપી. પછી તે સ્ત્રીઓ મનમાં ખુશી થતી થતી
થોડે દુર જઈ મેદાનમાં ગરબો ગાવા આરંભી થઈને
જાતી. પુળની થાલમાં જે દીવો હતો તે વચમાં
મુકીને વેણીએ ગરબો ગવરાવવા માંડ્યો.

ગરબો.

મારી નાએ તોજી, હવે ન રહું છું તો સાસરે રે લોલ ટેક.

પાણી ભરતાં તે ઘડો ડુટીઓરે લોલ,
માડી મારો એટલો છે વાંક—મારી. ૧

સાસુ તે મારી ખીજ શેરે લોલ,
સસરો ચડાવે મુને ચાક—મારી. ૨

જેઠાણી જોગણુ થઈ ફરેરે લોલ,
જેઠતું વડાવા બેડી નાક—મારી. ૩

દેરાણી દોંગીને દાકમણીરે લોલ,
દીયર દેખાડે નહીં ધાક—મારી. ૪

નણુદોઈ નાનેરું બાળ છે રે લોલ.
નણુદ રૂવે પોકાપોક—મારી ૫

પરણ્યો તે મારો પાતલોરે લોલ.
પાડોસણુ પુરણુ શોક—મારી. ૬

શગાં વાહાલા તે વેરી થયા રે લોલ.
રૂઠયા સઉ નગરના લોક—મારી. ૭

ગરબો ગાઈ રહ્યા પછી વેણિપદમણીએ સર્વ
સ્ત્રીઓને એક એક થાળ વહેંચી આપી ને બાકી એક

થાળ રહ્યો તે લઈને, સર્વ સ્ત્રીઓની સાથ વેણીપદમણી ગીત ગાતીગાતી જાયછે, રસ્તામાં જેનું ઘર આવે, તે વેણીની રજા લઈને પોતાને ઘેર ઉપર ચડી જાયછે. એવી રીતે સર્વ સ્ત્રી પોતપોતાને ઘેર મયા પછી વેણી તથા પેલો મજુર જે સાથે હતો તે બંને જણ વેણીના મોહોલ આગળ આવ્યા. ત્યારે વેણીએ વિચાર્યું કે હવે આ મજુરને ખુશી કરું તો મારું કામ થાય. એમ વિચારી બાકીનો જે થાળ રહ્યો હતો, તે મજુરને આપીને કહ્યું કે આ તારી મેહેનતના બદલામાં આપું છું પણ પારણામાં બેસું કે તું આ દોરડું ખેંચશે એટલે હા ઉપર જઈશ, પછી તું સુખેથી જજે. મજુરને થાળ મળ્યો, એટલે તેણે ઘણી ખુશીથી પદમણી ઠેક ત્રીજે માળે અગાસીમાં પહોંચી ત્યાં સુધી દોરડું ખેંચ્યું. પછી થાળ લઈને ખુશી થતા થતા પોતાને ઘરે ગયો. વેણી મેહેલમાં જઈ, લાઈટ સર્વ ઓલવી નાખીને વિચાર કરવા લાગી કે, હવે મારે અહીં રહેવામાં ફાયદો નથી.

વેણીપદમણી જે ગરબો ગવરાવતી હતી, તે ખુદી સાગર કાન દઈને સાંભળતો હતો. તે ઉપરથી તેણે વિચાર્યું કે, તેનો જીવ હજી સુધી ચંદ્રશેનમાં છે, વાસ્તે સીકર નહી, અને એને સાથે લીધા વગર જવું નહીં. એવો વિચાર કરીને તેણે ચંદ્રશેનને ઉઠાડ્યો. તે ઓચીં તાલું ઊઠ્યો, ને તે પોતાને હનુમાનના મંદીરમાં જોઈને, આવરો થઈ આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. ખુદીસાગરે કહ્યું, લાક જરા હીમત રાખો. કેહેવત છે કે “સુખ જોઈને એકમ હરખાઈ જવું નહીં; ને દુઃખ જોઈને હીમત

હારવી નહી, ” વાસ્તે હવે તું ધીરજ રાખ. હું જો કરું તેટલું તું જોયાકર, પણ મોહોડેથી એક સુકન પણ ખોલ તો નહી. પછી બુધ્ધીસાગરે સર્વ દાગીના ઉતારીને પછવાડેની બીતમાં જાળી હતી, તેમાંથી બાહર રસ્તા જિપર ફેંકી દીધા. ને કપડાં, પોશાક, તળાઈ, ઓશીકા, તથા પલંગને છોડીને તેની છશો, ખાયા, વિગેરે, હનુમાન આગલ જે બતી સલગતી હતી, તે લાવીને એક પછી એક સલગાવીને એક મોટા રાખોડીનો ઢગલો કર્યો. પછી બંને જણે એક એક લંગાટ મારી, શરીરપર રાખોડી ચોળી, તેની ઉપર હનુમાનનું તેલ તથા મળી લઈને તેના છાપાતીલક, કરીને તથા હાથમાં માલાં લઈને જાણે કોઈ મોટા જોગેસ્વર ખેડા હોય તેવી રીતે ધુણી સલગાવીને ખેડા.

ખીજે દીવશે પોહ ફાટતાંજ સધળા સીપાઈઓ ઉડીને રાજ પાશે જવા સારું વીચાર કરવા લાગ્યા.

ખીચડીખાં—જાફરખાં, તુમ હોશીયારહો, તો અમારે સંગ ચલો. અપન દોનો રાજાકે પાસ જાકે ફરિયાદ કીજાએ.

જાફરખાં—હા જનાબ. મેં તો તૈયારહું, લેકીન એ મંદીરકે દરવાજેપર જે કુલુક લગાયા હયે બિસ્કી ચાવી, અપને પાશ રખકે લેજના ચાહીએ.

ખીચડીખાં—તો ચલો એઈ બાત શંયહયે, લેકીન ચાવી મં મેરી પાશ રખતાહું પીછે રાજાકે પાસ જાકે એ ચાવી ઉસ્કે હાથમે દેઉંમા. પીછે.

(૫૭)

રાગ ઇધર આકે અપને હાથસે કુલુક
ખોલકે એ ચોર લોકકુ સજસે પોહોંચાકે
પીછે અપનકુ ઇનામ દેગા.

લાલખાં—ઇનામ મીલેગા ઉશમે અમેરા પણ ભાગ
રખીઓ હમ પણ પાંતી લેવેંગે.

જમાલખાં—મેને પણ ખોહોત મહેનત કી હયે. ઇશકે
વાસ્તે હમારા પણ ભાગ રખીઓ.

ફતેખાં—જમાદાર શાખ હમખી ગરીબ આદમી હયે
હમ કુછ ખોલને વાત્રા નહી હયે પણ હ-
મારાખી ભાગ રખના ચાઇએ મેંખી પલંગકુ
ઊઠાકે સીરપર રખકે લાયાહું.

રહેમખાં—જમાદાર શાખ સખકુ ભાગ દેગા ઓતો
સખ સમજતા હયે, તુમ સખકુ ઇનામમેસે
ભાગ મીલેગા તુમ ફેર મત કરો જમાદા
ર શાખકુ જલદીરો રાજકે પાશ જને દેઓ
જલદી રાજ ઇધર આકે ચોરોકુ દેખેતો
ઉસીવખત ઊશકુ સજ કરકે અપનકુ ઇના
મ દેગા.

ખીચડીખાં—રાજકી પાસ મે ચોર જાફરખાં દોનો
મીત્રકે જતાહું.

તુમ સખ સીપાઇ લોક ઇધર બેઠકે બરા
બર ચોકી પેહુરા રખના. (જાયછે)

ખીચડીખાં તથા જાફરખાં બે જણા દરબારમાં
આવીને ફરીયાદ ફરીયાદ કરી મોટેથી ખુમ મારવા લાગ્યા.
તે સાંભળી કનકાવતી નગરીનો રાજ જાગી ઊઠીને એકદમ

દીવાનખાતાની બારી પાશે આરીને જીવેછે તેા ખીચડી ખાં જમાદારને ફરિયાર કરતાં દીડો.

રાજા—ખીચડીખાં આજ ફજરમે કયા ફરીયાદ લાયા હયે.

ખીચડીખાં—સાખ, એક સાઉકારકે ધરમેશે બદકર્મકા ચોરી પકડા હય, સો આપ ચલો ચોર અપની નજરશે દેખકે ચોર લોકકુ સજા કર કર. હમકુ ઇનામ દીજીઓ.

રાજા—મેરે રાજમે કાઇ પણ બદકર્મ કરશકતા નહી હય, ચોર તુમ ચોરી પકડકર લાયા હય, પણ એ સખ જીડી ખાત હયે.

ખીચડીખાં—સાખ સખ સચી ખાત હય, સાવકારકે મકા નમે, હમ સખ સીપાઇ લોક જમાહોકે જો પલંગકે ઉપર એક મરદ ચોર ચોરત સોએથે ઓ પલંગ હમ સખ સીપાઇ લોક મીલકે મેહલકી ઉપરશે એકદમ નીચે ઊઠાલાકે, ગાંઉકી બાહર જો માર્તીકા દેવક હય ઓ દેવકકી અંદર પલંગ શાય ઓ ચોર લોકકુ અંદર રખકે દરવાજા બંધકરકે કુલુફ લગાકે આએ હયે, જીસકા એ ચાવી હયે, સે આપ જનાખ અમેરીસાય આકે દેખો ચોર ઓ ચોર લોકકુ ઇનશાફ કરકે સજા કરો.

પછી ચાવી જોઇને રાજાને પુરતો વીશ્વાસ આવ્યો. તેથી પોતે ઘોડે સ્વાર થઇ પોતાની સાથે ફેટલાક ખા-

નગી સીપાઈઓ લઈને ગામની બાહર તે મંદીર આગલ
આવીને તાળું ખોલવાને હુકમ કર્યો. તેજ વખતે ખીચ
ડીખાં જમાદારે પીતાના હાથમાં કુંચી લઈને તાળું ખો-
લી, બારણા ઉઘાડવા લાગ્યો કે, તરતજ અંદરથી ધુમાડો
નીકલતો માત્રમ પડ્યો. આ વખતે તે શેહેરના હજારો
માણસો આ તમારો જોવાને એકઠાં મળ્યાં હતાં. યોડી
વારે રાજ તથા ખીચડીખાં જમાદાર વિગેરે તે દેવળમાં
જઈને જુવેછે તો પલંગ વિગેરે કંઈ દીઠું નહી, પણ
એક ખુણામાં એ તપસ્વી સમાધી ચડાવી હાથમાં માળા
લઈને તપ કરતા દીઠા. આ જોઈને ખીચડીખાં જમાદાર
રના હોંશ ઉડી ગયા, પણ કાંઈખી ખોલ્યા વગર ગુપ્તગુપ્ત
હોઈ રહ્યા, તે જાણે રાજએ કહ્યું કે, જમાદાર તુમને
જો ચોરી પકડકે એક ચોરત ચોર એક મરદકુ કેદ
કીઆ હયે ઓ કીધર હયે? ખીચડીખાંએ પીતાના
ગાલપર તમાચા મારીને કહ્યું કે ઓ ખુદા મેરા નસીબ
તો કુટા. પછી જાફરખાંએ કહ્યું ગરીબપરવર હમ
જીશખખત એક ચોરત ચોર એક મરદકુ ઇશ દેવલમે,
કેદ કીયા જય ઇધર કોઈ જોગી નહીયા, ચોર હમ
દેવલકુ કુલુફ લગાકે સારી રાત ઇધર ચોકી કીયા હય.
અજ દેખતે હય તો, પલંગખી નહી હયે ચોર ઓ
ચોરખી દેખનેમે નહી આતા હયે, કંઈખી દગા હુવાહયે.
રાજએ કહ્યું કે, કયા તુમ કંલુફ લગાકે ચાવીતો કીસીકુ
નહી દાઈથી? ખીચડીખાંએ કહ્યું કે, ના સાજ ચાવી
તો મેને અપની પાશ રખીથી, દુસરા કોઈ સીપાઈકે
પણ નહી દીઈથી. એ જોગી ખેડે હયે, ઇસ્મે એક

મરદ ઓર એક ઓરત હયે, સો અપને વાસ્તે એ
 હોંગ લગાકે બેઠે હયે. પછી રાજાએ કહ્યું કે, મેરી
 તુને મસ્કરી કીયા, ઓર જોગીકીખી મસ્કરી કરતા હય.
 એ દોનો મરદ હયે, દેખ, ઇશકી મુછાં દેખાતી હય,
 કયા તુમ અંધાતો નહી હુવા હયે. એ જોગીકુ સમાધી
 લગી રહી હયે, સો અખી કછ બોલતા નહી. ચુપરેહ,
 ગડબડ મત કર, અખી એ જોગીકા સમાધી ચુક જાવે
 ગા તો, મેરેક ઓર તેરેક, સખકે જલા દેગા. ખીચડીખાં
 એ કહ્યું કે, જનાખ અલ્લાકા કસમ લેકે મે સચ કહે-
 તા કે ઇસ્કી અંદર એક ઓરત હયે, આપ બરાખર
 દેખીઓ. પછી રાજાએ કહ્યું કે મેને તો દેખ લીયાહયે,
 ઓર તેરેકખી દીખલાતાહુ, રાતકુ સખ મીલકે કીતને
 સીપાઈ લોકને એ ચોરી પકડા હય. ખીચડીખાંએ કહ્યું
 કે, જાફરખાં, લાલખાં, ફતેખાં, દીનખાં, જમાલખાં વિ
 ગેરે બધા સીપાઈઓને આંગલી કરી બતાવેછે. રાજાએ
 કહ્યું કે, જમાદાર ઇનામ લેનેકા વખત આયા હયે. અખી
 એ જોગી બેઠા હયે ઇસ્કં ઉકા, પીછું ઇનામ તુમ શખકુ
 દેનાહું, ખીચડીખાં તથા જાફરખાં વિગેરે ખીજા સર્વ
 સીપાઈઓ એકઠા થઇને માટેથી બોલીને કહેછે કે “બા
 વાજ નમો નારાયણ, ઘણી ખમા જોગી ઓર જોગન
 કું ” આવી રીતે બોલીને ઘોગાટ કરી મુકેકે, એટલે
 ધુમાડાથી થયેલી લાલચોળ આંખોના દોળા ઠકડાવીને
 બુદ્ધીસાગરે કહ્યું તુમ સખ લોક કાયકુ ઈધર જમાહુવા
 હય, ઓર કયા ગડબડ લગાયા હયે. ઈધરશે જાવ, તુમ
 રા મુહ કાજા કરો. અમારા છેડ કરેગા તો એક પલમે

અપ્પી ભરમ કરદઉંગા. એમ કહીને બંને જોગી ઉભા થયા હતા, તે પાછા આંખો વાંચીને ખેંચી ગયા. પછી રાજા જમાદાર સામુ જામને બોલ્યા કે, દેખો લંગોટા બડા હય કે છોટા હય એમ કહીને પોતાના ખાનગી સીપા-ધઓને હુકમ કીધો કે, ખીચડીખાં, જાદરખાં, લાલખાં વિગેરે જે સઘળા સીપાધઓ આહીં ઉભેલા છે, તેઓને એકદમ કેદકરે. હુકમ થતાંને વાર સર્વે સીપાધઓને પકડીને લઇ જાયછે. ત્યાર પછી ખાનગી જમાદારે તે સાધુઓને કહ્યું કે એ નગરીકે રાજા તુંમારે દરશનકુ આયા હય, સો ધરકું આરશીવાદ દેના ચહીયે. ખુદ્દી સાગરે કહ્યું, “બચા સદા મગન રહો, તુમારા રાજા અમરતપો.” આ સાંભળી રાજા જોગી પાસે જમને, દંડવત પ્રણામ કરીને, જવાની રજા માંગી, ત્યારે કહ્યું, બચા જાઓ એ બહુ ત હય સો લેતે જાઓ, તુમકુ ઓર તેરે રાજકુંકખાં ખલેલ નહીં હોયગા. એ ભલુતકું, દરરોજ નાહાકે પીછે તીલક કરના. (એમ કહીને આપે છે)

રાજા દરશન કરી ગયા પછી, નગરના સર્વ લોકો એક પછી એક મંદીરની અંદર જમને, સાધુને પગેલા ગીતે ભલુત લઈને જાય છે. જ્યારે સાંજ પડવા આવી એટલે દરસન કરવાને આવેલા સઘળા લોકો પોત પોતાને ઘેર ગયા, ત્યારે ખુદ્દી સાગર તથા ચંદ્રશેન લાગ તપા સીને માત્રજીને ઘેર આવીને. નાહી ધોષ, અંગસાફ કરી પોતાનો ઉંચો પોશાક પહેરી, ઘોડેસ્વાર થઇ, માલજીને બોલાવીને એકસો રૂપીઆ ગણી આપી, તેનો ઉપકાર આનીને ત્યાંથી રવાના થયા રસ્તે ચાલતાં ખુદ્દી સાગરે

કહ્યું કે ભાઈ સુકનનો ભાવ જોયો, ચંદ્રશેને કહ્યું ધન્ય છે તારી ખુદીને, પણ ભાઈ તમોએ જે કહ્યું હતું, જે પદમણી મળશે, પણ દુઃખ પડશે, તે દુઃખ તો પડ્યું, પણ સુખતો એક રાતમાં થોડીક વાર ભોગવ્યું, વાસ્તે હવે શું ઉપાય કરવો તે કહો. ખુદીસાગરે કહ્યું કે વેણી પદમણીએ જતી વખતે જે ગરબો ગવરાવીને ગયું છે, તેની અંદર સર્વ સમજાવી ગઈ છે કે, “ હવે નહીં જઈ હું તો સાસરેરે લોલ, ” તે ભાઈ પદમણીનું મન તારા ઉપરથી ઉતર્યું નથી, વાસ્તે તેને તેડીને જવી. હવે એટલું દુઃખ દીડું તો મુકીને જઈએ, તો આપણને લાંછન લાગે વાસ્તે જે યાય તે ખરું, પણ સીધા વગર જવું નહીં. શ્રીમ કહી બંને જણાએ પોતાના ઘોડા પદમણીના મેહેલ તરફ લઈને જીવે છે તો પદમણી પણ પોતે શણગાર સજીને તૈયાર થઈ ઉભી હતી, તે, બંને રાજકુવરના ઘોડાની પાછળ પાછળ જઈને, ગામથી બહાર ગયા પછી, જ્યાં પોતાનો તંબુ નાંખાવીને તૈયારી કરાવી મુકી હતી ત્યાં આવીને કળસાની ચોરી માંડીને ચંદ્રશેન તથા વેણીપદમણી બંને જણા પરણ્યાં. ચંદ્રશેન સાથે વેણીપદમણીના પુત્રને લગ્ન થયાં પછી, સર્વ જણ ઘોડે સ્વાર થઈ સાથે કેટલાક સીપાઈઓ લઈને, ત્રંબાવટી નગરી તરફ ચાલવા માંડ્યાં.

પછી ચાલતાં ચાલતાં એક રાતમાં થણા દુર નીકળી આવ્યા. બીજે દિવસે શવારના પોહોરમાં એક ડુંગરની તળેટીમાંથી જતા હતા, તે વખતે તે ડુંગર ઉપર એક અધોરી જાડુગર ખાવો બેઠો બેઠો પોતાની જાડુઈ

વિધ્યાની સાધના કરતો હતો. તેણે વેણિપદમણીને જોઈને વિચાર્યું કે હું ધણો દુશ્મીયાર અને જાદુગર છું પણ મારો જન્મ ત્રયા મયો, કારણ કે મેં જન્મ ધરીને સંસારી સુખ દીધું નહીં. આ ખુબસુરત સ્ત્રી કોઈ દેવકન્યા છે, તેને મારે ઘેર લાવું તો ઠીક, પણ મારે સાધના સુકાને જવું નહીં, પણ સાંજના છ વાગ્યા પછી એની ખબર લઈશું. એમ વિચારી જ્યાં સુધી તેની નજર વેણિ સામું પહોંચી ત્યાં સુધી તેની સામું જોયા કરતો હતો. તે જોઈ ખુધ્ધીસાગરે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે, આ બાવાની નજર પદમણી ઉપર ચોંટી રહી છે. માટે વળી કંઈ પણ વિગત થશે, તેથી તે પાસેના ગામમાં જઈ, પોતાનો અને ચંદ્રશેનનો તથા વેણીપદમણીની ઘોડા બદલાવી લીધા. પછી ઘોડાને એકદમ દોડાવીને સાંજ વખતે ત્રંબાવટી નગરીની બાહાર આવીને દરીયા મેહેલમાં ઉતર્યા.

પેલી તરફ તે જાદુગર બાવો સાંજના છ વાગ્યા, એટલે વેણીપદમણીની સોષ કરવા શાર, સમડીનો વેશ લઈ, આકાશમાં જઈને પૃથ્વી ઉપર ચારે તરફ જોવા લાગ્યો, તો ત્રંબાવટીના દરવાજાની બાહાર દરીયા મેહેલના દરવાજામાં જોયાં, તેથી તે તરફ ઝડપથી ઉતરી, સાધુને વેશે. દરિયા મેહેલમાં આવી ભિક્ષા માગવા લાગ્યો. ચંદ્રશેન, ખુધ્ધીસાગર અને વેણીપદમણી જોવા દરિયા મેહેલમાં ઉતર્યા કે તરત તે જાદુગર બાવો ભિક્ષા માગવા આવ્યો. ચંદ્રશેન કે જે અતિશય હુબ માંછે, તે આ બાવાને જોઈને સીપાઈને હુકમ કીધો કે

આ બાવાને મોદીની દુકાનેથી પાકો સીધો અપાવ.
 આ સાંભળી આવો કહેવા લાગ્યો કે, માહારાજ ! હમ
 સાધુ એસે કોઈ બનિયાકો દુકાનસે સીધું લેકે નહી ખા-
 તે હય. હમતો કોઈ તરતકી પરણેલી ઓરત હોવે, સો
 સીધા દેવે, તો ઉસીકે હાથકા સીધા લેતા હય, ઓર
 અમારે હાથસે રોટી બનાકે જમતે હય, એ હમારા
 નિયમ હય. આ સાંભળી ચંદ્રશેને વેણીપદમણીને આટો
 (લોટ) આપવા સાડ હુકમ કર્યો, તે વખતે બુધ્ધીસાગરે
 કહ્યું કે, મારા પ્યારા મિત્ર, આ આવો કોઈ જાદુગર
 છે, વાસ્તે એને અંન આપવા સાડ પદમણીને મોકલવી
 નહી. એને જોઈએ તો મોદીની દુકાનેથી સીધું લઈને
 જાય, નહી તો એની મરજી, પણ વેણીપદમણીનું અતિ
 શય રૂપ જોઈને એ આવો આપણને દર રોજ દુઃખ
 દેશે, વાસ્તે તમે હુકમ આપોછો એ ઠીક નહીં. કારણ
 કે એ આવો એના બોલવા બેપરથી મને દગાખોર મા-
 લમ પડેછે. ચંદ્રશેને કહ્યું ભાઈ આટલા સીપાઈઓ આ
 પણા મેહેલની ચોકી કરતાં એ આવો પદમણીને શું કર
 નારછે. ભલે કોઈ ભીક્ષુક માણસ અંન માગે, અને તે
 બીજનાં હાથનું, અંન નહીં લેતા હોય તો, આપણે તેને
 અંન આપીએ તેમાં ધણું પુનછે, એમ કહીને તેણે
 પદમણીને તે બાવાને અંન આપવાને કહ્યું.

ચંદ્રશેન તથા બુધ્ધીસાગર બંગલા ઉપર દીવાન
 ખાતાની બારામાં બેઠાબેઠાં જોયા કરેછે, સીપાઈઓ
 તથા માલીઓ પણ ઘણે દીવશે રાજ કુંવર આવ્યાછે
 તેને જોઈને પોતાના દીલમાં ખુશી થઈને, તેઓ પણ

નીચે જભા ઉભા પેલા જોગીના સર્વ ઢોંગ જોયા કરેછે, એટલામાં વેણીપદમણી તે જોગીને આપવાની ઇચ્છાથી હાથમાં આટો લઇને ઉપરથી નીચે આવી, એટલે પેલા જાદુગર બાવાએ પોતાની ઝેળીમાંથી “અડદના મંત્રેલા દાણા” કહાડીને પદમણી જીપર જેવા છાંટયા કે તરત તે પોપટી થઇ, એટલે તે બાવો “સમળી” થઇને, પોપટીને (પદમણીને) પાંખમાં લઇને આકાશમાં ઉડી ગયો. પદમણી પોપટી બની ગઇ, તેથી કંઇ પણ બોલી સડી નહી અને જોરથી બોલવા બંધ થો તેનો સાદ પોપટના જેવો “ચીચી” એવી રીતે માલુમ પડતો હતો.

આ બનાવ જોઇને રાજકુંવર ચંદ્રશેન તરત મુ-ર્છીત થઇને, વેણીપદમણીના વિયોગથી જાણે પ્રાણુરહીત પુત્રું પડ્યું હોય તેવી રીતે જમીનપર પડ્યો. તેને જોઇને બુધ્ધીસાગર અત્યંત દુઃખી થઇને, રડતો રડતો ચંદ્રશેનને ધીરજ આપીને તેનો હાથ ઝાલીને ઉઠાડેછે.

(માતાજી મારાસાંભલો—એ રાહ.)

મિત્ર ઓ માહારા સાંભળો, મન રાખોજી ધીર,
સોધીલેવીછે પદમણી, ઝટ જાઠાને વીર. મિત્ર. ૧
વાર થાયછે આપણે, ધણું કરજુ'છે કામ;
મલવું તમણે પદમણી, હરો જેણેરે ઠામ. મિત્ર. ૨
માત પીતા જો જાણુરો, તેડી જાણેરે ઘેર;
દીન જાણે રે દોહેલા, કુડો થારો રે કેર મિત્ર. ૩
પરણી સ્ત્રીને પરહરે, નર મુરખ જાણુ;
થતુર નર મુકે નહી, જાતાં સુધીરે પ્રાણ. મિત્ર. ૪

તેજ વખતે ચંદ્રોન આલશ મરડીને બેઠો થાય છે. પણ વેણીપદમણીના વિયોગથી નીરાશ થઇને ગાયછે.

લલિત છદ.

અરર માહરી શીદશા થઇ; પ્રાણુથી પ્રિય પ્યારી ક્યાં ગઈ
પદમણી પરી ક્યાં તજી ગઇ; મુકીને મને ચાલતી થઇ.

અરર હાયરે શું થઈ ગયું; રત્ન માફ આજ, હાયથી ગયું
મિત્ર માહરા, બુધ્ધીના ધણી; મેલવ તું મને વેણીપદમણી

આવી રીતે વિલાપ કરતો જોઇને બુધ્ધાશાગરે
કહ્યું મારા પ્રાણસખા ચંદ્રોન આવી રીતે રૂદન કરવા
થી શું થવાનું છે હીમત રાખો. કહેવન છે કે “જીવેગા
નર તો ફેર બસાયગા ઘર”. વાસ્તે આપણે અહીંયાથી
જાલદી ચાલો. નહીં તો આ સીપાઇઓ માહેથી કોઇ દર
બારમાં જઇને રાખને ખબર આપશે તો આપણને પાછા
જવા દેશેનહીં વાસ્તે જાલદી આજની રાતોરાત પાછા નીક
ળી પડીએ. ચંદ્રોને કહ્યું મારા વાહાલા મિત્ર તમેજેમ
કહેશો તેમ કરવાને હું તૈયાર છું પણ માફ રત્ન પાછું
મલે એવો ઉપાય બતાવો.

એવો વીચાર કરી બંને મિત્ર ઘોડે સ્વાર થઇને
સીપાઇઓ તથા માળીને કહ્યું કે તમે કોઈ રાજા પાસે
જઇને અમારે વિશે હાલ કંઈ પણ વાત કરશો નહીં
અમે થોડા દીવશમાં પાછા આવીશું.

પછી બંને મિત્ર રાતો રાત પોતાના ઘોડા મારતા
મારતા છેક જ્યાં પેલા જાદુગર બાવાનું “સાધના” કર-
વાનું ઠેકાણું હતું ત્યાં હુંગર નીચે બીજે દીવશે સવાર
માં આવી પહોંચ્યાં. છ વાગ્યાનો સુમાર થયો, ત્યારે તે

જાડુગર આવો પોતાની સાધના કરવા સારું આવીને હ
 મેશની માફક તે ડુંગરની ટોચ ઉપર સમાધી લગાવીને
 બેઠો. તેને જોઈને બુધ્ધીસાગરે કહ્યું ભાઈ ચંદ્રશેન
 જીએ! આપણે ચોર ડુંગરના સીખરપરચડીને બેઠાછે.
 ચંદ્રશેનને કહ્યું કે ખરેખર એજ આવો આટો (લોટ
 માંગવા આવ્યો. હતો. ભાઈ તમને કેવી રીતે ખખર
 ચડી કે એ આવો અહીંઆ હશે તેથી તમે એક રાતમાં
 મને અહીં તેડી લાવ્યા. બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે ભાઈ
 જે દીવસે આપણે વેણીપદમણીને લઈને આ રસ્તેથી
 જતા હતા, તે દીવસે આ બાકો એજ ઠેકાણે બેઠેલો
 હતો. તેની નજર પદમણી ઉપર ચોંટી રહી, તેથી
 આપણે આ પાસેના ગામમાં જઈને, ઘોડા બદલાવીને
 ત્રિઆવીનગરીમાં આવી પહોંચ્યાં. સાંજ વખતે એ આવો
 કાણુ જાણે કેવી રીતે આવીને લોટ માંગવા લાગ્યો, તે
 વખતે મેં તમને કહ્યું, પણ તમે માન્યું નહી, તેથી આ
 દશા થઈછે પણ તમારે શીકર કરવી નહી, જ્યાં સુધી
 મારા દેહમાં પ્રાણ હશે ત્યાં સુધી પદમણીને મુકીશ નહીં.

પછી બંને મિત્ર પોતાના ઘોડાઓને ડુંગર નીચે
 એક ગુફા આગલ લીમડાના ઝાડ સાથે બાંધીને પદમણી
 ની સોધ કરવા સારું ડુંગર ઉપર ચડવા લાગ્યા ડુંગર
 ઉપર ચડીને ચારે તરફ તપાસ કરતાં મધ્યાન કાળ થવા
 આવ્યો, પણ તેણીનો પતો લાગ્યો નહી, સારે નીરાશ
 થઈને એક ઝાડી તળે બેસીને કેટલાંક ફળ ફુળ વીણી
 ને ખાધાં. પછી ફરીથી સોધ કરવા સારું આમંથી તેમ
 ફાંફાં મારવા લાગ્યા, એટલામાં એક અંધારી ગુફા

ડુંગરના મધ્ય ભાગમાં ઝાડીથી ઢંકાયેલી નજરે પડી, કે
 તરત ત્યાં જઈને જોવા લાગ્યા તો ફક્ત અંદર અંધારું
 દીઠું, બીજી કંઈ પણ નજરે પડ્યું નહીં. તો પણ
 હીમત રાખીને તે ખંને જણા ગુફામાં દાખલ થઈને અ
 ધારામાંને અંધારામાં આવ્યા જાય છે તો થોડીવારે જરા
 જરા અજવાળું દેખાવા લાગ્યું. તે ગુફાની પેલેપાર ની
 કળીને આસપાસ જોવા લાગ્યા તો કંઈ પણ ગામ તથા
 શહેર જોવામાં આવ્યું નહીં પણ થોડેક દુર મેદાનમાં
 ફક્ત એક લાલ મેહેલ તે ખંને જણુની નજરે પડ્યો.
 કે તરત તેઓ તે મેહેલની પાસે જઈને જુવે છે તો ત્યાં
 કંઈ પણ માણુશને દીઠું નહીં. તેથી વીચાર કરીને તે
 મેહેલની અંદર જઈને સાતમાં માલ ઉપર ચડીને જુ
 વે છે તો, વેણીપદમણી હાંડોલા ખાટ ઉપર બેઠી બેઠી
 જુલ્યા કરે છે. તે અંદરેનને પોતા તરફ આવતો જોઈને,
 પોતે તની શામે જઈને બિટી પડી, અને બોલીને મારા
 પ્રાણુ આધાર ! તને અહીંયા આવ્યા પણ હમણા સાં
 જના છ વાગશે એટલે પોતાની સાધના કરીને તે આવે
 અહીંયા આવશે. તે ધણો જાગર છે તેથી તે તમારાથી
 જીતારો નહીં વાસ્તે તમે અહીંયાથી નાહાશી જાઓ અને
 દર રોજ દીવશના મારી પાશે આવજો. તે સાંભળી
 બુધ્ધીસાગરે કહ્યું કે તમે કંઈ શીકર કરશો નહીં. હજી
 તો સાંજ પડવાને ધણીવાર છે તેથી તમે અમારી શાથે
 ચાલો. આ ડુંગર છોડીને બહાર ગયા પછી એ આવે
 આપણને શું કરવાનો છે ? પછી અમે એને પહોંચીશું.
 પદમણીએ કહ્યું કે તમારી મરજી છે તો હું આવવાને

તૈયાર છું. એમ કહી વેણિ પદમણી, ચંદ્રસેન, થતા બુદ્ધી સાગર, તરત નીચે ઉતરીને, પેલી શુદ્ધામાંથી બાહેર આવીને ડુંગર નીચે ઉતરી, એક ઘોડા ઉપર બુદ્ધી સાગર તથા બીજા ઘોડા ઉપર ચંદ્રસેન તથા વેણિ પદમણી; એવી રીતે વોડેસ્વાર થઇને ત્યાંથી નિકળીને, એકદમ ઘોડા દોડાવતા દોડાવતા, અરધે રસ્તે ગયા, એટલે સાંજ પડી .

સાંજના છવાગ્યાનો સુમાર થયો ત્યારે તે બેડુંગર આવો, પોતાની સમાધી ઉતારીને, ત્યાંથી તે શુદ્ધામાં થઇને મેહેલમાં જઇને જીવે છે તો, પદમણીને દીડી નહી. તેથી તરત પોતે સમજી બનીને આકાશમાં ચડીને ચારે તરફ જોવા લાગ્યો, તો તેઓને જતાં જોયા. પછી પોતે તરત આકાશમાંથી ઉતરીને, થોડી વારમાં તે લોકોની નજદીક જઈ પુગ્યો. તેની પાંખોનો અવાજ યતો સાંભળીને પદમણીએ જોયું તો થોડકે દુર સમજીને પોતાની પછવાડે આવતી જોઈને, બુદ્ધીસાગર તથા ચંદ્રસેનને કહ્યું કે, હવે હુશીયાર રહેજો. જુઓ પેલી સમજી પછવાડે આવે છે, તે બેડુંગર આવો છે, વાસ્તે જેમ બને તેમ તમારો જીવ બચાવો.

આ સાંભળી ચંદ્રસેને વેણિ પદમણીને પોતાના ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતારીને, તરત પોતાના ઘોડાઓને પુર જોસમાં દોડાવા માંડ્યાં. ઘોડાઓ થોડાક દુર ગયા નથી એટલામાં તે સમજી પદમણીને સુકીને બુદ્ધી સાગર તથા ચંદ્રસેનની પછવાડે લગભગ ગઈ, એટલે તરત આવો થઈને કે હવે લાગ્યો, કે ખડે રહો, ચોરકી

માફક કીધર ભાગ જતા હય. તો પણ તેઓ નહી ગણુકારતાં એકદમ દોડાવતા દોડાવતા ચાલ્યા કે, બાવાએ, તેઓની પછવાડે દોડીને, પોતાની ઝાળીમાંથી મંત્રેલા અડદના દાણા કાઢીને, દોડતાં ઘોડાઓ ઉપર છાંટ્યા, કે તરત તેઓ બંને જણા ઘોડા સુધા પથર નાપુતળાં થઇ ને તે ઠોકાણે પડ્યા. પછી તે જલદુગર બાવો પદમણીને પોતાના મેહેલમાં લાવીને રાખી. જ્યારે પોતે સવારના સાધના કરવા જાય, ત્યારે પદમણીનું ડોકું કાપીને એક ટાંકા બારીમાં રાખીને જતો. પછી જ્યારે સાંજના આવતા ત્યારે તે ડોકાનેઘડ ઉપર મુકીને પોતાની પાસે અમૃતથી ભરેલો કુંપો હતો, તેમાંથી અમૃત છાંટતો કે તરત જીવતી થઇને તેના હુકમ મુજબ ચાલતી હતી.

આણી તરફ કનકાવતી નગરીમાં બીજે દહાડે ચોખાસાને ખખર પડી કે, પદમણી નહારી ગઈ છે. તેણે તેની ધણી સોધ કરાવી પણ પત્તા મળ્યો નહી, એટલે પોતાના છોકરો ફાફળસા, જે પદમણી સાથે પરણીને તરત વેપાર અર્થે દેશાવર ખાતે ગયેલો હતો, અને તેણે તેણી સાથે એક રાત્રી પણ એશ આરામમાં યુજરી ન હોતી, તેને ઠાગળ લખીને તેડાવ્યો. ફાફળસા એ આવીને કહ્યું કે પીતાજી સ્ત્રીની જાતનો ભરોસો નહીં. કેહેવત છે કે “ રહે તો આપસું ને જાય તો સગા બાપસું ” વાસ્તે એ સ્ત્રીમાં કંઈ સાર નહીં. એ ગઈ તેની ફીકર નહોતું બીજી ધણી લોડીયો લાવીશ પછી બીજે ઠોકાણે તેણે પોતાના લમ કીધા હવે ત્રાંબા-જરી નગરીમાં સુખન્યું તે જુઓ.

ચંદ્રસેન મુસાફરીએ નિકળ્યા પછી, રૂપસીહરાજ શીકરમાં ને શીકરમાં સુકાવા લાગ્યો. તે જોઈ દેવદત વજીરે વિચાર્યું કે રાજાને વધી કઈ વાતનું દુઃખ ઉત્પન્ન થયું છે, તેની સોધ કરવાને નક્કી કરાવ દીધો. એક દીવશે તેની રાણીને પુછવાથી ખબર મળી કે રાજા, ચંદ્રસેનના ગયાથી બહો દલગીર રહે છે. એક દીવશે તેણે કચેરીમાં જઈને રાજાને કહ્યું કે, જાહપનાહ આપણા ખંતેના પુત્રને ઘેર એક એક પુત્રનો જન્મ થયો છે, પણ આજ છ માસ થયા તેઓની જન્મ પત્રિકા કરાવી નથી, વાસ્તે આપણે જોશીને બોલાવીને જન્મ પત્રિકા જરૂર કરાવી જોઈએ, પછી બીજે દીવશે, સભામાં જોશીઓને બોલાવીને, ચંદ્રસેન તથા બુદ્ધી સાગર એ ખંતેના કુંવરોની જન્મ પત્રિકા કરાવી. બંને કુંવરોની જન્મ પત્રિકા ઉપરથી માલુમ પડ્યું કે એ બંને કુંવરોનો જન્મ એકજ વખતે થયો છે. જ્યારે કુંવરો બાર બાર વર્ષના થશે, ત્યારે તેઓના પીતાનો મેલાપ થશે. કદાચ વયમાં મેલાપ થાય તો તેઓના પીતાનો નાશ થાય, એવું મહા જોવાથી માલમ પડે છે, વાસ્તે હમણા એ લોકોનો મેલાપ થવાનો નથી. પછી બંને કુંવરોના નામે જોશીઓના કેહેવાથી ચંદ્રસેનના છોકરાનું નામ ચિત્રસેન તથા બુદ્ધી સાગરના છોકરાનું નામ ક્ષીરસાગર પડ્યું. જ્યારે બંને કુંવરો પાંચ પાંચ વર્ષની ઉમરના થયાં ત્યારે સાથે નિશાળે મુક્યા. ચિત્રસેન તથા ક્ષીરસાગર બંને નિશાળે સાથે જાય, સાથે ખાય, એવી રીતે એક બીજાને એવી મિત્રાઈ થઈ કે

કદીખી એક બીજીથી છુટાં પડે નહી. જ્યારે બંને બાળકો દશ દશ વર્ષની ઉમરના થયા ત્યારે સર્વ સીખીને હુશીયાર થયાને નિશાળમાં વડા નિશાળીયા થયા. એક દીવરો મેહેતાજી બાહર ગયાથી ચિત્રસેન તથા ક્ષીરસાગર બંને જણ મળી નિશાળમાં છોકરાઓને બજાવતાં હતા, તે વખતે એક નિશાળીઆને વાંક પડવાથી, ચિત્રસેને તથા ક્ષીરસાગરે તે છોકરાને માર્યો. તે ઉપરથી તે છોકરાએ કહ્યું કે, તમે બાપ વગર નાહો, તેથી છક્કી જઈને ઠીજને મારો છે. કેહેવત છે કે, “રાંડી પુત્ર સાહ જાદા બાપમુવાં કે ઉમરાવ જાદા ” તે પ્રમાણે તમારે બાપ નથી તેથી તમે બહુ છક્કી ગયા છો. તે સાંભળી ચિત્રસેન તથા ક્ષીરસાગર ગુસ્સે થઈને, પોત પોતાને ઘેર જઈને, પોતાની માનેપૂછ્યું કે અમારા બાપ ક્યાં છે તે અમને બતાવો નહી તો અમે આ કટારથી તમારો જીવ લઈશું. તે સાંભળી બચારી ગરીબ માતાઓ ડરતા લાગીને કહ્યું કે તમે જ્યાં ધીરજ ધરો. તમે દરબારમાં જઈને તમારા દાદાને પૂછો. તે તમને જવાબ આપશે. પછી તે બંને જણ દરબારમાં જઈને, રૂપસીંહ તથા દેવદત સામે ઉભીને કહ્યું કે અમારા પીતા ક્યાં છે? તે અમને બતાવો; નહી તો અમે તમારો જીવ થઈ શું. આ સાંભળી સભાની અંદર હાડાકાર વર્તિ રહ્યો; અને એક જણ ઉઠીને તેઓના હાથમાંથી કટાર છીનવી લીધી. પછી રૂપસીંહ રાગ અંતે તેઓને પોતાના ખોલામાં બેસાડીને કહ્યું કે; તમારા બાપો આજ બાર વર્ષ થયાં તિથિ યાત્રા કરવા મયા છે,

પણ હજી સુધી પાછા ફર્યા નથી. સારે કુંવરે કહ્યું કે
 હજીસુધી તમે તેઓની સોધ કરી નથી ? સારે રૂપસાંહે
 કહ્યું કે જોશીઓના કહેવાથી હમે તે લોકોની સોધ કરી
 નથી. હવે તમે બરાબર બાર વર્ષના થયા એટલે કાલથી
 સીપાઈઓને હુકમ આપીશું. તે સાંભળી ચીત્રસેને કહ્યું.
 બિચારછે તમારા વૃધપણને કે આજ બાર બાર વર્ષ થયાં,
 તમે બીલકુલ સોધ કરી નહી. પણ જોશી સામું જો-
 ઇને કહ્યું કે, માહારાજ ! અમારા પીતા બાર બાર વર્ષ
 થયાં જત્રા કરવા ગયાછે તે હજી સુધી આવ્યા નથી, તે
 કઈ દશા તરફ હશે અને કુશલ છે કે નહી, તે તમારા
 પોયા જોઈને કહો. જોશીઓએ કહ્યું, બાપ તમારા
 પીતાજીના મહં ધણા કઠણ હતા તેથી તે જ્યાં હશે,
 ત્યાં દુઃખી હશે. કારણ કે તમારા મહંને જોગ એવોછે
 કે તમને બાર બાર વર્ષ થાય ત્યાં સુધી તમારી તથા
 તેઓની વચ્ચે વીયોગ રહેવા જોઈએ. હવે તેઓના
 તથા તમારા મહં સારા ચાલેછે, તેથી તેઓ થોડા દીવ
 શમાં આવવા જોઈએ. આ સાંભળી બંને કુંવરે રૂપસાંહ
 રાજ પાંસે રજા માંગી કે, હમે અમારા પીતાની સોધ
 કરવા જઈશું. સારે રૂપસાંહે કહ્યું કે મારા પ્યારા બેટા
 તમે હજી બાળક છો, અને તમારે મોહોડે મુછો કુટી
 નથી વાસ્તે તમે અહીંયા રહો. હું સીપાઈઓને મોકલી
 જો સોધ કરાવુછું. ક્ષીરસાગરે કહ્યું, પીતાજી અમે બા-
 .બક છેએ, પણ તમારા પ્રતાપથી અમારી બુદ્ધીના બને
 ફરીને હમે અમારા પીતાની સોધ કરી લાવીશું, વાસ્તે
 મેઢેરબાની કરીને રજા આપો. આ સાંભળી રૂપસાંહે

કહ્યું કે સાબાશ ક્ષીરસાગર ધન્યછે તારી ખુદીને, ખેટા ચીત્રસેન તું તથા ક્ષીસાગર ખંને જણા સુખેથી જાઓ, તમારે જોઈએ તેટલું લસકર, ખજાનો, માણસો વિગેરે લઈ જાઓ. પણ જ્યાં જાઓ ત્યાંથી થોડા દીવસમાં પાછા આવજો. ચીત્રશેન કહ્યું પીતાળ તમારે કંઈ પણ શીકર કરવી નહીં. અમે સર્વ દીશા તરફ શોધ કરીને આવીશું. ૩૫સીંહ રાજાએ ચીત્રશેન તથા ક્ષીરસાગરને બેટીને જવાને રજા આપી.

ચીત્રશેન તથા ક્ષીરસાગર ખંને જણુ ઘોડે સ્વાર થઈ, કેટલાક ખુદા સીપાઈઓ સાથે લઈને પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરવા નીકળ્યા. રસ્તામાં આવતાં ગામો તથા રોહરો જોતા હતાં, અને ત્યાં એકેક સીપાઈને ૭ ૭ મહીનાની ખરચી આપીને રાખતા હતા એમ કરતાં ધણુ રોહરો ફરી વળ્યા પણ કોઈ ઠેકાણે પત્તો લાગ્યો નહી, અને પોતાની પાશે એક ખુદો સીપાઈ રહ્યો ત્યારે વીચારવા લાગ્યા કે હવે આપણે કુંગરો તથા જંગલો તપાશીને ૩૫સીંહ રાજા પાસે જઈએ, કારણ કે તેમણે કહ્યું હતું કે તમે થોડા દીવસમાં આવજો પણ આપણને ધણુ દીવસ થયા, તેથી આપણી રાહ જોતા હશે.

એમ વિચાર કરતાં કરતાં થોડેક દુર ગયા એટલે પેલા પથ્થરનાં પૂતલાં જે તે જાદુગર બાવાએ બનાવ્યાં હતાં તે ઠેકાંણે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં કોઈ પણ માણસ નહી હોવાથી તે જોઈને ખંને કુંવર વિસ્મય થયા. ત્યાં ઊભા રહીને સારે તરફ જોવા લાગ્યા તો એક ખાણુએ મોટો કુંગર અને આસપાસ જંગલ દીકું.

તે જંગલમાં કોઇ પણ માણસ આવતું જતું દીઠું નહીં. તે ઘોડા ઉપરના પથ્થરના માણસ જોઇને તે ખુદા જમાદારે કહ્યું કે આ બંને પુતળાનો આકાર તમારા બાપના જેવો છે. તે સાંભળી ક્ષીરસાગરે કહ્યું આપણા પીતાએ ની બપર આ જંગલમાંથી મલવી જોઇએ. એમ કહી આગલ ચાલતાં તેઓ તે ડુંગર આગલ જઈ પહોંચ્યા, ત્યાં એક જડુગર બાવાને સમાધી ચડાવીને બેઠેલો જોયો તે સિવાય ખીજું કોઇ પણ માણસ દીઠામાં આવ્યું નહીં. પછી તેઓ પીતાના ઘોડાને ખુદા જમાદારને સોંપીને ડુંગર ઉપર ચડીને આસપાસ ફરવા લાગ્યા. ક્ષીરસાગરે કહ્યું કે બાઈ, આ બાવો તપ કરે છે તે અહીંઆ રહેતો હશે વાસ્તે આપણે તેનું રહેઠાણ સોધી કાઢીને, ત્યાં કોઇ પણ માણસ હશે તેને પુછીને બપર લઈશું. એવો વીચાર કરી. બંને જણુ ડુંગર ઉપર સોંધ કરતા હતા, એટલામાં તે ઝાડીવાળી શુક્રા તેઓને માલમ પડી તે શુક્રામાં બતી કરીને જોવા લાગ્યા તો અંદર રસ્તો દીઠો, તે ઉપરથી તેઓએ અંદર ચાલવા માંડ્યું. અંદર ચાલતાં ચાલતાં તેઓએ ખીજે નાક નીકળીને બહાર મેદાનમાં આવીને જોયું, તો એક મહેલ સિવાય ખીજું કંઈ પણ દીઠામાં આવ્યું નહીં. તરત તેઓએ તે મહેલમાં જઈને ઉપર ચઢડવા માડ્યું, પણ કંઈ દીઠામાં આવ્યું નહીં, તેથી સ્ત્રીશેનને ખીજે લાગવા માંડી. ક્ષીરસાગર હિમતવાન હતો તેથી તેને હિમત આપીને ઠેક સાતમા માસ ઉપર બંને જણે ચડી જઈને જોયું તો ત્યાં કોઇ પણ માણસ દીઠું નહીં, ત્યારે તેઓ હસવા લાગ્યા કે

આવો સરસ મહેનજી, મધુ આ મહેનમાં તથા ડુંગર ઉપર તે બાવા સિવાય ખીજું કાંઈ પણ માણસ નથી. પછી જે ઓરડીમાં હીંડોલાખાટ હતી, તે ઓરડીમાં જઈને જોયું, તો ટાંકાખારીમાં એક ધાળીની અંદર ઘડ થી જુદુ કરેલું માયું જોયું તે ઉપરથી તેઓ આસપાસ જોવા લાગ્યા, તો એક બાજુ ઉપર અમૃતકુંપ તથા ઘડ દીઠામાં આવ્યું. આ ખંને જણને જોઈને ડાકાએ ખડખડ હસવા માંડ્યું, પછી પોતાના ઘડ તરફ નજર ફેરવીને રડવા માંડ્યું. તે ઉપરથી ક્ષીરસાગર તરત તે ડાકું બંધને ઘડ ઉપર મુકીને કુંપામાંથી અમૃત છાંટ્યું, કે તરત પદમણી જીવતી થઈ, તે જોઈ ચીત્રશેન ખીંહીને, જરા પાછો હઠપો. તે બાલકાએ પુછ્યું કે તમે કાણ છો ? તે અમને કહો. વેણીએ કહ્યું કે હું ત્રંબાવટી નગરીના રૂપસી રાજના કુંવર ચંદ્રશેનની સ્ત્રી છું. તે જાડુગર આવો મને દરિયા મહેનમાંથી બર્ષ આવ્યો. ચંદ્રશેના તથા તેનો મિત્ર બુધ્ધીસાગર મારી સોધ કરવા ને અહીંઆ આવ્યા હતાં ત્યારે, હું તેઓ સાથે જાતી હતી ત્યારે તે જાડુગર આવે આવીને મને પાછી લઈ આવ્યો, અને તે લોકને પોતાના જાડુથી પથ્થર બનાવ્યા. એ જાડુગરની ખીકથી કાંઈ પણ માણસ અહીંઆ આવતું નથી. સાંજના છ વાગે તે આવશે, વાસ્તે તમે મારું ડાકું કાપી ધાળીમાં મુકીને ઝડપથી નાસી જાઓ નહીં તેક તમને મારી નાખશે. આ સાંભળી ક્ષીરસાગર બોલ્યો કે તમે અમારી માતા થાઓ કારણ કે ચંદ્રશેન નો છોકરો આ ચીત્રશેન અને હું બુધ્ધીસાગરનો છોકરો

હું. અમે તે બંને જણામી શોધ કરવા નીકળ્યા છીએ. શોધતાં શોધતાં અહીં આવી પહોચ્યાથી તેઓનો પતો મળ્યો, હવે તમે અમારી સાથે ચાલો. આ સાંભલી વેણી બોલી કે તમે જેમ હતું તેમ કરીને હમણા નાશી જાઓ, ને કાલે સવારમાં આવજો પછી આપણે વિચાર કરીશું. તેઓએ વેણીના કઢા મુજબ કરીને તે અંધારી ગુફામાં આવીને જખોલમાં સંતાર્ધ રહ્યા. સાંજના છ વાગ્યા એટલે તે બાવો પોતાની સમાધી બિતારીને તે ગુફામાંથી મહેલમાં ગયો. પછી તેઓ જખોલમાંથી નીકળીને જે ઠેકાણે તે ખુદો સીપાઇ હતો ત્યાં આગળ આવીને રોત રહ્યા. જાડુગર બાવાએ મહેલમાં જઈને પદમણીને જીવતી કરી. પછી પદમણી રસોઈ કરીને બાવા ને જમાડીને પૂછવા લાગી કે માહારાજ! તમારું મોત કેવી રીતે થાય તે મને કહો. કારણ કે આજ બાર બાર વરસ થયાં, હું રહી છું અને તમે દર રોજ સવારના છ વાગે જાઓ છો અને સાંજના છ વાગે આવો છો. તે વખતે તમારું કદાચ મોત થાય તે મને કેમ ખબર પડે અને મારા શું હાલ થાય, વાસ્તે મને કહો. ત્યારે જાડુગરે કહ્યું કે અમારા મોત નહીં હે. વેણીએ કહ્યું, કે પૃથ્વી ઉપર જે “નામ છે તેનો નાશ છે.” કંઈ પણ ચીજ અમર નથી વાસ્તે તમારું મોત હોવું જ જોઈએ, જાડુગરે પદમણીના હાવભાવથી બોલીત થઈને ભાગવાઈ જઈને કહ્યું કે અમારા મોત કરને વાલા કાન હયે? અમે શી બીકસે કાઈ બાણસજીત ઈધર રહે નહીં શકતી એર મુમ અમેના મોત પૂછતી હયે તો હમકુ કીસકા કરહયે,

અમેરા માત એ મહેલકી હેઠલ એક ભોંયરા હયે, ઉસ
મે એક ઓરડા હયે, ઉસમે દુસરા ભોંયરા હયે, એ
ભોંયરેમે એક કેલકા ઝાડ હયે. ઓ ઝાડકે પાસ એક
માટીકા કુંભ હયે ઓર એ ઝાડકી નીચુ બાંધેલા એક
પોપટકા પીંજરા હયે. કબી ઓ માટીકા કુંભ કુટ જાવે
તો મેરે શરીરમાં દરદ પેદા હુવે. ઓર ઓ જાડકા પો
પટ મરે તો મેરા માત હોવે, નીકર મેરા માત નહી હે.
વેણીએ કહ્યું કે મુનીરાજ! તમે કહેતા હતા કે માર
માત મારા હાથમાં છે પણ આ તો તે પાતાલમાં ધણ
કઠણ છે જાડુગરે કહ્યું કે કીસકી માને સવાશેર સુઠ
ખાઈ હેસો મેરા માત સોધને વાલા હયે. વેણીએ કહ્યું
કે હવે મને નીરાંત થઇ.

સવારના છ વાગ્યા એટલે બાવો ડુંગર ઉપર સા-
ધના કરવાને ગયો, કે તરત તે બંને કુંવર પદમણી
પાસે જઈને પૂછવા લાગ્યા, કે હવે શું કરવું? વેણીને
જે વાત બાવાએ કરી હતી તે તેણીએ તેઓને કહી
સંભલાવી. તે સાંભળી બંને કુંવર ભોંયરામાં જવાને
તૈયાર થયા. ત્યારે વેણીએ કહ્યું, કે તમે બાળકોએ અને
“સુતેલા સાંપને” શા વાસ્તે જગાડો છો? તમે ભોંયરામાં
અંધારામાં બીહરો. તેઓએ કહ્યું, માતાજી તમારે શી
કર ચીંતા કરવી નહીં “જે પરમેશ્વરનું બાધું હશે તે
થશે.” એમ કહીને જમીન ખોદીને દીવો સજાગાવીને
ભોંયરામાં ગયા, કે તરત માટીનો કુંભ તથા કેલનુ ઝાડ
જેમું. ઝાડની હેઠલ ખોદવા માડ્યું, કે તરત પોપટનું
પાંજરું નીકળ્યું. તે બંને એજે લઈને તરત ઉપર

આવીને પદમણીને દેખાડીને કહ્યું કે હવે આપણે અહીં આંધી ચાલો. વેણીએ કહ્યું કે તમે એ પોપટને મારી નાખો. જ્યાં સુધી એ પોપટ મરશે નહીં ત્યાં સુધી એ આવે. મરવાનો નથી, ક્ષીરસાગરે કહ્યું તમે ધીરજ રાખો કહેવત છે કે “ધીરજના ફળ મીઠાં છે.” તો પણ ચીત્રસે નને ધીરજ રહી નહી, તેથી તે પાણીના કુંભને લાત મારીને બાંગી નાંખ્યો, તે જ્યેષ્ઠ ક્ષીરસાગરે કહ્યું, કાઈ તમે ખોટું કામ કર્યું, કારણ કે તે જાદુગરના શરીર માં રોગ ઉત્પન્ન થશે કે તરત અહીંઆ આવશે, વાસ્તે આપણે જાલદીથી ચાલો. તેજ વખતે તેઓ તથા વેણી પોપટનું પાંજર તથા અમૃતનો કુંપો લઈને અંધારી શુદ્ધામાં આવીને બખોલમાં બરાઈ રહ્યા.

ધડો ફુટ્યો એટલે બાવાના શરીરમાં રોગ ઉત્પન્ન થયો ત્યારે વિચાર્યું કે મે પેલી રંડી પાસ જે વાત કરીછે તેથી તેણે મારૂં ધર લાલ્યું. હું જાણતો હતો કે હવે આપણે બાર વરસ થઈ ગયાં તેથી શી શીકરછે ? પણ એક રાતમાં બાર વાગ્યા. કાઈએ ધડો ફેડ્યો હશે તેથી રોગ ઉત્પન્ન થયો વાસ્તે જઈને તપાસ કરું, તરત તે આવે સમાધી ઊતારીને ધુન્નતો ધુન્નતો તે અંધારી શુદ્ધામાંથી મહેલમાં ગયો. એટલે વેણી, ક્ષીરસાગર, તથા ચીત્રસેન, બહાર આવીને જે ઠેકાણે પોતાનો ખુદો જમાદાર હતો ત્યાં જઈને ચીત્રસેન, ક્ષીરસાગર, પોતપોતાના તથા વેણી તે ખુદા જમાદારના ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈને ચાલવા માંડ્યું. ચીત્રસેને જમાદારને કહ્યું કે તમે ચાલતા ચાલતા અમારી પછવાડે આવો. તે જાદુગર બાવાએ પોતાના

મહેલમાં જઈને જોયું તો ભાવરાં ખુલ્લા પડ્યાં છે, તેથી ઉપર જઈને જુવે છે તો પદમણીને પણ દીઠી નહીં ત્યારે તરત સમજીને વેષ લઈને જાડતા જાડતો તે ત્રણે જણા જતા હતા તેની પછાડે આવ્યો. થોડેક દુરથી તેની પાંખોનો અવાજ સાંભળીને પદમણીએ પાછું વળીને જોયું તો સમજીને આવતી જોઈને ક્ષીરસાગરને કહ્યું કે પેલી સમજી આવે છે, તે જાડગર આવે છે વાસ્તે હવે આપણા ભોગ નળ્યા. ચીત્રશેને કહ્યું બાધ, પોપટને મારીનાંખો તાડી તો આપણી દશા આપણા પીતાના જેવી થશે ક્ષીરસાગરે કહ્યું તમે હીંમત રાખો એનું મોત આપણા હાથમાં છે. હવે આપણને એ શું કરવાનો છે? એમ કહી તેઓ પોતાના ઘોડા દોડાવતા દોડાવતા જ્યાં પથ્થરના પૂતલાં પડેલાં છે ત્યાં તેઓ સન્મુખ થઈ હતા, સમજી હડતી હડતી આવીને પોતાના આગલા રૂપમાં આવીને બોલ્યો કે ખડે રહો તુમ ચોર લોક મેરે હાથમેસે કીદર જાઓગે. એમ કહી તરત વેણી ઉપર મંત્રેલા અડદના દાણા છાંટ્યા કે તરત વેણી બળી ને ભસ્મ થઈ ગઈ. આ જોઈને ક્ષીરસાગરે તરત ગભરાઈને પોપટની પાંખો તોડી નાંખી કે તના હાથ પગ ભાગી ગયા, તો પણ તરફડીઆં મારતો મારતો તેની સન્મુખ આવીને કહ્યું, કે હે બાળક! તું આ પોપટને છોડીમુક. શું કરવાને એને નાહક દુઃખ આપે છે? તુ મને જે કામ કરવાતું કહેશે તે હું કરવાને તૈયાર છું પણ એ પોપટ તું મને આપ. ક્ષીરસાગરે કહ્યું, તું આ પથ્થરને પાછા તેના અક્ષરમાં આવે તો હું તને પોપટ આ

પું. જાદુગરે કહ્યું મારા હાથ નથી તે હું થી રીત કરી શકુ પણ આ મારી ઝોલીમાંથી મત્રેલા અડદના દાણા કાઢીને પથ્થર ઉપર સાત વખત નાંખે તો તેઓ જીવતા થશે. એટલામાં તે ખુદો જમાદાર આવી પહોંચ્યો. તે ખુદો જમાદારે ક્ષીરસાગરના કહેવાથી તે બાવાની ઝોળી માંથી અડદના ઢાના કાઢીને તે પૂતળાં ઉપર નાંખ્યા કે તરત ચંદ્રસેન તથા ખુદીસાગર સજીવન થયા. તેઓ જાદુગરને જોઈને ચીસ પાડીને ત્યાંથી નાસવા લાગ્યા કે તરત ચીત્રશેને કહ્યું કે હવે શું કરવા બીહોઝો ? જાદુ ગરે ક્ષીરસાગરને કહ્યું કે તું હવે પોપટ આપ, ત્યારે તેણે કહ્યું કે તું વેણીને જીવતી કર, તો આપુ. ત્યારે જાદુગર બોલ્યો કે બચ્યા ! એને જીવતી કરવામાં કંઈ પણ ફાયદો નથી. કારણ કે ગંધ રાતે મેં એને મારા મોત વીધે વાત કરી ત્યારે મારો વર્ણરૂપી દેહ તમારી આગલ લાગ્યાર થઈ પડેલો છે. હે બાળકો, કોઈ ઈવસ પણ તમે તમારી સ્ત્રી આગલ કદી પણ તમારી ખાનગી વાત કરતા નહીં. કારણ કે સ્ત્રીની જાત નીચમાં નીચ હલકા પૈટની હોયછે. જે પુરૂષ સ્ત્રી ઉપર બરોસો રાખે તેના આ હાલ થસે તેથી સ્ત્રી જાતનો બરોસો કરવો નહી. ત્યારે ક્ષીરસાગરે તે બાવા સામું જોઈને કહ્યું કે,

(સંગ—અરે બાલદેવ ઇસ તરફ.)

જાદુખોર કપટી હરામી કુજાત, બાર વર્ષથી દુઃખદે દીનરાત
 રૂઢ્યે તારે દામ નઆવી લગાર, હવે સ્વર્ગજીવાને થાતું તૈયાર.
 એમ કહીને ક્ષીરસાગરે તે પોપટની ડોક મરડી નાંખી કે

તરત આવો મરી ગયો. “અહસ્યો! પરખીના અંગથી આજ કાલ કેટલાક લોકો પોતાનો ધંધો, રોજગાર, મીત્ર, તથા પોતાના વહાલાઓને તજીને હેરાન થયાછે, અને થાયછે તે ઉપરાંત આ પુરાણમાં પડ્યાથી જગતની નામોશી અને ધિક્કાર પોતાના અંગ ઉપર ખેચીલક આપરૂ તથા પૈસાથી કેટલાક ખુવાર થાયછે તે સદઅહસ્યો સમજેછે અને આંતે તેઓની આ લોકમાં તથા પરલોકમાં ગતી પણ થતી નથી, પણ એ ભક્ષમાં ફરોલાઓ સમજતા નથી એ કેવું દલગીરી ભરેલુછે. તે અમોએ અમારી ટુક કલમથી આ જાડુગર આવો દાખલો દરશાવેલો છે.”

પછી બંને કુવરો ચંદ્રસેન તથા બુદ્ધિસાગરની પાસે જઈને પગે ભાગ્યા, તે વખતે બુદ્ધિસાગરે કહ્યું કે “ધન્ય છે તમારા મત પીતાને.” તમે કેના બાલકો તે અમને કહો. ત્યારે બુદ્ધા જમાદારે કહ્યું કે આ ચીત્રસેન ચંદ્રસેનનો પૂત્ર છે અને આ ક્ષીરસાગર તમારો પૂત્ર છે. તેજ વખતે તેઓ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને પોતાના બાલકોને ખોલામાં લઈને બેઠા થોડીવારે તેઓ ઘોડાઓ ઉપર સ્વાર થઈ ત્રંખાવટી નગરી તરફ રવાના થયા. બીજે દીવસે ત્રંખાવટી નગરીની બહાર દરીઆ મહેલમાં આવી પહોંચ્યા. જ્યાંથી સીપાઈઓએ જઈને રાજાને તરત વધામણી આપી કે કુવરો આવ્યાછે, તે સાંભળી રાજાએ આખા શહેરમાં ડાંડેરો ફેરવ્યો જે આજનો દીવસ સર્વ લોકોએ એક તહેવાર તરીકે પાલવો. તે દીવસે આખા શહેરમાં ખુસાહી થઈ રહી.

ખીજે દીવસે બુદ્ધિસાગર કચેરીમાં આરી ને રાજાને પ્રણામ કરી મણીપૂર જવા સારું રજા માંગી ને પોતાના કુટુંબ સહીત મણીપૂર જઇને પોતાનું રાજ્ય ધર્મ નિતિ પ્રમાણે ચલાવવા લાગ્યો.

સાર—“પારકી સ્ત્રીને મેલવવા વાસ્તે ચંદ્રશેને કે ટકું દુખ સહન કરયું અને કેટલા પૈસા ખર્ચ્યા, પણ આખરે નિષ્ફળ થયો. ખરા મિત્ર બુદ્ધિસાગર જેવા જોઇએ કે જોણે પોતાના મિત્રને વાસ્તે કેટલું દુખ સહન કરયું.”

સુદ્ધિપત્ર.

પાનું.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫	૭	ચંદ્રસેન	બુદ્ધીલાલ
૭	૨૫	તનપુરમાં	રતનપુરમાં
૮	૨૫	બણી	ગણી
૧૯	૩	ધ્ધીલાલે	બુધ્ધીલાલે
૯	૧૩	તેથા	તેથી
૧૦	૧	કરવાનોએ	કરવાનો
૧૦	૧૫	ભખતી	ભખપતી
૧૨	૧૭	વએ	બચ્ચે
૧૭	૧૦	બુધ્ધીલાલ	બુધ્ધીલાલ
૨૧	૧૮	હંડ કરવાનો	હંડ ન કરવાનો
૨૭	૧૬	નેતર	નેત્ર
૩૦	૧૩	મિતરા	મિત્ર
૩૧	૨૪	ચકળે	ચકલે
૩૩	૮	મુખ	મુખ્
૩૬	૧૩	રાજકુવ	રાજકુંવર
૩૬	,,	કેહરાવીને	પેહરાવીને
૩૬	૨૨	વણી	વેણી
૬૫	૨૦	તમણે	તમને

અમાણીથી માહુક થનારા શાહેમોના નામની ટીપ.

શોક રૂગનાથજી સાક્ષી	૧૦૦	ક્રીઆથ પરજનરામ પ્રાણજી	
, ગોકલકાશ બાપુજી	૫૦	વન	૧
, કાલીકાશ માનાચંદ	૫૦	સેક દેવીકાશ કરશનજી	૧
, હલસુકરામ રતનરામ	૫૦	, નેચંદ તારણજી	૧
, મગનલાલ જમનાદાસ	૨૫	, શાકલસંદ દેવલકાશ	૧
, સ્થુભિકાશ રામજી		, મોતીલાલ કાનજી	૧
બુકસેલક	૨૫	, ગોકધનકાશ પ્રેમજી	૧
, હલમકાશ રામજી	૧૦	, કસી નેચંકર	૧
, કાનજી ગોપાલજી	૧૦	, મામદ કામરામ	૧
, જમનીકાશ નારણકાશ	૧	, સુતારજી રામજી	૧
, કામોદરે બીખા	૫	, મામદ હાથમ	૧
, પરજીકાશ ગોખરકોઠારી	૫	, મુલજી નંદવજી	૧
, જમનાકાશ ઇછારામ	૫	, રણજીકાશ કુલમકાશ	૧
, હરીકાશ નેરામ	૧	, મગનલાલ પુંજીરામ	૧
, કુવારકાકાશ પરસોતમ	૧	, વેલજી કેકા	૧
, સત્તલજ હંશરાજ	૧	, પરસોતમ દેવજી	૧
, કાશ સધાણી	૧	, ગોપાલજી નેરાજ	૧
, ધનજીભાઈ ભગવાનકાશ	૨	, આમદહાજ સલેમાન	૧
, રામકૃષ્ણ જીવણરામ	૧	, નારણકાશ રામજી	૧
મેશી આંપરી ધનજી	૧	, દેવીકાશ પ્રાગજી	૧
શોક આત્મરામ નવોત્તમ-		, સ્થેલજી દોશાભાઈ	
કાશ	૧	ભરથા	૧
, નાનચંદ પરસોતમ	૨	, મોતીલાલ જમનાકાશ	૧
, કશમશી વાળજી	૧	, માણિકલાલ જગનલાલ	૧
, નાનાભાઈ વનમાલી	૨	, નેશજ દેવજી માંખી	૧
ભટ પરમજી વીરજી	૧	, વલ્લભકાશ પ્રજાગુજી	૧

શેઠ કંસનજી બીમજી	૧	શેઠ મગનલાલ ભગવાનદાસ	૨
” પેસતનજી નરસવાનજી		” વંદરાવનદાસ જમના	
બજાર	૧	દાસ	૧
” જમશેદજી નવરોજી		” જગમોહનદાસ તુલના	
કોપર	૧	રામ	૧
” શાપુરજી પેસતનજી		” મોતીલાલ ધિયરદાસ	૧
લોકડાવારા	૧	” વાલજી કલાજી	૧
” વેલજી વાલજી	૧	” ઠાકરરાી વરામ	૧
” સાપુરજી દોસાભાઈ		” રૂગનાય ગોવીંદ	૧
નવભાઈ સેકજીના	૧	” ગોકલદાસ વલભદ્રસિ	૧
” દાદાભાઈ અરદેસર	૧	” ખીમજી મુલજી	૧
” નગીનદાસ છોટાલાલ	૧	” કુતેમહમદ દોરામહમદ	૧
” વંદરાવનદાસ આણુંદજી		” અખજી હીરજી	૧
” ઠાસીદાસ નાનાભાઈ	૧	” છોટાલાલ મોતીચંદ	૧
” રતનજી પરશોત્તમ	૧	” કાનજી નાનજી	૧
” દામોદરદાસ જમના		” ઓધવજી હરજીવન	૧
દાસ	૧	” હરગોવનદાસ મોનજી	૧
” પરમાણુંદ બધવજી	૧	” દામોદરદાસ નારણદાસ	૧
ખંડયા ગંગારામ ગોવીંદ-		” એફ. આર. સેઠના	૧
રામ	૧	” નગીનદાસ ખીં એમ	૧
શેઠ ઓધવજી હીરજી	૧	” નારણદાસ વેલજી	૧
” મારવાડી ધનરામદાસ	૧	” પોપટલાલ લક્ષ્મણાઈ	૧
” મથુરાદાસ દુવારકાદાસ	૧	” દામોદરદાસ પોપટ	૧
” છોટાલાલ પરણલાલ	૧	” માણેકચંદ તેજપાલ	૧
” રામનાથયજ્ઞ નાનાભાઈ	૧	” નરસી ખીમજી	૧
” ભુખણદાસ ખીં દેસાઈ	૧	” ડાયા જેઠા	૧
” મોતીલાલ ભગવાનદાસ	૧	” તીકમ ચુનીલાલ	૧
” મુલજી નારણ	૧	” ચુનીલાલ લખમીદાસ	૧
” તુલશીદાસ તીકમદાસ	૧	” ઈશવર જેઠા	૧
” બપલાલ ગોવીંદરામ	૧	બટ હરીશંકર તીલોવન.	૧

શેઠ નેમીદાશ હરીલાલદલાલ	૧	શેઠ ફેલુખાં જુરખુખાં	૧
„ કેશવજી વેલજી	૧	„ કુવરજી ખરશેદજી મેતા	„
„ ગીરધર જીવરાજ	૧	„ ધારશી કરશનજી મી	„
„ પરબુદાશ નથુ	૧	„ ઠાઠવાલા.	„
„ હરખચંદ કલાણુજી	૧	„ કુવરજી ગોપાલજી મેતદી	„
„ નારણુદાશ નરસી.	૧	„ નરોત્તમ હરજીવન	„
„ લછમન શુમાર	૧	„ છગન જુઠા.	„
„ ગોવનજી હેમરાજ	૧	„ અમરજીલાલ દેવચંદ	„
કાગદી આઝામીઆ શાહક		„ વરજદાશ રવજી	„
ભાઈ	૧	„ ગોરધનદાશ કલાણુજી	„
„ કાદરભાઈ	૧	„ પરમેજી નદાની	„
શેઠ હરખચંદ કપુરચંદ	૧	„ મોરારજી મુલજી	„
„ વલભદાશ કાલીદાશ	૧	„ વાઘજી રાઅરી.	„
„ અભા ઈશમાલ	૧	„ હરીદાશ વાલજી	„
„ હાડન ઇબરામ	૧	„ જમનાદાશ શુંદરજી	„
„ કમરઅલી તયબજી	૧	„ વીઠલદાશ કાનજી	„
„ કલાણુદાશ વીઠલદાશ	૧	„ વોરા રાજભાઈ ઈસમાલજી	„
„ પરશેતમદાશ પદમશી	૧	શેઠ ફરદુનજી ફરાંમજી	
નોશી હેમરાજ કાનજી	૧	„ પાગરીવાલા.	„
„ ધરમશી રણુછાડ	૧	„ હરીલાલ જમનાદાશ	„
„ હંશરાજ અમરચંદ	૧	„ તીલોવનદાશ દલપદરામ	„
„ ઇબ્રાહમ તયેબ	૧	„ કરસનદાશ જીજી	„
„ જીવાભાઈ અબદુલાભાઈ	„	„ કપુરચંદ કરશનજી	„
„ હંશરાજ દામોદર	„	„ હરકીશનદાશ રૂમનાથજી	„
„ અબદુલઅલી સમસુદીન	„	„ કંસારા વીઠુખા અંતોખા	„
„ અબદુલઅલી હીપતુલા	„	„ ભયા સુરજબલી નનાપટવા	„
„ મુલજી બીમજી દલાલ	„	„ ગાંધી પરમેજી ખાત્રાભાઈ	„
„ હરીદાશ નાગજી	„	શેઠ તીકમદાશ બીખારીદાશ	„
„ ગોરધનદાશ મોહનજી	„	„ મું ધનશામદાશ લીપચંદ	„
„ કાવશજી રસતમજી સ	„	„ મું મુલચંદ ઠાકેરદાશ	„
„ બના.			

દેવે હરજીવન સામજી	૧ શેઠ દેવરાજ કાનજી	૧
શેઠ નારજી પરમાણ્ડ	„ „ હાશમખાન મહમંદ	„
બટ નારજી કલાજી	„ „ અવેરચંદ જેતસી	„
શેઠ કાવરાજ જમશેદજી	„ „ કાલીદાસ મોરારજી	„
મોતી	„ „ વલભદાસ જુઠા.	„
„ અબદુલકાદર મુલ્લા	„ „ ચતરખજ કુરજી	„
ખદરદીન.	„ „ વલભદાસ વેલજી.	„
„ રામદીન સીવચરજી	„ „ હરીલાલ હરગોવનદાસ	„
„ દયાલ રવજી	„ „ ચુનીલાલ હગનલાલ	„
„ ગોલાશાજી જીવન	„ „ મુલચંદ જેચંદ	„
„ હરગોવનદાસ બોવાની	„ „ અખાઇ હીરજી	„
દાસ	„ „ મોતીચંદ કપુરચંદ	„
„ ઈલાલાલ વીઠલદાસ	„ „ મુલજી કાળા	„
„ માધવજી રામજી	„ „ દેવે બેચરલાલ મીનારામ	„
„ હરજીવન ગોરધન	„ „ સેઠ વીઠલદાસ પરશોતમ	„
„ નારજીદાસ હીરજી	„ „ હીરજી ખેતસી	„
„ રામદાસ ઠાકરસી	„ „ લખા જેઠા	„
„ બોલીદાસ મુલજી	„ „ મોતીચંદ ગીલા	„
„ આધવજી જયરાજ	„ „ ગોવનજી સીજપાલ	„
„ છાટોલાલ નરોત્તમદાસ	„ „ ધનજી વીરજી	„
„ રામજી ઈબજી	„ „ અમરતલાલ મેસજી	„
„ માધવજી દેવ્યાલ	„ „ મલરાદાસ રવજી	„
„ હરજીવન નરસી	„ „ કેશવજી છુંદરજીની કું.	„
„ કાલીદાસ હરકીસન	„ „ ઈબ્રાહમ મોલેદીન	„
„ ગોપીનાથ તુલજીરામ	„ „ ખેમરામ વલ્લભરામ	„
„ પોતીચંદ જંગજીવન	„ „ શંકરજી જેઠાજી	„
કાગડી કાશંમબોઈ ઉમર	„ „ આતમારામ દયાશંકર	„
બોઈ	„ „ વલ્લભરામ પરશોતમ	„
„ વનમણી.	„ „ ઉમીઆશંકર કીરપા	„
„ મોજી રામજી	„ „ રામ	„

શેઠ અબુલકુસન મહમદ	૧	શેઠ રેવાશંકર રતનરામ	૧
અલી	”	” હકુમતરાય નરસીંહરા	”
” કેશવજી ચાંપરી	”	” મ પંડીત	”
” અબદુલ્લહરાન ઈબરા	”	” વેણીદાસ હરખચંદ	”
હીમ મધરાશી	”	” ઠાકરશી ગોવનજી	”
” જમનાદાસ હરકીશન	”	” ગોરધનદાસ ગોવનજી	”
દાસ ગાંધી	”	” મુલજી પરશોતમ	”
” ગોરધનદાસ ગોવનજી	”	” વલ્લભદાસ જેરામ	”
ગીરનારા	”	” મગનલાલ ઝવેરચંદ	”
” ઠાકોરદાસ જગજીવનદાસ,	”	” જેઠાભાઈ શુદ્ધરજી	”
” બીખા તુલશીદાસ	”	” જુગલ હરજીવન	”
” પરાણુનાથ ગોવીંદરામ	”	” નારણુદાસ મોરારજી	”
” દામોદર હરગોવન	”	” પીતાબરદાસ લખમીચંદ,	”
” નારણુદાસ હરીવલ્લભદાસ,	”	” રવજી નારણુજી	”
” નરશી આશુ	”	” નારણુદાસ કેશુરદાસ	”
” આણુદંજીવાલજી	”	” મણીરામ શંભરામ જાની	”
” દારાબશા દોરાબજી	”	” સુખરામ વનમાલી	”
પેનટર	”	” બાઈશંકર જેઠારામ	”
” રતનશી અરજણુ	”	” હામેશવર પુરશોતમ	”
” દેવીદાસ નાનાભાઈ	”	” ભવાનીશંકર વેલજી	”
” બાઈશંકર કરણજીરામ	”	” રામદાસ ચાંપરી	”
” સલેમાનજી બાઈજીબાઈ	”	” બીખાલાલ મગનલાલ	”
” નરોત્તમ રૂદરામ	”	” તરવાડી સોભારામ ધીરજી	”
” કાલીદાસ નંદરામ	”	” રામ	”
” દેવશંકર નંદરામ	”	” શેઠ અરજેસર દોશમજી ખં	”
” મોરારજી બીમજી પાગડી	”	” રૂગનાથજી મુલજી	”
વાલા	”	” અનુપરામ જમઅતરામ	”
” પરાગજી નારણુ	”	” નરભેરામ લખમજી	”
” બેચરદાસ મુલશંકર	”	” મોતીલાલ પરમાણુદ	”
” દેવચંદ રતનશી	”	” રામજી મુલજી	”

શેઠ કુરજ મોતીચંદ'	૧	શેઠ પરસોતમ ખોડા	„
„ હરી સીવજ	„	„ રવજ પરમજ	„
પંડયા ભોલાનાથ નાથુરામ	„	„ વીઠલ મોઠા	„
શેઠ કેશવલાલ દવ્યાશંકર	„	„ વીનાએકરાવ વીશવનાથ	„
„ નેમચંદ ભીમજ	„	„ છગનલાલ ભદ્રવજ	„
„ મગનલાલ કંકુચંદ	„	„ નારશંકર પરાણજીવન	„
„ વાલજ ઈખજ	„	„ ઠાકરશી ગોપાલજ	„
„ મકનજ જેઠા	„	„ નંદરામ કમલાકર	„
„ વાડીલાલ નાગરદાશ	„	„ ભદ્રવજ મુલજ	„
„ જીવારામ દામોદર	„	„ તીભોવન હીરજ	„
„ પરમજ તીકમજ	„	„ ચાંપશી ઓધવજ	„
„ જેઠા પરસોતમ	„	„ રવજ ચતરભોજ	„
„ મુલચંદ હેમરાજ	„	„ મથુરાદાશ નરોતમ	„
„ છગનલાલ જીગલદાશ	„	„ તીકમદાશ મુલજ	„
વીઆસ બાલારામ નંદરામ	„	„ નરશી હરજ	„
શેઠ મંગલદાશ ગંગાદાશ	„	„ હરજ મેગજ	„
„ લાલદાશ કરશનદાશ	„	„ હરખજ કલાણજ	„
„ કુલચંદ દેવકરજી	„	„ મોતીલાલ ગંગાદાશ	„
„ નરભેરામ લખમીચંદ.	„	„ જોશંગ દુલભ	„
„ નથુ હંશરાજ	„	„ કનકદાશ ઓધવજ	„
„ નારજીદાશ ભદ્રવજ	„	„ જેઠા કુરજ	„
„ શામજ કેશવજ	„	„ દેવીદાશ દુબા	„
„ ગેબીલાલ નગીનદાશ	„	„ લધા ટોપજી	„
„ ઓધવજ દુવારકાંદાશ	„	„ ગોરધન તુલશીદાશ	„
„ અમરચંદ દેવજ	„	„ મેગજ હીરાચંદ	„
„ હીરજ જીવા	„	„ છગનલાલ ચુનીલાલ	„
„ શુદ્ધરજ વેલજ	„	„ ગોવંદજ મુલજ	„
„ નરોતમદાશ ગોકલદાશ	„	„ ગોકલ હેમરાજ	„
„ ગીરધરલાલ કેશવજ	„	„ ચુનીલાલ મગન	„
„ પરસોતમ કાલીદાશ	„	„ હરગોવન કુબર	„
„ તલકચંદ ખોગા	„	„ ભાઈચંદ અવેર	„
„ ચુનીલાલ છગનલાલ	„	„ કસતુરચંદ રામચંદ	„
જેશી વાલજ ભદ્રવજ	„	„ ડાયાચંદ ખોગલચંદ.	„

શેઠ વીરચંદ હીરજી.	૧	શેઠ પરસોતમ ગોવરધન	૧
„ પરાગજી મોરારજી	„	„ ભગવાન વઘરાજી	„
„ ચુનીલાલ સાકલચંદ	„	„ ભટ જીજી તુલશી	„
„ આસુ લધા	„	„ સેઠ પરસોતમ કાનજી	„
સોની મઆરામ આતમારામ	„	„ ઠાકરી દેવજી	„
„ વસતા હમીર	„	„ પરેમચંદ પુજી	„
સેઠ વીઠલદાશ ગોખર	„	„ માધવજી શુદરજી	„
„ મેમજી તારમામદ મામદ	„	„ મોતીલાલ ભગવાનદાશ	„
„ મુલચંદ મધનભાઈ	„	„ કેશવલાલ દામોદરદામ	„
„ પરસોતમ માવજી	„	„ સેઠ કાવરાજી દાદાભાઈ	„
„ માધવજી રતનજી	„	„ જોશી લધા મનજી	„
કંસારા અંબારામ પરાજીજી	„	„ જાની ગીરધરલાલ મધધર	„
વન	„	„ ઠાં. નરશી નારજીજી	„
„ લલુ દામોદર	„	„ શુકલ મુલશંકર પરભાશંકર	„
„ દુલભદાશ પરસોતમદાશ	„	„ ગોવરધન મુદરાલય નાં. ૧૦૬	„
„ ડાઆભાઈ હરકીશનદાશ	„	„ સેઠ વીઠલદાશ નાદવજી	„
સુથાર વીઠલ પરસોતમ	„	„ પરેમજી શામજી	„
સીખલી હરીભાઈ હરજીવન	„	પરેલ	
ભાવસાર ખુસાલ રામજી	„		
ખતરી કુશાજીરામ જીજીભાઈ	„	„ સેઠ મણીશંકર નારજીજી	„
દરજી ભગવાન દુલભ	„	„ જમસેદજી અરદેશર	„
સેઠ નારજી ખાલાજી	„	„ જોડાભાઈ રામજી	„
જાજોશી રામરાવ પરસોતમ	„	„ ફરામજી ધનજીભાઈ પો.	„
સેઠ ગોપાલજી વાલજી	„	„ પાઠેક દુરગાશંકર રંગનાથજી	„
„ દેવકરજી મુલજી	„	„ સેઠ કુશાજીલાલ અમરતલાલ	„
„ ખીમજી ધનજી	„	„ ગુલાબદાશ લખમીદાશ	„
„ પરાજીજીવન નારજીદાશ	„	„ પટેલ લાલચંદ જીવાભઈ	„
„ કલ્યાણજી વીરજી	„	„ કોલી ખાવજી પુંજીઆ	„
„ મવેરીલાલ વંદરાવનદાશ	„	„ દરજી નારજી રનછોડ	„
„ અંબારામ ઇરાવર	„	„ સેઠ કલીદાશ ફકીરચંદ	„
„ દેવરામ ઝીજી	„	„ વીરજી અરજીજી	„
„ માધવજી કાનજી	„	ડાંડા.	
„ ઠાકરશી હીરજી	„		
		„ સેઠ સોરાબજી પાલનજી ડાં.	„

અગાશી.

સેઠ નરસીલાલ પીતાબર ૧
 „ કેવલભાઈ ખીમચંદ „
 „ દામોદર કાશીભાઈ „
 „ ભગવાન ઘેલા „
 „ નથુભાઈ કાશીદાશ „
 „ બાલમુકનદાશ હરીભઈ „
 „ મોતીલાલ મંગલદાશ „
 „ વાલજી માવજી „
 „ વાશુદેવ રાવજી દાતાર „
 „ નગીનદાશ નરોત્તમદાશ „
 „ પાંદુરંગ હરીજોશી „

સોપારા.

„ મંગલદાશ દામોદર „
 „ નરસીલાલ કરશનદાશ „

ચીચણુ

સેઠ દામોદર શંકરલાલ „
 „ મોતીલાલ વનમાલી „
 „ ગોવિંદદાશ જમનાદાશ „
 „ હસીલાલ હરજીવન „

ખીલીમોરા

સેઠ કૃષ્ણજી હોરમજી „

નવસારી

સેઠ ભગવાન કેશવરામ „

શુરત

સેઠ તીલોવનદાશ પીતાબર ૫
 „ યુનીલાલ મુલચંદ ૧
 સુરત જે સેં સલાના ૫
 રેસીડનસ અભેચંદ કસ
 ટુરચંદ.
 સેઠ જીવનચંદ ભગુભાઈ વડીલ,

મેતાજી હગનલાલ હીમતરામ ૧

ખારવા માવજી રતનજી „
 મીં ધનરામ પરાનથંકર „
 ધાંચી વીઠલ કરશન „
 હરજી મુલચંદ હરગોવન „
 સેઠ અલાઈખાં ઈબરાહીમખ „
 ટંકસાલી નવનીતલાલ નરભેરા,
 પેનટર તીકમદાશ સીવલાલ „
 સેઠ ડાયાભાઈ દામોદરદાશ „

ઓરપાઠ.

સેખ રસુલ અહમદ „
 કંતારગામ
 હેશાઈ દુલભભાઈ લાલભાઈ „
 „ ભગવાનજી ભીમજીભાઈ „
 „ કલાજી દાયાભાઈ „

અમરોલી

પટેલ દુલભભાઈ ભીખાજી „
 ચારજ. સાપુરજી ધનજીભાઈ „
 સેઠ મનચેરજી ભીખાજી „

ભરૂચ

સેઠ છોટાલાલ મોતીરામ „

વડોડરા.

સેઠ ગીરધર લાલા „

કપડવંજ

સેઠ યુનીલાલ નરોત્તમદાશ ૧

અમદાવાદ

સેઠ મોહનલાલ ઈશવર „
 „ હથીસંગ નગીનદાશ અ.,
 „ મણીલાલ મોહનલાલ પો.,
 કમ્પીકોટ

સેઠ કરશનદાશ પુંજા. „

નહેર ખખર.

આ ચોપડી નાચે લખેલે ઠંકાણેથી
મલી શકશે.

લાખસીંહ ચરિત્ર અને કમલાવતીની વાર્તા થોડા
છપાઇને બાહેર પડશે. આઠકોએ પોતાના નામે
સી પ્રિંટિંગનીમ” પ્રેસમાં નોંધાવવાં.

---શાળ કાલીદાસ પાનાચંદ પ્રાસેથી, ભુલેશ્વર
આગલ ખખુતરખાના પાસે આંધો ત્રીજો
વન આવજીની દુકાનેથી તથા ફરંગીના દેવલ
આગલ કાલીદાસ જુહાના ઘર નીચે માણેક
નાલ નાનાભાઈ પાસેથી તથા મારવાડી ખ-
તર આગલ લક્ષ્મણ બાલકીરના બુકશેલર
શેથી તથા પ્રસીદ્ધ કર્તા પાશેથી મળશે.

ફૂલીઆમાં પગથીઆ શેરીમાં મુલચંદ
તમદાશને ઘેરથી મળશે તથા હવાડીએ
હીમતરામ મચ્છામની ખડકીમા
રામ રતનરામ પાશેથી મળશે.
તે કમીશનથી વ્યાપવામાં આવશે.

110 વલ્લભદાસ શુદરજી.

111 કાપડ ખખર ઘડીઆલવાલી
વાળી દુકાને,

